

VANTAAN YLÄ-JA YHTENÄISKOULUJEN KOULUKURATTO-
REIDEN KOKEMUKSIA KUNNIAVÄKIVALLASTA MAAHANMUUT-
TAJATAUSTAISTEN OPPILAIDEN KESKUUDESSA

Tanja Karvinen ja Eija Sipilä
Opinnäytetyö, syksy 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
DIAK Etelä Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön suuntautumis-
vaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakonin virkakel-
poisuus

TIIVISTELMÄ

Karvinen, Tanja & Sipilä, Eija. Vantaan ylä- ja yhtenäiskoulujen koulukuraattoreiden kokemuksia kunniaväkivallasta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskuudessa. Diak Etelä, Järvenpää, syksy 2011, 89 s., 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Vantaan ylä- ja yhtenäiskoulujen koulukuraattoreiden kokemuksia kunniaväkivallasta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskuudessa. Pyrimme myös saamaan tietoa kuraattoreiden valmiuksista tunnistaa ja kohdata kunniaväkivaltaa sekä selvittää, millaisia yhteistyöverkostoja koulumaailmassa toivotaan kunniaväkivallan tunnistamiseen, siihen puuttumiseen ja sen ehkäisemiseen liittyen. Maahanmuuton lisääntyessä yhteiskuntamme on viime vuosikymmenien aikana muuttunut monikulttuuriseksi, jonka seurauksena viranomaisten on tärkeää tunnistaa eri kulttuureihin liittyviä erityispiirteitä ja niiden mukanaan tuomia haasteita.

Kunniaväkivalta on suomalaisessa yhteiskunnassa suhteellisen uusi ja monelle vieras ilmiö, jolla on omat erityispiirteensä. Kunniaväkivalta on hyvin moniulotteinen ilmiö, joka liitetään yleensä yhteisöllisiin kulttuureihin ja patriarkaaliseen arvomaailmaan. Yhteisöllisen kunniakäsityksen mukaan yksilön sopimaton käytös häpäisee koko yhteisön. Kunniaväkivalta liittyy aina sukupuolimoraaliin, jossa naisen siveellisen käytöksen katsotaan muodostavan pohjan miehen ja koko yhteisön kunnialle.

Tutkimuksemme oli luonteeltaan laadullinen ja menetelmäksi valitsimme puoli-strukturoidun teemahaastattelun. Tutkimusta varten haastattelimme kuutta Vantaan ylä- ja yhtenäiskoulun koulukuraattoria. Oppivelvollisuuden myötä kouluilla on keskeinen rooli kunniaväkivallan tunnistamisessa sekä maahanmuuttajataustaisten lasten ja -nuorten integraation tukemisessa.

Kaikki haastattelemamme kuraattorit olivat työssään kohdanneet kunniaväkivaltaa tai tilanteita, joissa heillä oli herännyt epäily mahdollisesta kunniaväkivallasta. Viisi kuraattoria kuudesta koki valmiutensa kunniaväkivallan tunnistamiseen riittäviksi. Kuraattorit kokivat yhteistyön tekeminen eri tahojen kanssa keskeiseksi tekijäksi kunniaväkivallan ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa. Keskeiseksi ennaltaehkäiseväksi keinoksi koettiin sekä maahanmuuttajaoppilaiden että heidän vanhempiensa tiedottaminen suomalaisen yhteiskunnan toimintatavoista ja lainsäädännöstä.

Asiasanat: koulukuraattori, kunniaväkivalta, kunniakulttuuri, maahanmuuttaja, monikulttuurisuus

ABSTRACT

Karvinen, Tanja and Sipilä, Eija. School counsellors' experiences about honour-related violence amongst pupils of immigrant background in secondary and comprehensive schools in Vantaa. 89 p., 1 appendix. Language: Finnish. Järvenpää, Autumn 2011. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to find out school counsellors' experiences about honour-related violence in Vantaa's secondary and comprehensive schools. Our goal was also to find out school counsellors' readiness to identify and deal with honour-related violence as well as to explain what kind of cooperation networks schools are hoping to have in order to be able to identify and prevent honour-related violence and deal with situations in which honour-related violence has taken place. As a result of increasing immigration over the past few decades our society has become multicultural. Therefore, it has also become important for authorities to recognize special characteristics related to different cultures as well as the challenges they bring with them.

Honour-related violence is a relatively new and unfamiliar phenomenon in the Finnish society. It is a multidimensional phenomenon with its own special characteristics and it is associated with collective cultures and patriarchal values. According to the collective perception about honour an individual's inappropriate behaviour brings shame to the entire community. Honour-related violence is always linked with gender morality according to which the appropriate conduct of women forms the basis for the honour of men and the entire community.

Our study is qualitative in nature and the method we used is a semi-structured theme interview. We interviewed six school counsellors of secondary and comprehensive schools in Vantaa for our study. As a result of compulsory education schools have a central role in identifying honour-related violence as well as in supporting the integration of children of immigrant background.

All of the school counsellors we interviewed had encountered honour-related violence or situations in which they suspected the possibility of honour-related violence in their work. Five of the six counsellors felt that they had sufficient readiness to identify honour-related violence. The counsellors felt that cooperation with different quarters is central to the prevention of honour-related violence as well as to intervening in situations in which honour-related violence occurs. The informing of both the pupils of immigrant background and their parents about Finland's legislation as well as about the ways in which the Finnish society works was seen as a central method in the prevention of honour-related violence.

Key words: school counsellor, honour-related violence, honour culture, immigrant, multiculturalism

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
2.2 Aineiston keruu ja tutkimusprosessin vaiheet	9
2.3 Aikaisemmat tutkimukset ja taustateoriat	10
3 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ	13
3.1 Monikulttuurinen Vantaa	13
3.2 Vantaan seurakuntayhtymän maahanmuuttajatyö	14
3.3 Koulukuraattorit oppilaiden tukena	15
4 KESKEISET KÄSITTEET JA ILMIÖT	16
4.1 Kunniaväkivalta	17
4.2 Kunniamurha, tyttöjen ympärileikkaus ja pakkoavioliitto	20
4.3 Kunniaväkivalta suomalaisessa yhteiskunnassa	22
4.4 Kunnia-ajattelun kulttuurisidonnaisuus	24
4.5 Häpeä ja syyllisyys kunnia-ajattelussa	26
4.6 Kulttuureja erottavat tekijät	27
5 KOTOAUTUMISPROSESSI	31
5.1 Sopeutumisen vaiheet	31
5.2 Kotoutumisen edistäminen ja työskentely maahanmuuttajien kanssa	33
6 KOULUN ROOLI KUNNIAVÄKIVALLAN TUNNISTAMISESSA	36
6.1 Koulu kotoutumisen edistäjänä	36
6.2 Kunniaväkivaltaa ennakoivat merkit	37
7 TUTKIMUSMETODI	39
7.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	39
7.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu	40
7.3 Analyysimenetelmä	41
8 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	43
8.1 Maahanmuuttajat koulussa	44
8.1.1 Maahanmuuttajat asiakkaina	44
8.1.2 Työskentely maahanmuuttajaoppilaiden ja heidän vanhempiensa kanssa	47

8.1.3 Kulttuurintuntemuksen merkitys	49
8.2 Omat kokemukset kunniaväkivallasta.....	51
8.2.1 Kunniaväkivalta kuraattoreiden määrittelemänä	51
8.2.2 Kunniaväkivallan eri muodot kuraattoreiden kokemuksissa.....	53
8.2.3 Maahanmuuttajaoppilaiden suhtautuminen kunniaväkivaltaan	57
8.2.4 Kuraattoreiden ehdotuksia kunniaväkivallan ehkäisemiseksi.....	60
8.3 Omat valmiudet	63
8.3.1 Kuraattoreiden arviot omista valmiuksista.....	63
8.3.2 Toiminta kunniaväkivaltatilanteissa.....	65
8.4 Yhteistyöverkostot	69
8.4.1 Olemassa olevat verkostot ja toiveet yhteistyötahoista.....	69
8.4.2 Yhteistyö evankelis-luterilaisten seurakuntien kanssa	71
9 LOPPUPÄÄTELMÄT JA POHDINTAA	74
LÄHTEET	79
LIITTEET	88
Liite 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on tutkia Vantaan ylä- ja yhtenäiskoulujen koulukuraattoreiden kokemuksia kunniaväkivallasta sekä selvittää heidän valmiuksiaan kohdata ja tunnistaa kunniaväkivaltaan liittyviä tilanteita maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskuudessa. Aiheen tutkimuksellemme saimme tehdesämme Vantaan seurakuntayhtymässä Työ, työyhteisöt ja johtaminen -jaksoon liittyvää hanketta, jossa kartoitimme Vantaan seurakuntayhtymässä meneillään olevan Oikeus elämään -hankkeen vaikuttavuutta. Kyseisen hankkeen tarkoituksena oli informoida 15–25-vuotiaita maahanmuuttajatyttöjä heidän oikeuksistaan suomalaisessa yhteiskunnassa sekä edistää heidän valmiuksiaan hakea apua kunniaväkivaltatilanteissa. Idea opinnäytetyöhön tuli hankkeen parissa työskenteleviltä Vantaan seurakuntayhtymän työntekijöiltä, jotka olivat kokeneet yhteistyön syntymisen koulukuraattoreiden kanssa haasteelliseksi. Tästä oli herännyt kiinnostus tutkia syitä hankkeen osittain nihkeältä tuntuneeseen vastaanottoon koulumaailmassa ja erityisesti koulukuraattoreiden parissa.

Tarkoituksenamme on tutkia koulujen valmiuksia tunnistaa ja käsitellä kunniaväkivaltaan liittyviä kysymyksiä arkisissa kohtaamisissa oppilaiden kanssa. Yhteistyössä työelämän kanssa tutkimuskohteeksemme valikoituivat koulukuraattorit, joita haastatteleamalla pyrimme selvittämään heidän näkemyksiään kunniaväkivallan yleisyydestä, tunnistettavuudesta sekä sen tuomista haasteista koulumaailmalle. Halusimme myös selvittää, millaisia kunniaväkivaltatapauksia kuraattorit ovat kohdanneet työssään sekä millaista kunniaväkivaltaa kouluissa esiintyy.

Maahanmuuttajiin liittyvät kysymykset ovat nykyään jatkuvasti esillä, sillä yhteiskuntamme on parin viime vuosikymmenen aikana lisääntyneen maahanmuuton myötä muuttunut monikulttuuriseksi. Kunniaväkivalta on suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa monille vieras käsite. Ilmiö tuli kuitenkin myös Suomessa laajempaan tietoisuuteen, kun vuonna 2002 naapurimaassamme Ruotsissa kurdi-isä surmasi tyttärensä Fadime Sahindalin motiivinaan perheen kunnian säilyttäminen. Perhe koki Fadimen julkisuudessa esittämän kritiikin

perhettään kohtaan, länsimaalaistuneen käytöksen ja seurustelun ruotsalaismiehen kanssa häpäisseen perheen. Murha tapahtui julkisuudesta, pitkästä maassa oleskelusta ja näennäisestä kotoutumisesta huolimatta. Teon saama julkisuus vaikutti siihen, että myös Suomessa alettiin kiinnittää ilmiöön enemmän huomiota. (Holm & van Dijken 2009a, 157.)

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tarkoituksena on tuottaa tietoa koulukuraattoreiden valmiuksista tunnistaa ja kohdata kunniaväkivaltaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskuudessa. Kysymys on erittäin hankala, sillä ilmiön tunnistaminen ja siihen puuttuminen vaatii syvällistä asiaan perehtyneisyyttä sekä moniammatillista yhteistyötä. Lisäksi tavoitteenamme on tuoda esille koulukuraattoreiden omien kokemusten kautta kouluissa esiintyvää kunniaväkivaltaa ja tuottaa lisää tietoa ilmiöstä. Tutkimuksemme tärkeänä johtoajatuksena on myös selvittää, miten koulut voisivat entistä paremmin huomata merkkejä kunniaväkivallasta tai sen uhkasta ja puuttua asiaan. Tärkeää on myös kuulla, millaista tukea ja millaisia yhteistyömekanismeja koulumaailmassa toivotaan kunniaväkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumisen.

Koulukuraattorit ovat keskeisiä toimijoita oppilaiden elämään liittyvissä haasteissa, joten heidän tietojensa kartoitus kunniaväkivallan tunnistamisesta ja käsittelemisestä koettiin Oikeus elämään -hankkeessa saatujen kokemusten perusteella tärkeäksi. Tutkimuksessa haastattelimme kuutta Vantaalla ylä- tai yhtenäiskouluissa työskentelevää koulukuraattoria. Tämän kohderyhmän valikointumista tuki Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin toteuttama Amoral-hanke, jonka konsultaatioreporttien perusteella kunniaväkivaltaa epäiltiin etupäässä tyttöjä ja nuoria naisia koskevissa tilanteissa. Hankkeeseen vuoden 2008 aikana tulleista 37 konsultaatiopyynnöstä 25 koski 15–25-vuotiaita naisia. (van Dijken 2009c, 171.) Tämä havainto rajasi pelkkien alakoulujen kuraattorit tutkimuksemme ulkopuolelle. Lisäksi haastattelimme tutkimustamme varten myös Ihmisoikeusliiton Kitke!-hankkeessa asiantuntijana työskentelevää Rebwar Karimia syventääksemme tietämystämme kunniaväkivallasta ja ymmärtääksemme paremmin tämän ilmiön monimuotoisuutta.

Tutkimuskysymykset muodostuivat kuraattoreiden omien kokemusten, valmiuksien ja yhteistyöverkostojen kartoittamisesta. Nämä kolme teemaa muodostui-

vat myös haastattelurungon pääteemoiksi, joiden lisäksi kartoitimme vielä haastateltavien taustatietoja sekä heidän kokemuksiaan työskentelystä maahanmuuttajien kanssa. Kuraattoreiden omien kokemusten kautta halusimme myös saada selville, millaista kunniaväkivaltaa maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten keskuudessa esiintyy.

2.2 Aineiston keruu ja tutkimusprosessin vaiheet

Kävimme esittelemässä opinnäytetyömme aihetta Vantaan koulukuraattoreiden kokouksessa 24.3.2011, jonka jälkeen saimme kuraattoreiden silloisen esimiehen avustuksella neljä kuraattoria suostumaan haastateltavaksi. Heistä yksi jättäytyi myöhemmin pois, joten loput haastateltavat hankimme ottamalla sähköpostitse ja puhelimitse yhteyttä kaikkiin Vantaan ylä- ja yhtenäiskoulujen kuraattoreihin. Puhelinsoittojen kautta saimme hankittua loput kolme haastateltavaa. Myöhemmin huomasimme, että haastateltavaksi suostuneet kuraattorit olivat valikoituneet sen mukaan, että heillä oli olemassa jonkinlaisia omakohtaisia kokemuksia käsiteltävästä aiheesta. Yksi haastateltavistamme kertoikin keskustelleensa kollegoidensa kanssa opinnäytetyöstämme, jolloin kävi ilmi, että kiinnostusta tutkimustamme kohtaan oli, mutta suurin osa kohderyhmämme kuraattoreista ei kuitenkaan kokenut kunniaväkivaltaa aiheena itseään koskettavaksi. Omakohtaisen kokemuksen puute ilmiöstä koettiin esteeksi tutkimukseen osallistumiselle, vaikka se ei omalta osaltamme toiminutkaan valintakriteerinä haastateltavia hankkiessamme.

Opinnäytetyömme tutkimussuunnitelman esittelimme huhtikuussa 2011, jonka jälkeen haimme tutkimuslupaa Vantaan kaupungin sosiaalitoimesta. Tutkimusluvan saimme toukokuussa 2011, jonka jälkeen aloitimme kuraattoreiden haastattelut. Kuudesta haastattelusta ensimmäisen teimme kesäkuussa 2011 ja loput elokuun ensimmäisten viikkojen aikana koulukuraattoreiden palattua kesälomiltaan. Ihmisoikeusliiton asiantuntijahaastattelun teimme myös kesäkuun aikana. Asiantuntijahaastattelua varten laadimme omat kysymykset kunniaväkivalta-temaan liittyen. Haastattelut toteutimme kunkin haastateltavan työpaikalla. Lähetimme sähköpostitse teemahaastattelurungon (Liite 1) hyvissä ajoin jo-

kaiselle kuraattorille, jotta heillä olisi mahdollisuus valmistautua haastatteluun. Haastattelut vaihtelivat kestoiltaan 45 minuutista lähes 1,5 tuntiin. Kaikki haastattelut nauhoitimme ja litteroimme eli kirjoitimme puhtaaksi sanasta sanaan (Eskola & Vastamäki 2001, 40). Myöhemmin huomasimme, että mitä pidempi työura haastateltavillamme oli takanaan, sitä enemmän sanottavaa ja omakohtaisia kokemuksia heillä oli tutkittavasta ilmiöstä. Painotimme haastateltavillemme käyttävämme haastatteluaineistoa vain tutkimustamme varten ja hävittävämme aineiston heti tutkimuksemme julkaisemisen jälkeen. Huomasimme haastatteluiden jatkuessa myös kehittyvämme haastattelijoina. Samalla näimme haastattelurungossamme puutteita, esimerkiksi toistoa. Jos aloittaisimme tutkimuksemme nyt alusta, myös kysymystenasettelumme olisi varmasti painottunut hieman eri tavalla.

Vantaan seurakuntayhtymän kansainvälisen työn sihteeri ja Oikeus elämään-hankkeen hanketyöntekijä ovat olleet käytettävissämme koko opinnäytetyöprosessimme ajan ja yhteistyö heidän kanssaan on ollut antoisaa. He ovat tarvittaessa kommentoineet ja antaneet palautetta opinnäytetyöstämme kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Valmis opinnäytetyö tulee sekä Vantaan seurakuntayhtymän että Vantaan kaupungin käyttöön ja he voivat hyödyntää tutkimuksemme tuloksia haluamillaan tavoilla.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset ja taustateoriat

Suomessa on toistaiseksi säästyty Ruotsia vuonna 2002 järkyttäneen kunniamurhan kaltaiselta äärimmäiseltä kunniaväkivallan muodolta. Tuolloin myös Suomessa herättiin laajemmin pohtimaan ilmiötä ja vuonna 2003 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri aloitti kunniaväkivallan ehkäisytyön, joka jatkui 2005-2006 toimineella Kunniaväkivaltahankkeella ja vuosina 2007-2010 toimineella Amoral-hankkeella (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011). Järjestön tekemä työ kunniaan liittyvän väkivallan tunnetuksi tekemisessä on ollut merkittävää.

Viimeisten vuosien aikana maassamme on yhä enemmän kiinnostuttu kunnia-
väkivalta-teemasta. Siitä kertovat monet loppuneet tai meneillään olevat kun-
niakonflikteihin liittyvät projektit, tutkimukset ja koulutukset. Amoral-hankkeen
yhteydessä toteutettiin haastatteluselvitys viranomaisten kohtaamasta kunnia-
väkivallasta. Lisäksi Ihmisoikeusliitto tekee merkittävää työtä Raha-
automaattiyhdistyksen tukemien Kitke! - ja KokoNainen - hankkeiden puitteissa
haitallisten perinteiden kitkemiseksi maahanmuuttajayhteisöistä. Kitke! -hanke
pyrkii ennaltaehkäisemään kunniaväkivaltaa maahanmuuttajayhteisöjen kanssa
tehtävällä yhteistyöllä sekä jakamaan tietoa ja koulutusta kunniaväkivalta-
teemaan liittyen (Ihmisoikeusliitto 2011b). KokoNainen -hankkeen tarkoituksena
on puolestaan Suomessa asuvien tyttöjen ympärileikkausten estäminen niin
Suomessa kuin maamme rajojen ulkopuolellakin (Ihmisoikeusliitto 2011c). Mu-
kaan työskentelyyn haitallisten perinteiden kitkemiseksi on otettu ja ovat halun-
neet osallistua myös maahanmuuttajayhteisöt itse (Rebwar Karimi, henkilökoh-
tainen tiedonanto 21.6.2011).

Vuoden 2011 alussa on julkaistu Eija Susanne Benouaretin pro gradu-tutkielma
sosiaalialan ammattilaisten kohtaamasta kunniaväkivallasta. Tutkielmassaan
hän lähestyy kunnian ja häpeän teemojen kautta kysymystä kunniaväkivallasta.
Benouaretin tutkimustuloksissa tulee esille eri viranomaistahojen yhteistyön,
toiminta- ja yhteistyömallien, kulttuurintuntemuksen, maahanmuuttajayhteisöjen
ja kulttuuritulkkien tuen tärkeys. (Benouaret 2011.) Myös Metropolia Ammatti-
korkeakoulusta on keväällä 2011 ilmestynyt Pauliina Paltamo-Vesterisen opin-
näytetyö Kunnia haasteena, jossa hän on tutkinut sosiaalialan työntekijöiden
näkemyksiä kunniaväkivallasta.

Opinnäytetyömme taustateorioina olemme soveltuvien osin käyttäneet myös
Geert Hofsteden teoriaa kulttuureja erottavista tekijöistä sekä John Berryn yh-
teiskunnan ja vähemmistön välistä suhdetta kuvaavaa nelikenttäteoriaa. Hof-
steden teorian tarkoituksena on auttaa ymmärtämään eri kulttuureja sekä eri kult-
tuureista lähtöisin olevien ihmisten erilaisia toimintatapoja. Berryn nelikenttäteo-
ria puolestaan auttaa ymmärtämään sekä maahanmuuttajan oman että uudes-
sa yhteiskunnassa vallitsevan kulttuurin vaikutusta sopeutumisprosessissa. Pe-
rusteluna valitsemillemme teorioille on kulttuurin keskeinen osuus kunniaväki-

valtailmiössä. Siksi maahanmuuttajien erilaisten kulttuuristen lähtökohtien tiedostaminen ja ymmärtäminen on tärkeää kunniaväkivaltaan liittyviä kysymyksiä käsiteltäessä. Molemmista teorioista kerrotaan tarkemmin tulevissa kappaleissa. Lisäksi olemme käsitelleet taustatietoina kotoutumista sekä koulun roolia maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisessa. Olemme myös peilanneet tutkimuksemme tuloksia aikaisemmin tänä vuonna ilmestyneeseen Eija Susanne Benouaretin pro gradu-tutkielmaan.

3 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

3.1 Monikulttuurinen Vantaa

Vantaalla asui vuodenvaihteessa 2010/2011 yhteensä 200 055 henkilöä. Näistä ulkomaan kansalaisia oli 13201. Muita kuin suomen tai ruotsin kieltä puhuvia oli 19882 eli 9,9 % Vantaan väkiluvusta. Koko Suomen tasolla Vantaan vieraskielisten osuus on Helsingin (10,8 % väkiluvusta) jälkeen Suomen toiseksi suurin. Peruskouluikäisiä eli 7-15-vuotiaita oli Vantaalla vuodenvaihteessa yhteensä 20723 ja heistä ulkomaan kansalaisia oli 1221. Ikäryhmään 16-29-vuotiaat kuului puolestaan 37295 henkilöä ja heistä ulkomaalaisia oli 3242. (Vantaan kaupunki i.a.; Tilastokeskus 30.9.2011.) Suurimpia kieliryhmiä Vantaalla 1.1.2010 olivat ruotsia, venäjää, viroa ja somalia puhuvat (Vantaan kaupunki i.a.a.).

Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelma 2009-2012 nimeää maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuustyön tavoitteeksi yhteiskunnallisen eriarvoisuuden aiheuttaman syrjäytymisen ehkäisyn. Ohjelmassa korostetaan yhteiskunnan monikulttuurisuuden näkemistä voimavarana eikä rasitteena. Keskeistä on myös verkostoituminen maahanmuuttoon liittyvissä asioissa. Monissa Euroopan maissa on ollut maahanmuuttajia paljon pidempään kuin Suomessa, joten muiden maiden kokemuksista on hyvä ottaa oppia maahanmuuttaja - ja monikulttuurisuustyötä kehitettäessä. (Vantaan kaupunki 2009, 18-23.) Vantaan kaupungin tavoitteena on valtavirtaistaa maahanmuuttajien palvelut, jolloin erityispalveluita tarvitaan sitä vähemmän, mitä paremmin peruspalvelut pystyvät vastaamaan kaikkien kaupungin asukkaiden tarpeisiin. Maahanmuuttajien parissa työskentelevillä tuleekin tämän vuoksi olla valmiuksia huomioida maahanmuuttajien erityistarpeet. (Vantaan kaupunki 2009, 1-12).

Järjestöjen ja yhdistysten tekemää kotouttamistyötä pidetään tärkeänä ja Vantaan kaupungin maahanmuuttajatyö pyrkiikin tukemaan tätä toimintaa. Maahanmuuttajia pyritään saamaan osallistumaan jo olemassa olevien järjestöjen ja yhdistysten toimintaan ja sitä kautta integroitumaan yhteiskuntaan. (Vantaan kaupunki 2009, 17.) Järjestöt toimivat usein viranomaisia lähempänä asukkaita

ja siksi niillä onkin merkittävä rooli yksittäisten ihmisten kotoutumisen onnistumisessa. Yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa tarvitaan myös laadukkaiden palveluiden tuottamiseksi. (Vantaan kaupunki 2009, 22.) Maahanmuuttajayhdistykset järjestävät muun muassa erilaista vapaa-ajan toimintaa sekä uskonnollisia ja kansallisia juhlia. Yhteisöllisen luonteensa vuoksi yhdistyksillä onkin tärkeä merkitys kotoutumisen edistämässä. (Turtiainen 2007, 81.)

3.2 Vantaan seurakuntayhtymän maahanmuuttajatyö

Vantaan seurakuntayhtymä koostuu kuudesta paikallisseurakunnasta sekä Vantaan ruotsinkielisestä seurakunnasta. Yhtymä vastaa seurakuntien taloudesta ja yhteisten tehtävien hoidosta, joihin esimerkiksi maahanmuuttajatyö kuuluu. (Vantaan seurakunnat i.a.) Seurakuntien yhteisestä maahanmuuttajatyöstä vastaa yhtymässä työskentelevä kansainvälisen työn sihteeri. Seurakuntien maahanmuuttajatyön tarkoituksena on tukea maahanmuuttajia henkisesti, sosiaalisesti ja hengellisesti. Työmuotoja ovat muun muassa keskusteluryhmät, leirit ja retket, kansainväliset jumalanpalvelukset sekä asiakastyö. Tavoitteena on myös edistää vuoropuhelua eri uskontokuntien kesken. Yhteistyöverkostoissa mukana ovat Vantaan kaupungin eri viranomaisten lisäksi myös kolmannen sektorin toimijat. (Vantaan seurakunnat i.a.a.; Vantaan kaupunki i.a.b, 2.)

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului vuodenvaihteessa 2010/2011 68,2% vantaalaisista. Islamilaisseurakuntiin kuului puolestaan 0,5% (931 henkilöä) ja muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin 0,3% (637 henkilöä) kaupungin väkiluvusta. (Vantaan kaupunki i.a.) Kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen merkitys kotoutumisprosessissa on suuri, sillä useimmat maahanmuuttajat ovat lähtöisin kulttuureista, joissa yhteisön merkitystä korostetaan enemmän kuin Suomessa. Uskonnon harjoittamisen lisäksi nämä yhteisöt tarjoavat siis mahdollisuuden myös ylläpitää yhteisöllisyyttä vieraan kulttuurin keskellä. (Turtiainen 2007, 81.) Vantaan monikulttuurisuusohjelmassa korostetaankin uskonnollisten yhteisöjen merkitystä kotoutumisessa ja niiden mahdollisuuksia vahvistaa valtaväestön ja maahanmuuttajien keskinäistä ymmärrystä. Yhteyden ylläpitämiseksi ja ymmärryksen edistämiseksi Vantaan seurakuntayhtymän kirkkoherrat ja muslimijohta-

jat keskustelevat säännöllisesti keskenään muun muassa uskonnon vapauteen ja maahanmuuttajien integroitumisongelmiin liittyvistä asioista. (Vantaan kaupunki 2009, 17.)

3.3 Koulukuraattorit oppilaiden tukena

Vantaalla työskentelee peruskouluasteella yhteensä 27 koulukuraattoria. Näistä 18 työskentelee tutkimuksemme kohteena olevissa ylä- ja yhtenäiskouluissa. Kuraattorin tehtävänä on tukea, ohjata ja neuvoa kaiken ikäisiä oppilaita koulunkäynnissä, sosiaalisissa kysymyksissä sekä henkilökohtaiseen elämään liittyvissä pulmissa. Koulukuraattorit työskentelevät tiiviisti myös oppilaiden perheiden sekä koulun muun henkilökunnan kanssa. Työ on luonteeltaan ennaltaehkäisevää ja tapahtuu lasten ja nuorten omassa toimintaympäristössä. Työn keskeisenä tarkoituksena on varhainen puuttuminen koulussa esiin tuleviin vaikeuksiin. Koulukuraattorien pääasiallinen työmuoto on keskustelu. Sen lisäksi kuraattorit järjestävät erilaisia tukitoimia sekä antavat neuvontaa oppilaille ja heidän perheilleen. Kuraattorit pyrkivät myös vahvistamaan koulun ja kodin välistä yhteistyötä sekä osallistuvat alansa asiantuntijoina toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. (Hurskainen 1998, 31; Vantaan kaupunki i.a.c.)

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden avun hakemisen kynnys tulisi aina pyrkiä tekemään mahdollisimman matalaksi, sillä monesti koulukuraattorin työ ja rooli ovat maahanmuuttajalle vieraita. Myös erilainen kulttuuritausta voi muodostua esteeksi maahanmuuttajan avun hakemiselle, sillä käsitykset ihmisten tukemisesta ja hoitamisesta vaihtelevat eri kulttuureissa. Monelle maahanmuuttajalle apu merkitsee konkreettista apua, eikä abstraktilla tasolla annettavaa keskusteluapua välttämättä mielletä ammattiauttajien työhän kuuluvana. Aidot kohtaamiset kuraattorin kanssa kuitenkin usein hälventävät ennakoasenteita ja luovat mahdollisuuden yhteistyön syntymiselle. (Hurskainen 1998, 32,38.)

4 KESKEISET KÄSITTEET JA ILMIÖT

Maahanmuuttoviraston määritelmän mukaan maahanmuuttaja on yleiskäsite, jolla tarkoitetaan kaikkia eri perustein maasta toiseen muuttavia henkilöitä (Maahanmuuttovirasto i.a.). Rädyn (2002, 13) mukaan käsitteellä maahanmuuttaja viitataan puolestaan Suomessa pysyvästi asuviin ulkomaalaisiin. Kotoutumista edistävässä laissa tarkoitetaan maahanmuuttajalla:

Suomeen muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytkestoista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010).

Puhuttaessa toisen polven maahanmuuttajista tarkoitetaan yleisesti niitä Suomessa syntyneitä lapsia ja nuoria, joiden vanhemmat ovat muuttaneet jostain muualta Suomeen (Sisäasiainministeriö 2011a). Toisen määritelmän mukaan toisen polven maahanmuuttajia olisivat myös ne ulkomailla syntyneet, jotka ovat saapuneet uuteen maahan alaikäisinä. Tässä määritelmässä on kuitenkin vaikea vetää rajaa ensimmäisen ja toisen maahanmuuttajasukupolven välille. Anne Alitolppa-Niitamo (2003) on tuonut keskusteluun myös termin välisukupolven maahanmuuttajat, jolla tarkoitetaan niitä nuoria, jotka ovat muuttaneet uuteen maahan nuoruusiässä tai varhaisessa nuoruusiässä. Tällä tarkoitetaan suurin piirtein ikähaarukkaa 10 ja 20 vuoden välillä, mutta tarkkaa ikärajaa on kuitenkin mahdoton antaa. Ymmärryksen helpottamiseksi on siis parempi puhua ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajanuorten tai välipolven maahanmuuttajien sijaan yleisesti maahanmuuttajataustaisista nuorista. (Liebkind 1994, 10-11; Alitolppa-Niitamo 2003.)

Maahanmuuttajaväestön lisääntyessä käytetään nyky-yhteiskunnista puhuttaessa usein termiä monikulttuurisuus, jolla tarkoitetaan muun muassa tasa-arvoa yksilöiden ja kulttuurien välillä. Monikulttuurisuus viittaa yleensäkin erilaisten ihmisten olemassaoloon sekä erilaisuuden hyväksymiseen. Monikulttuurinen yhteiskunta on siis yhteiskunta, jossa eri kulttuurit elävät sulassa sovussa rinnakkain eikä mikään kulttuuri ole alisteisessa asemassa toiseen verrattuna.

Maailmanlaajuisten yhteyksien lisääntyessä myös erilaisten kulttuurien kohtaamiset lisääntyvät voimakkaasti. Vuorovaikutuksessa keskenään kulttuurit voivat muodostaa erilaisuutta kunnioittavan ja arvostavan kokonaisuuden. Monikulttuurinen yhteiskunta on ihanne, jota ei ole vielä saavutettu missään maailman valtiossa. Sitä voidaan kuitenkin pitää tavoitteena yhteiskuntaa ja sen palveluja kehitettäessä. (Liebkind 1994, 9; Rätty 2002, 46-48.)

4.1 Kunniaväkivalta

Kunniaväkivaltaa on vaikea määritellä yksiselitteisesti, sillä kyseessä on hyvin moniulotteinen ilmiö. Laajasti katsottuna siinä on kysymys kaikenlaisesta henkisestä tai fyysisestä väkivallasta, jonka taustalla on kunnian puolustaminen ja häpeän ennalta ehkäiseminen. (Lidman 2009, 121.) Ihmisoikeusliiton asiantuntija Rebwar Karimi määrittelee kunniaväkivallan seuraavasti:

Kunniaan liittyvä väkivalta on henkilön fyysistä tai psyykkistä painostamista tilanteessa, jossa kyseistä henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta teolla, joka aiheuttaa julkista häpeää patriarkaalisen arvomaailman näkökulmasta. (Karimi 2009, 159.)

Väkivallan motiiviksi riittää usein jo pelkkä epäily häpeää tuottavasta moraalittomasta käytöksestä, jollaisena voidaan pitää muun muassa omasta kulttuurista poikkeavaa pukeutumistyyliä sekä avioliiton ulkopuolisia suhteita. Väkivallan teoilla tai niillä uhkaamisella pyritään siis suojaamaan tai palauttamaan suvun kunnia. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi liikkumisen rajoittaminen, muusta yhteisöstä eristäminen, pakkoavioliitot sekä tyttöjen ympärileikkaukset. (Holm 2009, 135.)

Kunniaväkivallan erottaa muista väkivallan muodoista se, että kyseessä on väkivaltaa kokevan uhrin oman perheen ja yhteisön hyväksymä toiminta. Tämänkaltaisen väkivallan kohdistuu harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta naisiin sekä kytkeytyy lisäksi aina sukupuolimoraaliin, sillä naisen siveellisen käyttäytymisen katsotaan muodostavan pohjan miehen ja perheen kunnialle. Tämän vuoksi miehet pyrkivät kontrolloimaan naisten käyttäytymistä. Yleisimmin kunniaväki-

valta ilmeneekin rajoittamisena, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi pukeutumisen, liikkumisen ja ajankäytön kontrolloimista. Lisäksi kunniaväkivalta voi ilmetä myös uhkailuna, eristämisenä, painostamisena tai pakottamisena. Äärimmäisiä muotoja ovat puolestaan kuolemaan johtavat teot, kuten itsemurhaan pakottaminen tai sen lavastaminen sekä kunniamurha. (Karimi 2009, 159-160; van Dijken 2009b, 163.)

Haastattelemamme Ihmisoikeusliiton asiantuntijan Rebwar Karimin (henkilökohmainen tiedonanto 21.6.2011) mukaan kunniaväkivalta ja perhe- ja lähisuhdeväkivalta eroavat tietyiltä osin toisistaan. Lähisuhdeväkivalta voi aiheutua mistä syystä tahansa ja sitä voi esiintyä myös maahanmuuttajaperheissä. Kunniaväkivallassa on puolestaan aina kyse siitä, miten suhtaudutaan sukupuolimoraaliin. Perheväkivallasta puhutaan, kun väkivallan osapuolet ovat samasta perheestä. Kunniaväkivallassa tekijä voi olla myös joku perheen ulkopuolinen, samaan yhteisöön kuuluva henkilö. Yhteisö ei tarkoita kaikille ihmisille samaa asiaa, vaan toiselle yhteisö voi tarkoittaa omaa perhettä ja sukua, toisille niiden lisäksi koko etnistä ryhmää, kolmannelle taas yhteisö voi tarkoittaa omaa uskontokuntaa. Perhe- ja lähisuhdeväkivallalla pyritään vaikuttamaan valta-asemaan perheen sisällä suhteessa perheenjäseniin. Kunniaväkivallassa tärkein viesti lähtee perheen ulkopuolelle. Status pyritään säilyttämään yhteisön silmissä perheen ulkopuolella. Se, mitä tapahtui, ei useinkaan ole niin tärkeää kuin se, tietävätkö ulkopuoliset tapahtuneesta.

Tuuli Tammissalo-Savolaisen (2009, 35) mukaan naisen seksuaalisuus muodostaa pohjan kunniaväkivallalle. Naisen neitsyys ennen avioliittoa ja siveys avioliiton jälkeen luovat perustan miehen ja koko perheen kunnialle. Mies onkin yhteisönsä silmissä vastuussa perheensä naispuolisten jäsenten siveellisestä käyttäytymisestä, jolloin miehen tehtäväksi muodostuu naisen seksuaalisuuden kontrollointi. (Tammissalo-Savolainen 2009, 33-35; Ihmisoikeusliitto 2011a, 3.) Vaikka kunniaväkivalta kohdistuu suurimmaksi osaksi naisiin, voidaan kuitenkin myös väkivaltaisiin tekoihin pakotetut miehet nähdä kunniaväkivallan uhreina. Mies voi yhtä lailla joutua yhteisönsä paheksumaksi, jos hän ei osoita välittävää kunniansa puolustamisesta tai kieltäytyy esimerkiksi perheensä järjestämästä avioliitosta. (van Dijken 2009b, 163-164.)

Kunniaväkivalta liitetään usein sellaisiin kulttuureihin, joissa yksilön etu on tois-sijainen ryhmän etuun nähden. Tällaisia kulttuureja kutsutaan kollektiivisiksi vastakohtana individualistisille kulttuureille, joissa korostetaan yksilöllisyyttä ja yksilön etua. Kunniaväkivallasta puhuttaessa ilmiö liitetään myös patriarkaalisiin kulttuureihin, joissa miehet ovat sukupuolensa vuoksi etuoikeutetussa asemassa. Siksi väkivaltaa kunnian nimissä harjoittavatkin lähestulkoon aina yhteisön miespuoliset jäsenet. (Tammisalo-Savolainen 2009 33-38.)

Eri kulttuureihin ja uskontoihin liittyy paljon ennakkoluuloja, joiden pohjalta Suomessakin kunniaväkivalta liitetään monesti vain tiettyjen kulttuurien ja uskontojen osaksi (van Dijken 2009a, 152). Kunniaväkivallasta puhuttaessa on tärkeä ottaa huomioon, että uskonnon sijaan siinä on kyse enemmän kulttuurisista perinteistä, jotka liittyvät käsitykseen tietynlaisesta seksuaalimoraalista. Länsimaisella medialla on kuitenkin usein tapana vahvistaa islamin uskonnon roolia kunniaväkivaltaperinteen ja naisten huonon aseman ylläpitäjänä. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa on tärkeää olla leimaamatta jokaista islaminuskoista kunniaväkivallan harjoittajaksi, mutta väkivallan harjoittamista osana kulttuuria ei myöskään tule hyväksyä. (Lidman 2009, 122, 128.)

Suomen Islamilainen Neuvosto (SINE) on kirjoittanut Amoral-hankkeen loppujulkaisussa oman näkemyksensä kunniaväkivallan ja islamin yhteydestä. SINE:n mukaan kunniaväkivalta on kulttuurinen ilmiö eikä pohjaa mihinkään uskontoon. Islamin kanta kunniaväkivaltaan on, ettei se kuulu islamiin. Ketään ei islamin mukaan voida tuomita pelkän epäilyn perusteella eikä kenelläkään ole oikeutta ottaa lakia omiin käsiinsä. SINE:n mukaan integraation, työllisyyden ja koulutuksen edistäminen sekä muslimien aseman parantaminen Suomessa ovat parhaita tapoja ehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa sekä myös muitakin konfliktitilanteita. (Suomen Islamilaisen Neuvoston näkemys kunniaan liittyvän väkivallan ja islamin sidoksisuudesta 2009, 175-177.)

4.2 Kunniamurha, tyttöjen ympärileikkaus ja pakkoavioliitto

Kunniamurhaa pidetään kunniaan liittyvän väkivallan äärimmäisenä ilmenemismuotona, jossa yhteisön sääntöjen vastaisesti toiminut nainen surmataan suvun kunnian palauttamiseksi (Lidman 2009, 121). Murhaajan roolissa toimivat useimmiten naisen miespuoliset sukulaiset, yleensä isä tai veljet. Kunniamurhi- en taustalla on usein tieto tai epäily naisen avioliiton ulkopuolisesta suhteesta. Nainen saatetaan tappaa myös raiskatuksi joutumisen vuoksi, sillä häpäisty nainen häpäisee samalla perheensä. Syynä kunniamurhaan voi olla lisäksi naisen vaatima avioero, halu valita oma puoliso tai kieltäytyminen avioliitosta vastoin perheen toiveita. Kunniamurhia tehdään useiden eri uskontojen piirissä ja useissa eri maissa lähinnä Lähi-idän sekä Keski – ja Etelä-Aasian maissa, mutta maahanmuuttajayhteisöjen myötä kunniamurhia tapahtuu myös Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. (Luopajarvi 2004, 189-190.) Kunniamurhia tehdään arviolta 5000 maailmassa vuosittain, mutta todennäköisesti tämä luku on huomattavasti suurempi johtuen siitä, että vain pieni osa kunniamurhista päätyy viranomaisten tietoon eikä kaikkien tapausten kohdalla järjestetä myöskään poliisitutkintaa (Slåen 2009, 101).

Kunniamurhat perustuvat jopa vuosituhansia vanhoihin tapoihin, joissa nainen nähdään perheen kunnian ylläpitäjänä. Tällainen kunniakäsitys vallitsee niin kutsutuissa kunniakulttuureissa, joissa yhteisön tulee kunnioittaa henkilöä niin kauan kuin tämä noudattaa kunniakoodia. Tämän koodin vastainen toiminta johtaa kyseisen henkilön ja hänen perheensä kunnian menettämiseen. Kunnian menetys tulee todelliseksi vasta, kun tieto häpäisevästä käytöksestä saavuttaa yhteisön tietoisuuden. Miehen velvollisuutena on tällöin puolustaa kunniaansa julkisesti, joskus jopa tappamalla perheensä kunniaa loukanneet henkilöt. Näin ajateltuna kunniamurhat perustuvat siis ajatukseen yhteisön yhteiseksi koetun loukkauksen hyvittämisestä. (Luopajarvi 2004, 191-192.)

Kunniamurhia voidaan pitää kulttuurin tuotteena, mutta niiden jatkuminen liittyy puolestaan ainakin osittain uskontoon. Taustalla voidaan nähdä vastakkainasettelu miesten ja naisten sekä konservatiivisten ja uudistusmielisten kulttuurien välillä. Tämän perusteella kunniamurhat ovat osa tiettyjen yhteiskuntien van-

hanaikaista patriarkaalista kulttuuria, jota islamin tulkinta paikoin vahvistaa. (Luopajarvi 2004, 195.)

Kunniamurhan tapahtuessa maahanmuuttajayhteisön keskuudessa sellaisissa yhteiskunnissa, joissa kunniamurhia ei perinteisesti esiinny, on teon taustalla usein uhrien sopeutuminen ympäröivän yhteiskunnan kulttuuriin ja tapoihin. Tämä puolestaan on perheen näkökulmasta katsottuna kunniantonta käytöstä, jota ei voida hyväksyä. Sen vuoksi onkin esitetty, että naisilla on pienempi riski joutua kunniamurhan uhriksi omassa kotimaassaan kuin eläessään tietyissä maahanmuuttajayhteisöissä vieraan kulttuurin keskellä. (Luopajarvi 2004, 193.) Suomessa ei kuitenkaan ole vielä toistaiseksi tapahtunut yhtään yhteisöllisen kunnian nimissä tehtyä kunniamurhaa (van Dijken 2009a, 153).

Tyttöjen ympärileikkauksella tarkoitetaan kaikkia ei-hoidollisista syistä tehtäviä tai kulttuuriin liittyviä toimenpiteitä, joissa tyttöjen sukuelimet poistetaan osittain tai kokonaan tai niitä muuten vahingoitetaan. Maahanmuuton myötä tyttöjen ympärileikkaus on tullut tietoisuuteen myös Suomessa, vaikka suurin osa maailman ympärileikatuista tytöistä ja naisista asuukin 28 Afrikan maassa sekä eräissä Lähi-idän maissa, joiden lisäksi heitä on myös muslimiväestön parissa Aasiassa. Vaikka monet maailman ympärileikatuista naisista ovat muslimeja, käytäntö on kuitenkin monissa muslimiyhteisöissä vieras. Tapa on islamia vanhempi eikä se kuulu Koraanin opetuksiin, vaikka islamin suullisesta perinteestä voidaankin löytää tyttöjen ympärileikkausta puolustavia tulkintoja. Uskonnollisten syiden lisäksi ympärileikkaus liittyy myös kulttuuriseen identiteettiin ja yhteisön sosiaaliseen hyväksyntään. Ympärileikkaus nähdään takeena naisen siiveellisyydelle, seksuaaliselle puhtaudelle sekä neitsyydelle, jolloin ympärileikkaamattomuus voi muodostaa esteen avioliitolle. Tämä asettaa sekä tytön että hänen perheensä kunnian kyseenalaiseksi, jolloin ympärileikkausperinnettä pidetään yllä yhteisön sosiaalisen hyväksynnän saavuttamiseksi. Suomessa tyttöjen ympärileikkaus on rikoslaissa rangaistava teko. Ympärileikkausperinne on myös maailmanlaajuisesti tunnustettu ihmisoikeuksia loukkaavaksi käytännöksi, joka loukkaa muun muassa monia lasten oikeuksia sekä oikeutta elämään ja fyysiseen koskemattomuuteen. (Tiilikainen 2004, 257-261; Tammissalo-Savolainen 2009, 34.)

Kunniakulttuureissa, jollaisiksi voidaan lukea esimerkiksi monissa islamilaisissa maissa vallitsevat kulttuurit, yleisenä käytäntönä on, että avioliitot ovat usein järjestettyjä (Tammisalo-Savolainen 2009, 34). Tällöin on kysymys kahden perheen välisestä sopimuksesta, jonka avioliiton molemmat osapuolet hyväksyvät. Pakkoavioliitosta on puolestaan kyse silloin, kun joko liiton toinen tai molemmat osapuolet vastustavat perheidensä järjestämää avioliittoa. Pakkoavioliitto nähdään kunniaväkivallan muotona, sillä se rajoittaa yksilön valinnanvapautta ja johtaa usein avioliittoa vastustavaan osapuoleen kohdistuvaan painostamiseen, uhkailuun ja jopa fyysiseen väkivaltaan. Perheen toiveiden rinnalla yksilön omille toiveille ei pakkoavioliittotilanteissa anneta sijaa. (Lidman 2009, 121; Suomenaro 2009, 168.)

4.3 Kunniaväkivalta suomalaisessa yhteiskunnassa

Tuuli Tammisalo-Savolainen on tutkinut kunniaväkivallan ilmenemistä Suomessa. Hänen keräämänsä haastatteluaineiston perusteella kunniaväkivalta liittyy Suomessa kiinteästi kontrollointiin, joka lievimmillään ilmenee perheen ja perheenisän auktoriteetille alistumisena. Fyysistä väkivaltaa saatetaan myös käyttää kontrolloivien toimenpiteiden tehostamiseksi. Usein jo pelkkä henkinen väkivalta tai kasvatuksellinen auktoriteetti ovat kuitenkin riittäviä kunniaväkivallan keinoja. Näistä tehokkaimpana psyykkisen väkivallan muotona mainitaan uhkaus, joista vakavimmat ovat haastatteluaineiston mukaan yleensä tappouhkauksia. Suomessa kunniaväkivalta ilmenee myös uhrin hylkäämisenä tai viileytenä häntä kohtaan. Oman perheen tai yhteisön ulkopuolelle sulkeminen voikin monesti tuntua pahimmalta mahdolliselta kohtalolta, erityisesti nuorelle, jolla on vahvat tunnesiteet perheeseensä. (Tammisalo-Savolainen 2009, 39-41.)

Yhteiskunnallisen modernisaation aiheuttama muutos voi myös tapahtua maahanmuuton seurauksena, jolloin muutos etenee huomattavasti nopeammin. Uusi yhteiskunta erilaisine arvoineen ja normeineen voi koetella perheen sisäistä yhtenäisyyttä ja asettaa sekä sukupolvet että sukupuolet törmäyskurssille. Suomalaisen yhteiskunnan vapaus ja sukupuolten tasa-arvoon perustuva lainsäädäntö voivat olla täysin ristiriidassa maahanmuuttajan oman kulttuuriperin-

teen kanssa. Länsimaisen kulttuurin vaikutukset muodostuvat uhkaksi erityisesti traditionaalisimmista kulttuureista lähtöisin oleville. Uudenlaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen myötä oman kulttuurin ja sen perinteiden merkitys saattaa korostua. Lähtömaan kulttuuriin ja uskontoon nojaaminen voi tuoda elämään hallinnan tuntua kaiken muun muuttuessa ympärillä. (Tammisalo-Savolainen 2009, 39.) Tällöin on mahdollista, että oman kulttuurin perinteitä ja tapoja saatetaan noudattaa tiukemmin uudessa ympäristössä kuin kotimaassa (Giray & Romppanen 2009, 58).

Perheenjäsenten eritahtinen sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan voi horjuttaa myös perheen sisäisiä rooleja ja erityisesti miesten valta-asemaa perheessä. Suomalainen lainsäädäntö takaa koulutuksen myötä myös naisille tasavertaiset mahdollisuudet yhteiskunnassa, jolloin miesten perinteinen auktoriteettiasema joutuu kyseenalaiseksi. (Räty 2002, 58; Tammisalo-Savolainen 2009, 39.) Tammisalo-Savolaisen (2009, 41) mukaan miesten väkivaltaisen käyttäytymisen keskeiseksi syyksi osoittautuikin auktoriteettiaseman heikentyminen. Kuniaväkivallan taustalla voidaankin nähdä maahanmuuton yhteydessä miesten pelko vallan, identiteetin tai miehisyyden menettämisestä. Miehen kokiessa valtansa kyseenalaistetuksi hän turvautuu väkivaltaan auktoriteettiasemansa palauttamiseksi.

Monet maahanmuuttajat ovat lähtöisin kollektiivisen kulttuurin maista, joissa yksilö määrittelee itsensä ensisijaisesti ryhmän jäsenenä ja ottaa kaikessa toiminnassaan huomioon ryhmän edun. Suomalainen kulttuuri on puolestaan individualistinen eli yksilön etua korostava. Perheen lapset saattavat haluta elää yhtä itsenäisesti kuin suomalaiset ikätoverinsa, jolloin vanhempien asema auktoriteettina horjuu. Lisäksi lapset oppivat yleensä suomen kielen nopeammin ja sopeutuvat muutenkin helpommin uuteen kulttuuriin. (Räty 2002, 58, 113.) Monesti perheessä käy niin, että vanhemmat haluavat pitää kiinni omista traditioistaan, mutta lapset haluavat suomalaistua ja tulla osaksi ympäröivää yhteiskuntaa. Perheenjäsenten roolien muuttuessa kollektiivisen kulttuurin merkitys heikenee, mikä tuottaa tuskaa erityisesti vanhemmille. (Pentikäinen 2005, 238.)

Lasten integroitumista tukee erityisesti kouluun osallistuminen, jolloin he saavat vanhempiaan paremmin tietoa ja vaikutteita ympäröivästä yhteiskunnasta sekä sen tarjoamista mahdollisuuksista. Tällöin vanhemmat voivat kokea menettävänsä kontrollin lapsiinsa. Kunniaväkivallalle erityisen riskin muodostaa tytön murrosikä ja siinä vaiheessa usein esiintyvä halu käyttäytyä länsimaiseen tapaan muiden ikätovereiden esimerkin mukaisesti. (Holm & van Dijken 2009b, 162.) Nuoruuteen yleisestikin kuuluva kapinointi, rajojen hakeminen ja halu sopeutua ympäristöön voivat kuitenkin maahanmuuttajaperheissä johtaa ongelmiin. Onkin selvää, että kunniaväkivaltaan liittyvät tilanteet tulevat usein esiin vasta perheen lasten saavuttaessa murrosiän. (Lidman 2009, 121; van Dijken 2009a, 153.)

Ruotsissa käytiin kunniaväkivallan seurauksena vuonna 2002 kuolleen Fadime Sahindalin kuoleman jälkeen kiivasta keskustelua kunniaväkivallasta. Keskustelun lopputuloksena kunniaan liittyvän väkivallan katsottiin olevan yksi patriarkaalisesta väkivallan muoto. Minkään yksittäisen tekijän, kuten etnisen taustan, uskonnon tai maahanmuuton, ei nähty olevan suoraan syynä kunniaväkivallan ilmenemiseen, mutta patriarkaalisesta etnisen ryhmän eristämisen nähtiin lisäävän kunniaväkivallan riskiä. Ruotsissa käydyssä keskustelussa rakentavimmaksi vaihtoehdoksi nähtiin määritellä kunniaan liittyvä väkivalta ihmisoikeuskysymykseksi, kuten muidenkin väkivaltamuotojen kohdalla. (Sundström 2009, 77.)

4.4 Kunnia-ajattelun kulttuurisidonnaisuus

Kulttuuri on tapa ajatella ja tuntee, ja se pitää sisällään niitä tietoja, uskomuksia, tapoja ja moraalikäsitteitä, joita ihminen on omaksunut osana ympäröivää yhteisöä. Kulttuuri on siis jonkin yhteisön yhteisesti jakama maailmankuva, joka antaa jäsenilleen tunteen yhteenkuuluvuudesta ja omasta identiteetistä. Kulttuuriin rakentuvat käsitykset oikeasta, sallitusta ja väärästä. Kulttuuriin liittyvät asiat ovat siis toisin sanoen opittuja ja ne välittyvät meille siitä yhteiskunnasta, johon olemme syntyneet. Kasvatuksella on keskeinen rooli kulttuurin välittämisessä, sillä vanhemmat toimivat mallina lapsilleen ja kasvattavat heitä noudattamaan

omassa yhteisössään vallitsevia normeja ja sääntöjä. Yhteisö on perhettä laajempi kokonaisuus, jonka jäseniksi ihmiset itsensä mieltävät tai jonka jäseniksi muut ihmiset heidät määrittelevät. Yhteisöksi voidaan määritellä esimerkiksi jokin tietty maa tai jokin etninen ryhmä maan sisällä, esimerkiksi Suomen somalit. (Alitolppa-Niitamo 1993, 18-21.)

Käsitys kunniaista vaikuttaa yhteisön jäseniin ja luo heille moraalisia käyttäytymismalleja. Kunniaa korostavissa, kollektiivisissa kulttuureissa miehen kunnia on vahvasti sidottu miehen seksuaaliseen kyvykkyyteen, naisten valloittamiseen, perheensä naisten seksuaalisuuden kontrollointiin sekä taloudelliseen ja sosiaaliseen menestykseen. Yhteisön rooli kunnian määrittämisessä korostuu, sillä yksilö kokee olevansa olemassa yhteisön jäsenenä, ei individuaalina henkilönä. Miehen kunniaa määrittää siis ympärillä oleva yhteisö. Suuri ero suomalaisen ja kunniaa korostavan kulttuurin välillä onkin käsitys miehen kunniaista. Individualistisessa kulttuuriperinteessä, kuten Suomessa, kunniallinen mies on ollut vaatimaton, ahkera, rehellinen sekä taloudellisesti ja sosiaalisesti menestyvä. Kunnia on silloin kuvaus yksilön kunniallisista pidetyistä ominaisuuksista. (Giray & Romppanen 2009, 51-55.)

Kunniasta puhuttaessa on muistettava, että kunnia ymmärretään eri tavalla eri kulttuureissa. Voidaan kuitenkin sanoa, että kunnian käsite liittyy vahvasti sukupuoleen, jolloin sillä on eri merkityksiä riippuen siitä, puhutaanko miehistä vai naisista. Usein kunnian ajatellaan olevan miehinen ominaisuus ja häpeä puolestaan liitetään naisten siveellisyyteen. Niin sanotuissa kunnia-kulttuureissa kunnian ja häpeän käsitteet nähdäänkin toisilleen rinnakkaisina eikä toistensa vastakohtina. Tällainen kunnia-käsitys on vallalla muun muassa Lähi-idässä ja Etelä-Aasiassa. Niin kutsuttu länsimainen kunnia-käsitys on suhteellisen uusi, sillä vielä keskiajan Euroopassa vallinnut käsitys kunniaista ei eronnut juurikaan tänä päivänä esimerkiksi Lähi-idän kunnia-käsityksestä. Individualismin seurauksena eurooppalaisen kunnia-käsitteen painopiste siirtyi 1500-1600-luvuilla korostamaan perinteisen laajan perhemallin sijaan yksilöä ja ydinperhettä. (Luopajarvi 2004, 190-191.)

Kunnia-ajattelu ei alun perin liity mihinkään tiettyyn uskontoon, vaan periytyy ajalta, jolloin nykyisiä maailmanuskontoja ei vielä ollut. Kunnia-ajattelu tulee kuitenkin esille kaikkien maailmanuskontojen käsityksissä miehistä ja naisista. Kunnian merkitys on ollut tärkeä myös länsimaisessa historiassa, joka kaikkien muiden suurien yhteiskuntien tapaan pohjautuu kollektiivisuudelle ja patriarkaalisuudelle. Siinä missä yhteiskuntamme länsimaisia arvoja suojaavat lait, suojaa kunnia-ajattelua toteuttavissa maissa kunnia yhteiskunnallista järjestystä muodostaen perustan yhteiskunnan toiminnalle ja kaikelle kanssakäymiselle. (Ala-Lipasti 2009, 19.) Kunnia-ajattelun yhteisestä historiallisesta taustasta huolimatta naisen asema ja käsitys kunniaista vaihtelevat nykyisin merkittävästi eri kulttuurien ja uskontojen vaikutusalueilla. Sosioekonomiset, kulttuuriset ja poliittiset muutokset ovat vaihdelleet eri alueilla eri aikoina. Muutosten seurauksena yhteisön merkittävyys sekä miehen ja isän auktoriteetti yli naisen ovat vähentyneet ja naisten asema ja tehtävä yhteiskunnassa muuttuneet. Maailmanlaajuisesti tämä muutos on ollut hitainta kollektiivisimmilla ja patriarkalisimmilla alueilla, joissa suurin osa yhteisöistä on muslimiyhteisöjä. (Tammisalo-Savolainen 2009, 35-36.)

Kollektiivisissa kulttuureissa sukuyhteisöt ovat perinteisesti olleet kiinteitä. Siirtolaisuuden myötä sukuyhteisö on voinut korvautua samankaltaisesta kulttuurisesta taustasta tulleilla perheillä. Silti suvut pyrkivät ylläpitämään läheisiä suhteita kaukana oleviin sukulaisiinsa, mikä on nykyaikaisen teknologian avulla helpompaa. Velvollisuudet ja oikeudet sukulaisia kohtaan voivat näin säilyä, vaikka välimatkat olisivatkin suuret. Uudessa maassa perheillä voi olla omat, erilaiset käsityksensä kunniaista. Jokainen perheenjäsen voi omalla käyttäytymisellään joko lisätä tai vähentää tuota kunniaa. Individualismin vaikutuksesta jokainen perheenjäsen rakentaa myös omaa mainettaan ja kunniaansa. (Giray & Romppanen 2009, 54.)

4.5 Häpeä ja syyllisyys kunnia-ajattelussa

Kunnia-ajattelussa häpeä ja syyllisyys ovat keskeisiä käsitteitä. Syyllisyydestä päästäkseen henkilön tulee hyvittää, korjata, sovittaa tai pyytää anteeksi teko-

jaan. Syyllisyydessä tarkastelun kohteena on tehty teko. Häpeä on puolestaan ihmisen tuskallinen kokemus omasta huonommuudesta. Häpeää ei voi sovittaa teoilla, vaan sitä yritetään peittää ja salata. Jonkin häpeällisen teon tultua julkiseksi puhutaan useimmiten vain syyllisyydestä. Häpeää on syyllisyyttä vaikeampi tunnistaa ja tunnustaa. Yleensä kunniantoman teon tekijä itse ja hänen perheensä tuntevat häpeää tehdystä teosta ja teon tekijä katsotaan syylliseksi koko perheen kunnian viemiseen. Häpeässä huomio kiinnittyy teon tehneeseen ihmiseen ja hänen perheeseensä, jotka koetaan alempiarvoisiksi. (Ala-Lipasti 2009, 25.)

Kunnian ja häpeän merkitys korostuu kulttuureissa, jossa käytetään julkisia rangaistuksia tai joissa yksilön kunniaton käytös häpäisee koko yhteisön. Häpeän taso vaihtelee pienestä nolostumisesta traumaattisiin rangaistuskäytäntöihin. Kunnia ja häpeä ovat läheisesti sidoksissa toisiinsa sekä seksuaalimoraaliin, joka pääsääntöisesti tarkoittaa naisten käytöstä ohjaavia moraalisäädöksiä. Euroopassa nähtiin vielä 1800-luvulla naisen kunniana siveellinen käytös ja puhtaus. Nainen oli joko neitsyt, aviovaimo, leski, nunna, tai prostituoitu. Vielä 1960-luvulla avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset ja heidän äitinsä saivat Suomesakin kokea halveksuntaa ja heidän nähtiin tahranneen suvun maineen. Eurooppalaisessa historiankirjoituksessa korostuu syntyperän merkitys, joka ei edelleenkään ole kaikkialla täysin merkityksetön tekijä. Omistaminen ja siihen liittyvä valta nähtiin myös kunniakkaana. Miehen kykenemättömyys elättää perhettään nähtiin erityisen häpeällisenä. (Lidman 2009, 120-123.)

4.6 Kulttuureja erottavat tekijät

Geert Hofstede on kehittänyt mallin kulttuureja erottavista tekijöistä. Mallia on alkujaan kehitelty tutkimalla IBM:n henkilökunnan arvoja 50 eri maassa ja eri kulttuurialueilla. Lähtökohtaisesti ajateltiin henkilöstön olevan samanlaista muilta osin paitsi kulttuurisesti. Hofsteden malli käsittää viisi asiaa, jotka erottavat kulttuureja toisistaan. Näitä ovat valtaetäisyys, yksilöllisyys-yhteisöllisyys, maskuliinisuus-feminiinisyys, epävarmuuden välttäminen ja aikakäsitys. Tutkimalla Hofsteden mallia ja peilaamalla sitä omiin sekä muista kulttuureista tulleiden

ihmisen toimintatapoihin, voimme kehittää omaa kykyämme nähdä ja tunnistaa erilaisuutta ja siten pehmentää kulttuurien yhteentörmäyksiä. (Hofstede 1993, 32-33.)

Ensimmäiseksi kulttuureja erottavaksi tekijäksi Hofstede nimeää valtaetäisyyden, jolla ilmaistaan suhtautumista yhteisön jäsenten väliseen eriarvoisuuteen. Ihmisten välisissä suhteissa on aina vallankäyttöä, joka näkyy muun muassa vanhempien ja lasten, viranomaisten ja asiakkaiden sekä johtajien ja alaisten suhteissa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 126;Räty 2002, 61.) Suuren valtaetäisyyden kulttuureissa eriarvoisuutta pidetään hyväksyttävänä ja valtaa vailla olevien ihmisten odotetaan olevan riippuvaisia vallan pitäjistä. Pienen valtaetäisyyden kulttuureissa puolestaan pyritään tasa-arvoisuuteen eikä valtasuhteiden tulisi ainakaan kovin selvästi näkyä ihmisten välisissä suhteissa. (Hofstede 1993, 61;Räty 2002, 62.)

Valtaetäisyyden ilmenemistä voidaan tarkastella esimerkiksi perheissä. Kun valtaetäisyys perheessä on suuri, lasten odotetaan tottelevan ja kunnioittavan vanhempiaan eikä heitä kannusteta itsenäisyyteen. Vanhempien arvovalta säilyy lasten elämässä niin kauan kuin vanhemmat elävät, vaikka lapset asuisivat jo kodin ulkopuolella. Omien vanhempien ja yleensäkin vanhempien ihmisten kunnioittamista pidetään suuren valtaetäisyyden perheissä tärkeänä. Pienen valtaetäisyyden kulttuureissa kasvaneita lapsia kohdellaan puolestaan tasa-arvoisemmin ja heitä kannustetaan riippumattomuuteen. Lapsia myös kannustetaan etsimään ja kokeilemaan uusia asioita ja he voivat olla eri mieltä vanhempiensa kanssa. Pienen valtaetäisyyden piirissä pidetään ennenkuulumattomana sitä, että aikuinen ihminen pyytäisi vanhemmiltaan lupaa tai neuvoja tärkeisiin päätöksiin. Suuren valtaetäisyyden kulttuureista tulevat näkevät puolestaan tällaiset perhesuhteet etäisinä ja kylminä. (Hofstede 1993, 54-55.)

Toiseksi kulttuureja erottavaksi tekijäksi on määritelty vastapari yksilöllisyys-yhteisöllisyys. Suurin osa ihmisistä elää kulttuureissa, jossa yhteisön etu on yksilön etua tärkeämpi. Tällaisissa kollektiivisissa kulttuureissa ryhmän valta yksilöön on suuri. Kollektiivisissa kulttuureissa perhe koostuu laajasta piiristä, johon kuuluu esimerkiksi setiä, tätejä, serkkuja ja naapureita. Tämä ryhmä on identi-

teetin tärkein rakennusaine ja turva, johon luodaan elinikäinen riippuvuussuhde. Maailmassa vähemmistönä ovat puolestaan yksilökeskeiset kulttuurit, joissa yksilön etu ohittaa ryhmän edun. Perheen muodostavat vanhemmat ja lapset, muut sukulaiset voivat asua kaukana ja yhteydenpito heihin voi olla vähäistä. Lapsi näkee itsensä ja muut erillisinä ”minuuksina”, joita ei luokitella ryhmän vaan yksilöllisten ominaisuuksien perusteella. Kasvatuksen tarkoitus on tehdä lapsista itsenäisiä ja kykeneviä elämään itsenäistä, vanhemmista erillistä elämää. (Hofstede 1993, 77-78.)

Kolmas kulttuureja erottava tekijä on vastapari maskuliinisyys-feminiinisyys. Miesten ja naisten väliset biologiset erot ovat samat yhteiskunnasta ja kulttuurista riippumatta, mutta heidän sosiaalisin rooleihinsa biologiset tekijät vaikuttavat vain osittain. Jokaisessa yhteiskunnassa on olemassa käsityksiä miehille ja naisille sopivasta käytöksestä. Yhteiskunnasta riippumatta miesten kuitenkin oletetaan perinteisesti olevan kilpailuhenkisiä sekä kiinnostuneempia elämästään ja saavutuksistaan kodin ulkopuolella, kun taas naisten oletetaan ottavan hoivaajan roolin ja olevan kiinnostuneempia kodinhoitoon ja lapsiin liittyvistä asioista. Miehet ovat vapaampia liikkumaan, joten he hallitsevat kodin ulkopuolista elämää, kun taas kodin sisäpuolella on mahdollista vallita monenlainen roolijako sukupuolten välillä. Maskuliinisuus liittyykin yhteiskuntiin, joissa miesten ja naisten sosiaaliset roolit eroavat selkeästi toisistaan. Feminiinisyys puolestaan liitetään niihin yhteiskuntiin, joissa sukupuolten sosiaaliset roolit ovat päällekkäisiä. (Hofstede 1993, 119-122.)

Neljäs kulttuureja toisistaan erottava piirre on epävarmuuden välttäminen. Suuri epävarmuus aiheuttaa ahdistusta ja siksi jokainen ihmisyyhteisö onkin kehittänyt tätä ahdistusta lieventäviä keinoja, esimerkiksi lainsäädännön. Epävarmuuden kokemukset eivät ole vain henkilökohtaisia, vaan yhteisiä muiden saman yhteiskunnan jäsenten kanssa. Nämä tuntemukset johtavat yhteiskunnalle ominaisiin käyttäytymistapoihin, jotka muiden yhteiskuntien jäsenten silmissä voivat vaikuttaa kummallisilta. Epävarmuutta välttämään pyrkivissä maissa ihmiset vaikuttavat toimeliailta, kiireisiltä ja aggressiivisilta, kun taas epävarmuuden hyväksyvissä maissa ihmiset tuntuvat olevan rauhallisia, rentoja ja vailla huolia. Epävarmuutta välttävässä kulttuureissa erilaisuus nähdään vaarallisena piirtee-

nä, kun taas epävarmuuden hyväksyvät kulttuurit kokevat erilaisuuden kiehtovaksi. Epävarmuutta välttelemään pyrkivissä yhteiskunnissa säädetään myös enemmän lakeja, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa yllättävissä tilanteissa. (Hofstede 1993, 160-181.)

Viidenneksi kulttuureja erottavaksi tekijäksi on määritelty aikakäsitys. Eri maissa voi vallita pitkä tai lyhyt aikaorientaatio. Pitkän aikaorientaation maissa aikaa on loputtomasti eikä sitä pilkota aikatauluihin tai osiin. Lyhyen aikaorientaation maissa aikaa on puolestaan rajoitetusti, joten sitä käytetään tehokkaasti ja aikataulutetusti. Aikakäsitysten yhteydessä puhutaan myös yksi- ja moniaikaisuudesta. Yksiaikaisuuden yhteiskunnassa yksilö on asiakeskeinen ja tekee yhden asian kerrallaan. Moniaikaisessa kulttuurissa voidaan taas hoitaa monta eri tehtävää samanaikaisesti. (Mandalios & Nummela & Roininen & Sipilä 2011, 51.)

5 KOTOOUTUMISPROSESSI

5.1 Sopeutumisen vaiheet

Kulttuurin muutoksen eteen joudutaan usein nopeutetusti muutettaessa toiseen maahan, jonka kulttuuri on ristiriidassa omassa kotimaassa vallitsevan kulttuuri-perinteen kanssa. Perheenjäsenten eritahtinen sopeutuminen uuteen, yleensä länsimaiseen kulttuuriin voi uhata perinteistä miesten valta-asemaa perheessä. Vaikeus hyväksyä ja sopeutua uuden kotimaan tapoihin voi muodostua esteeksi kotoutumiselle. (Tammisalo-Savolainen 2009, 35-39.)

Kotoutumisen kannalta ympäröivällä yhteiskunnalla on ratkaiseva merkitys. Avoin ja vastaanottava ympäristö edistää kotoutumista, kun taas ympäristön välinpitämättömyys ja syrjivä käytös hidastaa ja saattaa jopa estää yhteiskuntaan sopeutumisen. Maahanmuuttaja joutuu tasapainoilemaan oman kulttuurinsa ja uuden kotimaan kulttuurin välillä sekä tekemään valintoja sen suhteen, mitä haluaa omasta kulttuuristaan säilyttää ja mitä taas omaksua uudesta kulttuurista. Kulttuuriin sopeutumisella eli akkulturaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa kahden erilaisen kulttuuriryhmän kohtaamisen seurauksena joko molemmissa tai vain toisessa ryhmässä tapahtuu muutoksia. (Alitolppa-Niitamo 1993, 29; Rätty 2002, 124-125.)

John Berry on laatinut yhteiskunnan ja vähemmistön välistä suhdetta kuvaavan nelikenttäteorian, joka havainnollistaa kulttuuriin sopeutumisen eri mahdollisuuksia. Uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen tapa riippuu siitä, miten tärkeänä maahanmuuttaja pitää oman kulttuurinsa säilyttämistä ja miten tärkeänä puolestaan kontaktia valtakulttuuriin. Nelikenttäteorian avulla voidaan arvioida, millä tavalla sekä maahanmuuttajan oma toiminta että yhteiskunnan toiminta tukevat sopeutumista. (Alitolppa-Niitamo 1993, 32; Rätty 2002, 125.)

Uuteen kulttuuriin sulautumisesta eli assimilaatiosta puhutaan tilanteessa, jossa maahanmuuttaja joko ei halua tai hänelle ei anneta mahdollisuutta oman kulttuurin säilyttämiseen. Yhteiskunta ei tällöin tue maahanmuuttajien oman kulttuu-

rin säilyttämistä, vaan heidät yritetään saada mahdollisimman nopeasti sulautettua valtakulttuuriin. Tällaisessa ilmapiirissä maahanmuuttaja saattaa nähdä ainoaksi mahdollisuudekseen valtakulttuurin piirteiden omaksumisen selviytyäkseen uudessa ympäristössä. Assimilaatiosta puhutaan myös silloin, kun maahanmuuttajalla ei ole uudessa yhteiskunnassa mahdollisuutta kontaktiin oman etnisen ryhmänsä kanssa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 32; Rätty 2002, 126.) Assimilaatioasenne voi muodostua myös haitaksi sopeutumiselle erityisesti maahanmuuttajanuorten kohdalla, jotka saattavat menettää yhteyden omaan kulttuuriinsa yrittäessään tulla hyväksytyiksi valtakulttuurin edustajien keskuudessa (Liebkind 1994, 26).

Päinvastainen tilanne on silloin, kun maahanmuuttaja pyrkii välttämään yhteyttä valtakulttuuriin ja säilyttämään kaikin tavoin omaa kulttuuriaan ja identiteettiään. Tällöin puhutaan eristäytymisestä eli separaatiosta. Maahanmuuttaja ei ehkä pidä tarpeellisena valtakielen oppimista ja pyrkii olemaan tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä edustajien kanssa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 33; Rätty 2002, 126.) Tällainen oman kulttuuriin takertuva asenne voi tarjota turvaa maahanmuuttajalle uudessa elämäntilanteessa, mutta vaikeuttaa kuitenkin loppujen lopuksi sopeutumista ja uuden yhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien näkemistä (Liebkind 1994, 26).

lhanteena on pidetty sopeutumista eli integraatiota, jossa maahanmuuttaja sekä säilyttää omaa kulttuuriaan että pystyy myös olemaan yhteydessä valtakulttuuriin. Sopeutumisesta puhuttaessa käytetään nykyisin termiä kotoutuminen, jossa yhteiskuntaan sopeutumisen lisäksi korostetaan maahanmuuttajan oman kulttuurin kunnioittamista. Onnistuneen integraation tuloksena voidaan pitää kaksikulttuurisuuden saavuttamista, mutta tämä on mahdollista vain silloin, kun valtakulttuurin suhtautuminen eri kulttuuriryhmiin on avointa ja joustavaa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 33; Rätty 2002, 126.)

Nelikenttäteorian mukainen viimeinen sopeutumismalli on marginalisaatio eli syrjäytyminen. Tällöin kyseessä on tilanne, jossa maahanmuuttaja ei koe oman kulttuurinsa säilyttämistä tärkeäksi, mutta ei myöskään omaksu valtakulttuuria. Marginalisaatiotilanteessa maahanmuuttaja ikään kuin putoaa kahden kulttuurin

väliin kokematta kuuluvansa kumpaankaan. Syrjäytyminen uhkaa etenkin nuoria maahanmuuttajia, jotka eivät omaksu vanhempiensa kulttuuria eivätkä pääse myöskään valtakulttuurin jäseniksi. Yhteiskunnan järjestämien kotouttamispalvelujen riittämättömyys sekä välinpitämättömyys maahanmuuttajien tukemista kohtaan voivat helposti johtaa maahanmuuttajien marginalisaatioon. (Liebkind 1994, 26;Räty 2002, 126-127.)

Kahden kulttuurin hallintaa ei saavuteta hetkessä ja vasta vuosien tai vuosikymmenien kuluttua maahanmuuttaja saattaa kokea päässeensä tasapainoon oman kulttuurin säilyttämisen ja valtakulttuuriin sopeutumisen välillä. Yleensä toinen maahanmuuttajasukupolvi oppii hallitsemaan kahden kulttuurin keskellä elämisen paremmin kuin ensimmäinen sukupolvi. Tiivis maahanmuuttajayhteisö kuitenkin edistää oman kulttuurin säilyttämistä. Toisaalta taas kontaktit valtaväestöön esimerkiksi koulussa lisäävät valtakulttuurin tuntemusta ja hyväksyntää. (Alitolppa-Niittamo 1993, 30;Räty 2002, 127.)

5.2 Kotoutumisen edistäminen ja työskentely maahanmuuttajien kanssa

Kotoutumisen tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan sopeutumista yhteiskuntaan ja työelämään antamalla hänelle siihen tarvittavia tietoja ja taitoja sekä samalla tukea maahanmuuttajan oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä. Kotoutumisella tarkoitetaan puolestaan toimenpiteitä ja palveluja, joiden tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista. Kotoutumisen edistämiseksi maahanmuuttajalle annetaan tietoa muun muassa palvelujärjestelmästä sekä maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajalapsille ja -nuorille voidaan lain mukaan järjestää tarpeen mukaan muita kotoutumista edistäviä palveluja. Viimekädessä kotoutuminen on kuitenkin jokaisen maahanmuuttajan henkilökohtainen prosessi, jota voidaan kuitenkin edistää ja tukea viranomaisten oikein mitoitettulla ja kohdennetulle toimilla. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010;Saurama 2010, 5.)

Kotouttamistoimenpiteiden tavoitteena on integroituminen maahamme. Integroitunut maahanmuuttaja pystyy hyväksymään suomalaisen elämäntavan ja sovel-

tamaan sitä omaan elämäänsä. Maahanmuuttaja ei ole vain sopeuttamisen kohde, vaan hän itse muuttaa ympäröivää todellisuutta omalla kokemuksellaan ja näkemyksellään. Jotta maahanmuuttaja pääsisi osaksi yhteiskuntaamme, hänen tulee tuntea Suomen lainsäädäntöä, kulttuuria ja tapoja. Hänellä pitää olla mahdollisuus osallistua yhteiskuntamme toimintaan käymällä koulua tai tekemällä työtä. Tämä on paras tapa hälventää molemminpuolisia ennakkoluuloja ja kitkeä haitallisten perinteiden, kuten kunniaväkivallan siirtyminen maahanamme. (Ala-Lipasti 2009, 27.)

Keskeistä maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä on moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen. Erilaisten maahanmuuttajaryhmien tarpeet ovat usein niin moninaiset, jotta niihin vastaamiseen riittäisi vain yksi ammattiryhmä. Yhteistyötä useiden tahojen kanssa edellytetään etenkin silloin, kun kyseessä ovat maahanmuuttajalapsen ja -nuoren sekä heidän perheensä. Esimerkiksi koulun sisällä keskeisiä yhteistyötahoja maahanmuuttajaoppilaiden asioissa ovat muun muassa maahanmuuttajien opettajat, opinto-ohjaajat sekä oppilashuolto-ryhmä. Koulun ulkopuolisista tahoista yhteistyötä tehdään esimerkiksi nuorisotoimen, sosiaalitoimen sekä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa. Maahanmuuttajille onkin suuri etu siitä, että eri yhteistyötahot etsivät yhdessä ratkaisuja heidän ongelmatilanteisiinsa. (Lairio & Leino 2007, 56-57.)

Maahanmuuttajien parissa työtä tekevällä henkilöllä on suuri merkitys maahanmuuttajien valtautumisprosessissa eli täysivaltaisen kansalaisuuden saavuttamisessa. Maahanmuuttajatyötä tekevän on otettava toisesta kulttuurista lähtöisin oleva ihminen huomioon sekä yksilönä että kulttuurinsa edustajana. (Puukari & Taajamo 2007, 15-17.) Jokainen ihminen on omanlaisensa yksilö, joten tietty lähtökulttuuri ei aina kerro, millainen ihminen on kyseessä. Vieraasta kulttuurista lähtöisin olevia ihmisiä kohdattaessa onkin tärkeää asennoitua kohtaamiseen avoimesti ja yrittää pitää ennakkoluulot kurissa. Maahanmuuttajista puhuttaessa tulee myös muistaa, että kyseessä ei ole homogeeninen ryhmä. Toiset maahanmuuttajat ovat lähtöisin hyvin paljon suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria muistuttavista maista, kun taas toisten maahanmuuttajien kulttuuri ja tapa elää voivat poiketa lähes täysin Suomessa vallitsevista oloista. Tämän vuoksi

eri maahanmuuttajaryhmillä on myös hyvin erilaiset tarpeet uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen osalta.

Työntekijän on tärkeää tuntea oma kulttuurinsa voidakseen ymmärtää muita kulttuureja sekä päästä yli omasta varautuneisuudestaan kohdatessaan vieraita kulttuureista tulevia ihmisiä. Maahanmuuttajataustaisten henkilöiden parissa työskentelevien tehtävänä onkin omalla toiminnallaan poistaa ennakkoluulojen sekä tiedon ja keskustelun puutteen aiheuttamia esteitä ihmisten välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta. Tärkeää maahanmuuttajien tilanteen ymmärtämisessä on myös työntekijän yritys asettaa itsensä heidän asemaansa ja pohtia aiemmin itsestään selvien asioiden muuttumista tuntemattomiksi vieraassa kulttuurissa sekä uuden elämäntilanteen aiheuttamaa epävarmuutta. (Puukari & Taajamo 2007, 17-18.) Maahanmuuttajien parissa työskentelevien velvollisuutena onkin vähentää eri syistä maahan tulleiden ihmisten turvattomuuden tunnetta vahvistamalla osallisuuden kokemusta.

6 KOULUN ROOLI KUNNIAVÄKIVALLAN TUNNISTAMISESSA

6.1 Koulu kotoutumisen edistäjänä

Ruotsalainen Kvinnoforum johti laajaa Euroopan komission rahoittamaa tutkimusta, jossa selvitettiin seitsemän Euroopan maan tilannetta kunniaan liittyvän väkivallan osalta. Myös Suomi ja Ruotsi olivat maita, joissa tilannekartoitus tehtiin, ja Suomen osalta projektin yhteistyökumppanina toimi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. Tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten tarkka kontrolli jokapäiväisessä elämässä on yleisin kunniaan liittyvän väkivallan muoto Suomessa. Kontrolliin liittyi usein pelottelua esimerkiksi lähettämisellä takaisin kotimaahan. Useat haastatellut viranomaiset kertoivat perheiden ja miespuolisten perheenjäsenten uhkailevan ja kontrolloivan maahanmuuttajatyttöjä, jos he haluavat opiskella, tehdä työtä, seurustella tai mennä naimisiin yhteisön tahdon vastaisesti. Kontrolli kärjistyy tyttöjen ollessa 14-20-vuotiaita. Jo pelkät perättömät juorut voivat aiheuttaa kontrollin kiristymisen. (Kvinnoforum 2005, 185-186.)

Kvinnoforumin tutkimuksen mukaan monilla koulun henkilökuntaan kuuluvilla ei ollut juurikaan tietoa kunniaväkivallasta. Joskus koulun henkilökunta ei halunnut nähdä ongelmia tai pelkäsi puuttua niihin. Monesti he eivät tieneet mitä tehdä kunniaan liittyvissä väkivaltatilanteissa tai heillä ei ollut riittävästi aikaa mutkikkaiden ongelmatilanteiden ratkomiseen. Tutkimuksen mukaan koulujen ja kotien välille tarvitaankin lisää yhteistyötä. Koulujen tulisi useammin kutsua maahanmuuttajaperheitä tutustumaan kouluympäristöön, sillä vanhempainiltoihin maahanmuuttajaperheet eivät useinkaan tule. Koulut voisivat myös puhua maahanmuuttajaperheille harrastusten ja vapaa-ajan aktiviteettien merkityksestä. Tilanteissa, joihin epäiltiin liittyvän kunniaväkivaltaa, nähtiin koulukuraattorit avainhenkilöinä, jotka voivat kutsua koolle opettajat, vanhemmat, psykologit, nuorisotyöntekijät ja muut tahot keskustelemaan yhdessä tilanteesta. Myös lisäkoulutus ja keskustelu kunniaväkivallasta ja eri vähemmistöryhmistä kouluissa nähtiin tärkeänä. Monet maahanmuuttajaperheiden lapset viettivät paljon aikaa

koululla, koska sen katsottiin olevan hyväksyttävä vapaa-ajanviettopaikka. (Kvinnoforum 2005, 185-186.)

Vantaan kaupunki on kehittänyt mallin maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumisen tukemiseksi. Malli tukee myös maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttämistä. Mallin mukaan päiväkodit ja koulut tekevät kotouttamissuunnitelman yhdessä tärkeiden tahojen, kuten koulukuraattoreiden, vanhempien ja opettajien kanssa. Suunnitelma tuo tietoa sekä opettajille että vanhemmille sisältäen tiedot lapsen kaikista yhteistyöverkostoista. Vantaalla kaikille valmistavien luokkien oppilaille tehdään kotoutumissuunnitelma. Suunnitelman olemassaolo todistaa sen, että pitkällä aikavälillä on kannattavaa laatia suunnitelma, josta ilmenevät kaikki lapsen tai nuoren yhteistyöverkostot. Saatavilla olevien tietojen avulla on helpompi lähteä selvittämään lapsen tai nuoren tilannetta esimerkiksi epäiltäessä tai käsiteltäessä kunniaväkivaltaan liittyviä tilanteita. (Kvinnoforum 2005, 186.)

Koulutoimi pyrkii osaltaan auttamaan maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten integroitumista. Koska koulu kohtaa kaikki lapset ja nuoret, on sillä suuri vastuu kunniaväkivallan ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Kouluissa tulisi olla selkeä toimintasuunnitelma kunniakonfliktien ratkaisemiseksi. Kunniaväkivallasta tulisi kertoa koko koulun henkilökunnalle, jotta kaikki tietävät, mistä on kysymys ja miten mahdollisissa kunniaväkivaltatilanteissa toimitaan. (Ala-Lipasti 2009, 81-82.)

6.2 Kunniaväkivaltaa ennakoivat merkit

Viranomaisilla, kuten koulun henkilökunnalla, on ratkaisevan tärkeä rooli kunniiaan liittyvien konfliktien tunnistamisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Kunniaväkivaltaa ennakoivien merkkien tunnistamisella voidaan nopeuttaa viranomaisten oikeaan aikaan ja oikealla tavalla tekemää väliintuloa, jolloin voidaan paremmin suojata kunniaväkivallan uhreja ja estää tilanteen kehittyminen kohti äärimmäisiä kunniaväkivallan muotoja. (Holm 2009, 135.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piirin Kunniaväkivalta-hankkeen tuotoksena syntyi Uhkana

kunnia-opaskirjanen, jossa annetaan viranomaisille välineitä kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Kunniaväkivalta voi ilmetä monella eri tavalla, minkä vuoksi yksiselitteisten ohjeiden laatiminen on vaikeaa. On silti merkkejä, joita kohdattaessaan viranomaisten kannattaa olla huolellisia. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri i.a.)

Vaikka yksilöiden suhtautuminen kunniaväkivaltaan saattaa erota merkittävästi samasta kulttuuripiiristä tulevien keskuudessa, voidaan maantieteellistä aluetta käyttää tunnistamisen välineenä. Suomessa kunniaan liittyviä ristiriitoja on noussut esiin esimerkiksi Afganistanista, Iranista, Irakista ja Turkista muuttaneiden keskuudessa. Rajut muutokset nuoren käyttäytymisessä voivat kertoa ongelmista. Iso-Britannian pakkoavioliittoyksikkö on laatinut listan riskisignaaleista, jotka saattavat kertoa pakkoavioliiton tai muun kunniaväkivallan muodon uhasista. Tällöin nuori voi usein myöhästyä koulusta tai tulee kouluun viime tipassa. Usein hänellä voi olla mukana saattaja. Nuoren opiskelumotivaatio voi laskea äkisti tai hän lopettaa kokonaan koulunkäynnin ja harrastukset. Nuori voi vaikuttaa masentuneelta, itsetuhoiselta ja vetäytyvältä tai hänellä voi olla syömishäiriö. Nuori voi myös alkaa näpistellä tai käyttää paljon päihteitä. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri i.a.)

Perheen kokonaistilanteen seuraaminen voi tuoda esille kunniaväkivaltaa ennakoivia tekijöitä. Jos perheessä muut sisarukset ovat avioituneet aikaisin, voi paine avioitumiseen olla suuri. Myös yllättävät muutokset elämässä, esimerkiksi perheenjäsenen kuolema, voivat aiheuttaa tarvetta äkillisiin muutoksiin, kuten lapsen saattamiseen kunniallisesti naimisiin. Jos on syytä epäillä pakkoavioliittoa tai muuta kunniaväkivallan muotoa, voi yllättävä matka vanhempi entiseen kotimaahan olla hälyttävä signaali. Vieraassa maassa avun saaminen voi olla mahdotonta, joten tällaisten matkojen estäminen olisi paras tapa estää mahdollisia kunniaan liittyviä konflikteja. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri i.a.)

7 TUTKIMUSMETODI

7.1 Laadullinen tutkimus ja haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Tarkoituksenamme oli selvittää yksilohaastatteluiden avulla koulukuraattoreiden omia tietoja kunniaväkivallasta, heidän käsityksiään omista kyvyistään tunnistaa ja kohdata kunniaan liittyvää väkivaltaa sekä heidän kokemuksiaan kunniaväkivaltaan liittyvien tilanteiden purkamisesta eli tavoista toimia tilanteissa, joiden taustalla epäillään olevan kunniaväkivaltaa. Tutkimuksemme on siis luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen, jolloin tutkijan tavoitteena on selvittää tutkittavien näkemys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimuksen kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja aineisto kerätään todellisissa tilanteissa. Lisäksi tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti satunnaisen otoksen sijaan. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan myös sellaisia metodeja, joissa tutkittavien omat näkemykset pääsevät esille. Tyypillisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovatkin haastattelu ja havainnointi. (Kiviniemi 2001, 68; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 157-160.)

Haastattelutilanne antaa mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan henkilön kanssa. Haastattelu onkin käytetyimpiä tapoja kerätä tietoa, sillä joustavana menetelmänä sitä voi käyttää moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelu sopii käytettäväksi erityisesti silloin, kun halutaan tutkia aikaisemmin vähän tutkittuja aiheita, jolloin tutkijan on vaikea ennakoida vastausten suuntia. Haastattelu sopii lisäksi aineistonkeruumenetelmäksi tutkittaessa arkoja tai vaikeita aiheita. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35; Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 200-201.) Haastattelumenetelmäksemme valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun, joka jättää enemmän tilaa haastateltavan omalle pohdinnalle. Teemahaastattelu sopii yhtenäiselle ryhmälle, joille kysymyksillä voi olettaa olevan saman merkityksen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.)

Haastattelun luotettavuutta aineistonkeruumenetelmänä saattaa heikentää kuitenkin se, että haastattelutilanteessa haastateltavat haluavat monesti esiintyä edukseen ja antavat vain sosiaalisesti suotavia vastauksia. Ratkaisevaa onkin haastattelijan kyky tulkita haastateltavan vastauksia vallitsevan kulttuurin vaikutusten ja merkitysmaailmojen valossa. Tuloksia tulkittaessa tulee myös ottaa huomioon haastatteluaineiston konteksti- ja tilannesidonnaisuus, sillä haastattelutilanteessa tutkittavat saattavat puhua toisin kuin muissa tilanteissa. Tästä syystä tulosten yleistämisen suhteen tulee olla varovainen. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 201-202.)

7.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Puolistrukturoidusta haastattelusta on annettu monta määritelmää, joista yhden mukaan kysymysten muoto voi olla kaikille haastateltaville sama, mutta kysymysten järjestystä on mahdollista vaihdella. Toisen määritelmän mukaan kysymykset ovat puolistrukturoidussa menetelmässä kaikille samat, mutta haastateltavat voivat vastata niihin omin sanoin, sillä valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole annettu. Kaikille puolistrukturoiduille menetelmille on kuitenkin yhteistä se, että jokin haastattelun näkökulma on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47; Eskola & Vastamäki 2001, 26.)

Teemahaastattelussa haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen teemojen mukaan, joista haastattelutilanteessa keskustellaan. Teemahaastattelussa keskeistä ovat ihmisten asioille antamat merkitykset ja tulkinnat. Puolistrukturoiduksi menetelmäksi teemahaastattelun tekee se, että tietty haastattelun aspekti, teema-alueet, on kaikille sama. Strukturoituun haastatteluun kuuluva kysymysten tarkka muoto ja järjestys sen sijaan puuttuvat teemahaastattelusta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48; Eskola & Vastamäki 2001, 26.)

Käyttämässämme haastattelumetodissa olimme jakaneet kysymykset viiden pääteeman alle. Perinteisestä teemahaastattelusta poiketen olimme kuitenkin laatineet valmiit kysymykset kunkin teeman alle, mutta kysymysten järjestys saattoi vaihdella haastattelutilanteessa. Jo heti ensimmäisessä haastattelussa

saamamme vastaukset synnyttivät uusia, teemarungon ulkopuolisia kysymyksiä, jotka sitten toistimme myös sitä seuraavissa haastatteluissa. Suhtauduimme siis avoimesti haastattelutilanteessa syntyviin tarkentaviin kysymyksiin sekä kokonaan teemarungon ulkopuolisiin uusiin kysymyksiin. Nämä lisäkysymykset liittyivät muun muassa kuraattoreiden käsityksiin kulttuurintuntemuksen tärkeydestä sekä heidän ehdotuksiinsa keinoista ehkäistä kunniaväkivaltaa.

7.3 Analyysimenetelmä

Laadullisen tutkimusaineiston analyysi voi olla aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriasidonnaista. Aineiston analyysillä pyritään tiivistämään laajaa aineistoa jollakin valitulla tavalla. (Eskola 2001, 136,146.) Tutkimuksemme analyysi on aineistolähtöinen. Analyysissämme huomiomme kohdistui erityisesti asioihin, jotka toistuivat eri haastateltavien vastauksissa tai jotka merkittävästi erosivat muista saamistamme vastauksista. Koimme analyysissämme tärkeäksi esitellä varsinkin kuraattoreiden yleisimmin esille tuomia näkemyksiä sekä peilata niitä viimeaikaisiin, samasta aihepiiristä tehtyihin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Vaikka muut tutkimukset ja kirjallisuus eivät vaikuttaneet tutkimuksemme analysointitapaan, auttoivat ne meitä osaltaan löytämään vastauksia tutkimiimme kysymyksiin.

Haastatteluaineiston analyysia helpotti jaottelu haastattelurungon mukaisiin teemoihin. Teemahaastattelun yksi vahvuus onkin se, että aineiston voi helposti litteroinnin jälkeen jäsentää teemojen mukaan eli koota jokaisen teeman alle kaikkien haastateltavien vastaukset kyseiseen teemaan liittyen (Eskola & Vastamäki 2001, 41). Analyysimenetelmässämme etenimme teemarungon teemojen ja haastattelukysymysten mukaisessa järjestyksessä käsitellen välillä yhteisesti haastateltavien antamia vastauksia ja joissakin tapauksissa kunkin haastateltavan vastauksia erikseen saadaksemme yksilölliset näkemykset paremmin esille.

Teemoittamista seuraa varsinainen analyysivaihe, jolloin tutkija lukee aineistoon useita kertoja ja esittää siitä tulkintansa (Eskola 2001, 145). Aineiston jär-

jestämistä teemojen mukaan hankaloittaa kuitenkin se, ettei haastattelu ole välttämättä edennyt loogisesti teemojen mukaan, vaan vastauksia joihinkin kysymyksiin voi löytyä eri puolilta haastatteluaineistoa. Haastattelut tuleekin lukea huolellisesti läpi. (Eskola 2001, 143.) Tämän haasteen kohtasimme myös läpikäydessämme omaa aineistoamme. Luimme haastateltaviemme vastaukset läpi useaan kertaan, mutta vastauksissa oli paljon hajontaa, eikä vastauksista välttämättä löytynyt tulkintojen tekemistä helpottavia yhteyksiä. Koimme jokaisen kuraattorin omat kokemukset ja näkemykset tutkittavista teemoista tärkeiksi ja siksi käytimmekin analyysissämme paljon suoria lainauksia, joissa kuraattoreiden omat äänet pääsivät parhaiten esille. Suorien lainausten tarvetta tuki myös se, että haastateltavien vastaukset olivat usein niin kuvailevia, että suorien yhteenvedojen tekeminen niistä oli hankalaa.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston runsaus tekee usein analyysivaiheen haasteelliseksi. Esimerkiksi haastatteluja analysoiva tutkija voi viettää viikkoja ja jopa kuukausia aineistonsa parissa yrittäen järjestää ilmiöitä, etsiä merkityksiä sekä tulkita haastateltavien vastauksia oikein. Tutkija ei kuitenkaan yleensä pysty hyödyntämään koko aineistoaan, jolloin kaikkea kerättyä aineistoa ei ole myöskään aina tarpeellista analysoida (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 220.) Omalla kohdallamme tutkimuksemme valmistumisen kiireinen aikataulu ei antanut mahdollisuutta aineiston syvemmälle analysoinnille, jolloin aineistoa olisi voinut jäsentää ja tulkita paremmin sekä löytää siitä enemmän tutkimuksemme kannalta keskeisiä merkityksiä.

8 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastattelemamme koulukuraattorit työskentelivät haastatteluhetkellä Vantaalla ylä- tai yhtenäiskouluissa. Yksi haastateltavistamme oli aiemmin työskennellyt useiden vuosien ajan yhtenäiskoulun kuraattorina Vantaalla, mutta haastatteluhetkellä hän ei enää toiminut kohderyhmäämme kuuluvissa kouluissa, vaikka työskenteli edelleenkin Vantaalla kuraattorina. Koska hänellä kuitenkin oli taustallaan pitkä työkokemus yhtenäiskoulun kuraattorina toimimisesta, emme nähneet tutkimuksemme lopputuloksen kannalta merkittävänä sitä, ettei hän haastatteluhetkellä työskennellyt enää ylä- tai yhtenäiskoulussa. Kokemuksemme haastateltavien saamisesta oli tutkimusprosessin aikana osoittautunut haasteelliseksi johtuen suurimmaksi osaksi siitä, ettei opinnäytetyömme aiheetta koettu kuraattoreiden parissa läheiseksi. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä myös vaihtelee Vantaan eri kouluissa, joten kaikilla kuraattoreilla ei välttämättä ole kokemusta maahanmuuttajien parissa työskentelystä eikä näin ollen siis myös tutkimuksemme aiheena olevasta ilmiöstä. Kuraattoreiden vastauksissa oli paljon hajontaa, mikä osaltaan kertoi siitä, miten erilaisia kokemuksia heillä oli maahanmuuttajista sekä myös, miten eri tavalla kukin heistä oli kokenut kohtaamiset maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kanssa.

Haastattelujen aluksi selvitimme haastateltavien taustatietoja, kuten koulutusta ja työuran pituutta. Huomasimme kuitenkin jo heti ensimmäisessä haastattelusamme näiden tietojen aiheuttavan tunnistettavuusongelman, sillä haastattelemillamme kuraattoreilla oli hyvin erilaiset koulutustaustat sekä myös hyvin eripituiset työurat. Näiden tietojen julkituominen olisi vaarantanut haastateltaviemme anonymiteetin, sillä tuntemattomana pysyminen oli varmasti kaikille tutkimukseemme osallistuville kuraattoreille tärkeä tekijä tutkimukseen osallistumisen kannalta. Loppujen lopuksi näillä taustatiedoilla ei kuitenkaan ollut mitenkään merkittävää osaa tutkimuksemme tuloksien kannalta, joten haastateltaviemme henkilöllisyyden salaamiseksi jätimme taustatiedot pois analyysistamme. Lisäksi jätimme tietoisesti kuraattoreiden kertomissa esimerkkitapauksissa esiintyvien henkilöiden kansalaisuuden mainitsematta, vaikka se olisikin tullut kuraattorin

vastauksessa esille. Tällä tavoin pyrimme itse välttämään tiettyjen kansalaisuuksien leimaamista kunniaväkivaltaperinnettä ylläpitäviksi.

8.1 Maahanmuuttajat koulussa

8.1.1 Maahanmuuttajat asiakkaina

Aluksi kyselimme haastateltaviltamme yleisesti heidän kokemuksiaan työskentelystä maahanmuuttajien kanssa sekä maahanmuuttajataustaisista oppilaista ja heidän vanhemmistaan asiakkaina. Kaikki haastateltavamme heittivät summittaisen arvion tiedustellessamme maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuutta heidän asiakaskunnassaan. Kaksi haastateltavistamme arvioi asiakaskunnastaan kolmasosan olevan maahanmuuttajataustaisia ja yksi puolestaan noin 15 %. Kaksi haastateltavaa totesi heidän asiakaskuntansa koostuvan yhä lisääntyvässä määrin maahanmuuttajataustaisista oppilaista.

Välillä tuntuu, että puolet työviikon kontakteista on maahanmuuttajien kanssa. (Haastateltava 1)

Maahanmuuttajaoppilaiden erityistarpeista kysyttäessä kolmen kuraattorin vastauksissa mainittiin keskeisenä tekijänä kieli ja puutteellisen kielitaidon aiheuttamat ongelmat. Oppilaat saattavat tulla peruskoulun puolelle suoraan valmistavalta luokaltakin melkein kielitaidottomina, jolloin kuraattori on toiminut tässä tilanteessa tukihenkilönä. Suomen kielen opiskelussa tukeminen koettiin tärkeäksi, koska kielen kautta maahanmuuttajaoppilaat pääsevät paremmin mukaan suomalaisten nuorten elämään.

Tää kielten opiskelu on se, mikä niinkun siinä on hyvin tärkeä ja sit tämä, että pääsevät jollain lailla myös koulun ulkopuolella mukaan näihin niinkun suomalaisten nuorten juttuihin. (Haastateltava 4)

Muina erityistarpeina mainittiin maahanmuuttajien taustoista johtuvat tarpeet, esimerkiksi erilainen koulutustausta tai koulutustaustan puuttuminen, jolloin maahanmuuttaja joutuu oppivelvollisuuden myötä opettelemaan myös koulunkäynnin. Maahanmuuttajien koulunkäynnin tukeminen tuli esiin myös yhden ku-

raattorin vastauksessa, sillä ei suinkaan ole itsestään selvää, että perheet tukevat lastensa koulunkäyntiä erityisesti niissä kulttuureissa, joissa varsinkaan tyttöjen kouluttamista ei pidetä erityisen tärkeänä. Opiskeluun tottumattomille maahanmuuttajille uuden kielen opiskelu on aina haaste. Tällaisten maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla vieraan kielen opiskelun ohella tärkeää on myös opiskelutaitojen opettaminen. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kanssa työskenneltäessä onkin tärkeää tietää ja ymmärtää oppilaiden taustat sekä aikaisempien kokemusten ja tietojen vaikutus uuden kielen ja uusien asioiden oppimiseen. (Lappalainen 2006, 6, 31, 35.)

Yhden kuraattorin kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat eivät mielellään kerro ongelmistaan varsinkin, jos ne liittyvät perheeseen tai omaan taustaan. Kouluun liittyvistä asioista puhutaan kyllä avoimesti, mutta omasta elämästä koulun ulkopuolella monesti vaietaan, jolloin pinnan alle pääseminen vaatii aikaa ja luottamuksen kehittymistä. Kuraattorin kokemuksen mukaan tutuksi tuleminen hänen kanssaan on maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla ehtona kontaktin ottamiselle ja henkilöön tutustuessaan maahanmuuttajat ovatkin suomalaisia oppilaita määrätietoisempia kuraattorin palvelujen hakemisessa.

Elikkä tää tutuksi tuleminen on ehto sille niinkun helpolle lähestymiselle heidän puoleltaan. (Haastateltava 1)

Maahanmuuttajien kanssa työskentelyssä olevina erityispiirteinä kaksi haastateltavista mainitsi yhteisen kielen puuttumisen erityisesti vanhempien kanssa työskenneltäessä sekä tulkin käytön. Kaksi kuraattoria koki työskentelyn erityispiirteeksi ja haasteeksi kontaktin saamisen maahanmuuttajaoppilaaseen yhteisen kielen puuttuessa. Tällöin tilanteen haltuun saaminen ja tietynlainen luovuus työskentelyssä tulevat keskeisiksi. Kaksi kuraattoria mainitsi erityispiirteinä myös kulttuurierot ja kulttuurin huomioonin maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä.

Se luovuus on näitten maahanmuuttajaoppilaitten kanssa ehkä vielä tärkeempää kuin sit kantaväestön. (Haastateltava 4)

Kuraattorit kohtaavat maahanmuuttajaoppilaita samanlaisissa tilanteissa kuin muitakin oppilaita. Kolmen vastauksen perusteella maahanmuuttajaoppilaiden ongelmat eivät siis poikkeaa suomalaisoppilaiden ongelmista. Kuraattorille tul-
laan keskustelemaan jokapäiväisistä koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista sekä vaikeuksista kotona ja kaverisuhteissa. Opiskeluvaikeuksien taustalla yksi kuraattori mainitsi olevan muun muassa kieleen liittyviä ongelmia. Kolmessa vastauksessa tuli esille myös käytöshäiriöt sekä yhdessä vastauksessa suvaitsemattomuuteen liittyvät kiusaamistilanteet, joiden vuoksi kuraattorin asiakkaaksi tullaan.

Kohtaamiset maahanmuuttajaoppilaiden kanssa oli yleisesti ottaen koettu myönteisiksi ja mielenkiintoisiksi. Kolme kuraattoria kuvaili kohtaamistilanteita täysin normaaleiksi eikä kokenut niiden poikkeavan kohtaamisista muiden nuorten kanssa. Yksi kuraattori koki kohtaamiset myönteisiksi, mutta myönsi maahanmuuttajien kanssa työskentelyn vaativan paljon myös kulttuurin huomioon ottamista. Eräs toinen haastateltava puolestaan mainitsi tässäkin vastauksessa yhteisen kielen puutteen tekevän kohtaamiset vaikeammiksi, jolloin kuraattorilta vaaditaan tiettyä luovuutta tilanteen haltuun ottamiseksi.

Voin kuvitella et semmonen ihminen, jolle maahanmuuttajat, erilaisuus, kansainvälisyys ylipäättään on tuttua niin ei se oo mitenkään kummallista, se on ihan tavallista. Lapset on lapsia oli ne mistä kulttuurista tahansa. (Haastateltava 5)

Viiden kuraattorin mukaan maahanmuuttajaoppilaista asiakkaina on yhtä paljon sekä tyttöjä että poikia. Yhdellä kuraattorilla oli puolestaan asiakkaina enemmän maahanmuuttajataustaisia tyttöjä. Kolmessa vastauksessa mainittiin tyttöjen ja poikien kuitenkin tulevan kuraattorin asiakkaiksi eri syistä. Pojilla korostuivat tyttöjä enemmän käytöshäiriöt ja tyttöjen kanssa puolestaan ihmissuhderistiriidat. Kolmen vastauksen perusteella tytöt myös hakeutuivat enemmän omaaloitteisesti kuraattorin puheille, kun taas pojat yleensä ohjattiin muuta kautta kuraattorin asiakkaiksi. Sama tilanne on kuitenkin myös suomalaisilla oppilailla. Tyttöjen on helpompi antautua keskusteluun, kun taas pojat ovat vastahakoisempia ja vaativat kuraattorilta aktiivisempaa lähestymistapaa. Puhuttaessa kohtaamisista maahanmuuttajatyttöjen ja -poikien kanssa, yhden kuraattorin

vastauksessa tuli esiin myös kulttuurierot ja niihin liittyen tyttöjen ja poikien erilainen asema perheessä.

Pitää huomioida niinku tämmösetkin asiat ja niinku muistaa nääkin asiat, että jos joku on jotenkin vähän väärin niin se, että kulttuureissa on eroja mikä on niinkun tytön asema kotona ja mikä on niinkun pojan asema. (Haastateltava 2)

8.1.2 Työskentely maahanmuuttajaoppilaiden ja heidän vanhempiensa kanssa

Kaikki haastattelemamme kuraattorit kokivat työskentelyn maahanmuuttajaoppilaiden kanssa haasteelliseksi erilaisista syistä. Yksi haastateltava koki haastavana sen, ettei moni maahanmuuttaja välttämättä tiedä, kuka kuraattori on ja mitä hän tekee. Haaste syntyy siis niiden maahanmuuttajaoppilaiden luottamuksen saavuttamisesta, joilla ei ole aiempaa kokemusta kuraattorin asiakkaana olemisesta. Yhden kuraattorin mukaan haaste syntyy siitä, miten pystyy toimimaan tasapuolisesti maahanmuuttajan kansalaisuudesta riippumatta. Tällöin hänen mukaansa kulttuurien tuntemus tulee tärkeäksi, jotta pystyisi kohtelemaan maahanmuuttajaoppilaita tasapuolisesti. Kolme haastateltavaa mainitsi tässäkin kohdassa työskentelyn haasteen syntyvän kielitaidon puutteellisuudesta.

Se haaste tulee mun mielestä siitä kielestä, ettei oo välttämättä selasta yhteistä kieltä. Muuta haastetta siinä ei mun mielestä oo. (Haastateltava 4)

Yhden kuraattorin mukaan työskentelyn haaste syntyy maahanmuuttajaoppilaiden vanhempien asenteellisuudesta erityisesti sellaisissa tilanteissa, jolloin lapsen tai nuoren tilanne vaatii lisäselvittelyä ja muiden palveluiden mukaantuloa. Tietyt palvelut, kuten mielenterveyteen ja lastensuojeluun liittyvät palvelut, koetaan leimaaviksi ja niiden tarvetta ja tarkoitusta ei ymmärretä, eikä niitä haluta ottaa vastaan. Tällöin joudutaan työstämään pitkään asian tärkeyttä, tarpeellisuutta ja vanhempien motivaatiota, mikä tekee kyseisen kuraattorin kokemuksen mukaan työskentelystä paljon haasteellisempaa kuin suomalaisten kanssa. Tämä asenteellisuus tulee paljolti vanhemmilta, mutta tarttuu haastateltavamme mukaan myös lapsiin, joiden täytyy kunnioittaa vanhempiensa mielipiteitä.

Heillä ei ole kokemuksia omassa maassaan just näistä tälläisistä palveluista ja sen takia se vastaanottaminen Suomessa ikään kuin näin kevyestikin niin tuntuu tosi leimaavalta ja jopa ahdistavalta. (Haastateltava 1)

Yhteistyö maahanmuuttajaoppilaiden vanhempien kanssa koettiin kahden vastauksen perusteella haasteelliseksi juuri siitä syystä, että tiettyjen palvelujen käyttö koetaan leimaavaksi, jolloin näiden palvelujen vastaanottaminen on usein vastentahtoisempaa kuin suomalaisilla. Esimerkkinä tästä mainittiin juuri mielenterveyspalvelut, sillä mielenterveysongelmat saatetaan kokea joissakin kulttuureissa pelottavamiksi asiaksi kuin Suomessa, jossa mielenterveyteen liittyvistä asioista puhutaan nykyaikana hyvinkin avoimesti. Neljä kuraattoria mainitsi kielitaidon puutteen vaikeuttavan yhteistyötä myös vanhempien kanssa. Ennakkoluulot virkamiehiä kohtaan mainittiin kahden haastateltavan vastauksissa. Yksi kuraattori totesi vanhempien joskus jopa ajattelevan häntä poliisina tai ”lastensuojeluna”, joka vie heidän lapsensa pois. Kaksi kuraattoria mainitsikin, ettei maahanmuuttajaoppilaiden vanhemmista monikaan tiedä, mitä kuraattori tekee ja mikä hänen roolinsa koulussa on. Tietämättömyys onkin synnyttänyt myös paljon väärinkäsityksiä, kun vanhemmilla ei ole omasta kotimaastaan kokemuksia työskentelystä kuraattorin kanssa. Vanhempien luottamuksen saattaminen tulee tällöin keskeiseksi haasteeksi.

Monesti niinku maahanmuuttajavanhemmilla on huonompi kielitaito ku näillä oppilailla ja sitä kautta tulee sitä kiintymättömyyttä tähän yhteiskuntaan ja ennakkoluuloja virkamiehiä kohtaan, auttamista kohtaan ja siinä on paljon tekemistä. (Haastateltava 6)

Yksi haastattelemistamme kuraattoreista mainitsi myös maahanmuuttajien vanhempien erilaisen aikakäsityksen tuovan yhteistyöhön välillä oman haasteensa. Ongelmia syntyy erityisesti tilanteessa, jossa vanhempien tapaamista varten on hankittu tulkki paikalle eivätkä vanhemmat ilmesty tapaamiseen sovittuun aikaan. Saman kuraattorin kokemuksen mukaan joskus maahanmuuttajaoppilaiden vanhemmat saattavat myös tulla tapaamaan kuraattoria ihan yllättäen koulupäivän aikana eivätkä välttämättä ymmärrä, miksi kuraattori ei heitä juuri sillä hetkellä voi aina ottaa vastaan. Pyrkimyksenä on kuitenkin tavata kaikki sitä haluavat vanhemmat, mutta kuraattorin kokemuksen mukaan aina nämä van-

hemmat eivät ymmärrä, ettei kuraattori voi muiden asiakkaiden takia ottaa heidän asiaansa hoidettavaksi juuri heidän haluamallaan hetkellä.

Mut et heille niinku ei oo semmosta, että tarviis nyt välttämättä olla sit just kello kymmeneltä vaik on näin sovittu et tullaan sit kun sopii...Et tää aikakäsitys on ehkä vähän niinkun eri sitten ja miten näitä hoidetaan välillä. (Haastateltava 2)

Erot aikakäsityksessä johtavatkin usein kulttuurien yhteentörmäyksiin. Länsimaissa ajankäyttö on suunnitelmallista ja aikatauluja pyritään aina noudattamaan, jolloin myöhästymiset koetaan loukkaavina. Toisenlaisen aikakäsityksen kulttuureissa elävän ihmisen mielessä ajalla ei puolestaan ole niin suurta merkitystä. Sovittu tapaaminen voidaan aina järjestää toiste eikä myöhästymistä pidetä epäkohteliaana. Tärkeäksi koetaan puolestaan tilanteen mukaan eläminen sekä mahdollisuus muuttaa suunnitelmia tarvittaessa. (Räty 2002, 64.) Myös Hofsteden kulttuureja erottavien tekijöiden mallissa yhdeksi viidestä kulttuureja erottavista tekijöistä määritellään erot aikakäsityksessä. Maahanmuuttajien, jotka eivät ole omassa lähtömaassaan tottuneet tiukkaan aikakäsitykseen ja sen kautta tarkkoihin vastaanottoaikoihin, voi olla vaikea noudattaa kiireistä ja tiukasti aikataulutettua työ- ja kouluelämää. (Mandalios & Nummela & Roininen & Sipilä 2011, 51.) Väärinkäsitysten välttämiseksi onkin hyvä tiedostaa eri kulttuureihin liittyviä erityispiirteitä sekä työskennellä joustavasti. Tärkeää on kuitenkin myös pyrkiä lisäämään maahanmuuttajien ymmärrystä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevista tavoista sekä soveliaana ja loukkaava pidetystä käytöksestä. Keskinäisen ymmärryksen lisääminen eri yhteiskunnissa vallitsevista kulttuureista ja tavoista onkin avain onnistuneeseen kohtaamiseen ja yhteistyöhön.

8.1.3 Kulttuurintuntemuksen merkitys

Haastattelurungon ulkopuolelta tiedustelimme kuraattoreilta, onko kulttuurintuntemus tärkeää heidän työssään. Kaikkien haastateltaviemme mielestä kulttuurintuntemus on tarpeellista ja avuksi työssä, sillä se tuo työskentelyyn uusia näkökulmia ja lisää ymmärrysmahdollisuuksia. Eräs haastateltavistamme piti tärkeänä kulttuurintuntemuksen lisäämistä ja kulttuuritietouden jakamista kuraattoreille. Tämä helpottaisi muun muassa oman työn suunnittelua.

...et koulukuraattoreille jaettas enempiin näistä kulttuureista kulttuurintuntemustietoa, että tulis tavallaan taustaa tämmösille asioille. Se ei ole vielä väline niinkun auttaa mut se tuo perspektiivin siihen omaan suunnitteluun, oman työn suunnitteluun ja pohdintaan ja helpottaa sitä...(Haastateltava 1)

Yksi haastateltavistamme oli kuitenkin sitä mieltä, että kulttuurintuntemus ei kuitenkaan loppujen lopuksi ole avain ymmärrykseen, sillä erot kulttuurien sisällä ovat hänen mielestään suurempia kuin eri kulttuurien välillä. Eräs toinenkin kuraattori piti kulttuurintuntemusta tärkeänä vain tiettyyn pisteeseen asti, sillä elämme kuitenkin loppujen lopuksi suomalaisen kulttuurin keskellä.

...lähinnä se asenne on tärkein, ei se oo se tietomäärä, vaan se asenne ja se, että ei tarvii valtavasti tietää, jos on rohkea ja kysyy...niin kyl siinä tulee sit tietoo, ei se kirjoista lukemalla tuu yhtä värikkääks kuitenkaan. (Haastateltava 6)

Yksi kuraattori koki kulttuurintuntemuksen olevan tärkeä osa sitä keskustelua, jota käydään maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Kuraattori piti lasten kokemusmaailmaa tärkeänä ja kertoikin kysyvänsä asiakkailtaan usein, miten heillä asiat tehdään. Vastavuoroisesti hän myös kertoi heille, miten asioita on Suomessa totuttu tekemään.

Se sinne heidän maailmaansa pääseminen on vähän niinkun sellainen työväline jatkaa ajattelun, että tietää, mitä se lapsi ajattelee niistä omista kulttuurisista asioistaan. (Haastateltava 5)

Haastattelemiemme kuraattoreiden vastauksissa maahanmuuttajista asiakkaina yhdistävänä tekijänä mainittiin kieli maahanmuuttajien kohtaamisissa erityistä huomiota ja haasteita aiheuttavaksi tekijäksi. Kielitaidottomuutta pidetäänkin suurimpana esteenä maahanmuuttajien kotoutumiselle. Kielitaito helpottaa kommunikointia, tiedonsaantia ja suhteiden luomista valtaväestöön sekä auttaa oppimaan ja ymmärtämään uuden maan kulttuuria. Siksi yhteinen kieli valtaväestön kanssa onkin yksi tärkeimmistä maahanmuuttajien uuteen yhteiskuntaan sopeutumista edistävästä tekijöistä. (Vartia & Bergbom & Giorgiani & Rintala-Rasmus & Riala & Salminen 2007, 66.)

8.2 Omat kokemukset kunniaväkivallasta

8.2.1 Kunniaväkivalta kuraattoreiden määrittelemänä

Haastattelemiemme kuraattoreiden antamat määritelmät kunniaväkivallalle olivat yhtä moninaisia kuin ilmiö itsessäänkin. Kuraattoreiden käsityksissä kunniaväkivallasta tulivat esille muun muassa perheen ja suvun keskeinen rooli, käsitykset kunniallisena ja kunniantomana pidetystä käytöksestä sekä väkivallan kohdistuminen ensisijaisesti tyttöihin. Myös kunniaväkivallan eri muodot, kuten uhkailu, rajoittaminen ja fyysinen väkivalta, tulivat vastauksissa esille. Kunniaväkivallan tiedostettiin myös olevan joskus hyvinkin lievää, mutta joissakin tilanteissa myös ääritapauksia, kuten tappamista kunnian nimissä. Käsittelemme tässä erikseen jokaisen haastattelemamme kuraattorin käsityksiä siitä, mitä kunniaväkivalta tarkoittaa. Tällä tavoin jokaisen kuraattorin yksilölliset mielipiteet ilmiöstä pääsevät paremmin esille.

Yksi haastattelemistamme kuraattoreista määritteli kunniaväkivallan yksinkertaisesti tilanteeksi, jossa lapsen tai nuoren etu arvotetaan toissijaiseksi suvun ja perheen kunnian rinnalla. Toisen kuraattorin käsityksen mukaan kunniaväkivalta on perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa toimintaa, johon kaikki perheenjäsenet voivat osallistua esimerkiksi tilanteessa, jossa perheen tytön katsotaan tehneen koko suvun häpäisevän teon. Myös kunniaväkivallan rajojen laajuus tuli vastauksessa esille.

Ja tää voi olla hyvinkin lievää tai sitten niinkun ihan ääritapausta niinkun mitä nyt murhia tai muita niinkun et sen tiedän et nää niinkun rajat on niinkun aika leveet tässä. (Haastateltava 2)

Yhden kuraattorin määritelmän mukaan kunniaväkivallassa perheen kunniaa yritetään suojella pitämällä ihmisistä tietty ote, esimerkiksi säätelemällä nuoren olemista ja suhteita muihin muun muassa kieltämällä nuorta seurustelemasta tietyn henkilön kanssa. Tällaisen seurustelusuhteen jatkuessa nuorta voidaan uhata tai hänelle saattaa seurata siitä jokin muu rangaistus.

Eli on seuraamus jostakin, jossa nuori ylittää perheen jotain rajaa eli jos on päätetty, että nuori pysyy siinä niinkun kotona ja ei esi-

merkiksi seurustele jonkun kantaväestön edustajan kanssa niin jos hän jää kiinni siitä niin siitä seuraa sit tällainen rangaistus. (Haastateltava 4)

Myös erään toisen haastattelemamme kuraattorin ensimmäinen ajatus kunnia-
väkivallasta oli, että se liittyy tyttöihin, jotka voivat esimerkiksi seurustelusuh-
teella tuhota perheen maineen. Hän näki kuitenkin asiassa myös toisen puolen
ja ajatteli lisäksi poikien voivan yhtä lailla loukata perheen kunniaa omalla toi-
minnallaan. Hän toi myös esille naisiin kohdistuvan rajoittamisen kunniaväkival-
lan muotona.

*Ja sitten aikuismaailmasta, mitä on kohdattu, kyl se siellä tulee sit-
ten niinku esille, naisen rajoittaminen ja naisen toiminnan rajoitta-
minen, naisen valinnanvapauden rajoittaminen. (Haastateltava 3)*

Yhden haastateltavan mukaan kunniaväkivalta tarkoittaa pahimmillaan murhaa
tai kivittämistä. Koulumaailmassa kunniaväkivalta kuitenkin näyttäytyy hänen
mukaansa lähinnä tyttöihin kohdistuvana rajoittamisena, jonka vastapuolena
pojat ovat vapaita tekemään haluamiaan asioita. Kunniaväkivallan hän liitti kult-
tuurissa sisällä olevaksi piirteeksi. Suomessa asuessaan lapsi kuitenkin alkaa
pikkuhiljaa nähdä ristiriitaa siinä, miksi muut tytöt saavat tehdä tiettyjä asioita,
joista häntä puolestaan moititaan, kielletään ja rajoitetaan. Rajoittaminen tulikin
tämän kuraattorin näkemyksessä esille keskeisimpänä kunniaväkivallan ilme-
nemismuotona.

*Kaikki semmonen rajoittaminen sillä varjolla, että perheen kunnia
menee, jos tyttö tekee sitä tai tätä tai pukeutuu jollakin tavalla tai
valitsee oppiaineita tai valitsee opiskelutietä tai tämmöstä näin.
(Haastateltava 5)*

Muiden haastateltavien vastauksista poiketen yksi kuraattori ei halunnut erottaa
kunniaväkivaltaa muusta väkivallasta. Hän näki kunniaväkivallan pelkkänä väki-
valtana, jolle ei anna oikeutusta se, että sitä selitetään esimerkiksi uskonnon
varjolla. Se ei tee väkivallasta lievempää eikä toiminnan määrittelemisen kun-
niaväkivallaksi tulisi muuttaa tapaa reagoida väkivaltaan. Myös kunniallinen ja
kunniaton väkivalta parina kuulosti oudolta ja herätti kysymyksen siitä, onko
kunniallista väkivaltaa olemassakaan.

Mun on hyvin vaikee nähdä, että minkään varjolla, uskonnon tai minkään aatteen tai minkään takia niinku tehtäs siitä sallivampaa tai et tää yhteiskunta pitäs käsittää jotenkin erilailla, ruveta erittelee niitä syitä, jonka takia väkivaltaa käytetään. Se on hankala kysymys. (Haastateltava 6)

Kaikki haastattelemamme kuraattorit olivat kohdanneet kunniaväkivallaksi luokittelemiaan tilanteita tai heillä oli ollut epäilyjä, joiden taustalla ajateltiin olevan kunniaväkivaltaa. Moni haastateltavistamme kuitenkin totesi suoraan, että on kohdannut ilmiötä hyvin vähän. Haastattelujen jatkuessa kävi kuitenkin kuraattorien antamien esimerkkien kautta ilmi, että kunniaväkivaltaan viittaavia tilanteita oli tullut vastaan paljonkin, mutta niitä ei ehkä ymmärretty kunniaväkivallaksi tai osattu liittää ilmiöön kuuluvaksi. Monesti taustalla todettiin olevan vain epäily tai aavistus, muttei mitään varmaa tietoa. Suoranaista fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkailua oli myös tullut esille kohtaamisissa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tai heidän vanhempiensa kanssa. Väkivaltaa pidettiin kulttuuriin kuuluvana piirteenä ja kasvatuksellisenä keinona. Kuraattoreiden määritelmässä esiintyi myös yksilön edun arvottaminen toissijaiseksi perheen ja suvun edun rinnalla, vaikkei vastauksissa suoranaisesti mainittukaan kunniaväkivaltaa harjoitettavan lähinnä yhteisöllisten kulttuurien piirissä.

Haastatteluissa kävi ilmi se, etteivät maahanmuuttajataustaiset oppilaat useinkaan puhu kotiin ja perheeseen liittyvistä asioista, ja kuraattorin kysyessä tai ottaessa keskustelussa esille epäilyn kunniaväkivallasta maahanmuuttajat kieltävät kaiken. Aihe on siis hyvin arka ja perheensisäisistä asioista on totuttu vaikeenemaan, joten näistä asioista uskalletaan kertoa vain harvoin kenellekään ulkopuoliselle taholle. Tästä johtuen selkeitä kunniaväkivaltatapauksia oli tullut kuraattoreiden kokemuksissa esille vain vähän, vaikka epäilyksiä tällaisista tapauksista oli sitäkin enemmän.

8.2.2 Kunniaväkivallan eri muodot kuraattoreiden kokemuksissa

Yhden haastattelemamme kuraattorin mukaan lisääntyvä tieto kunniaväkivallasta sekä asian ajankohtaisuus on jälkikäteen herättänyt pohtimaan kunniaväkivallan mahdollisesti olleen monen epäilyksiä herättäneen tilanteen taustalla. Pakkoavioliittoepäilyksiä olivat herättäneet muun muassa tilanteet, joissa tyttö

oli lähetetty ulkomaille kesken yläkoulun tai heti yläkoulun päätyttyä. Samainen kuraattori oli huomionnut myös tytön, joka vastoin perheensä tahtoa halusi pu-
keutua länsimaiseen tyyliin ja tekikin sitä perheeltään salassa. Kunniaväkivalta
ilmeni kuraattorin kokemuksissa myös sosiaalisen kanssakäymisen rajoittami-
sena ja siihen puuttumisena.

*Esimerkiksi, kun meillä on koulussa disco niin sitten kuulin, että esimerkiksi yhden tytön isä niin oli täällä niinkun vartioimassa, kou-
lun ympäri pyörimässä, ihan koko aika kattomassa, ettei tää tyttö
vaan missään nimessä niinkun olis lähelläkään niinkun yhtään poi-
kaa tai... ja sit selvis, että muutenkin niinkun aika paljon tää isä tän
tytön perään niinkun koko aika katsoo ja vahtii ja sit tais olla niin et
tää tyttö kyl lähetettiin sit myös ulkomaille et jotenkin siinä oli ehkä
aika selkeetkin sitten nämä merkit kyllä. (Haastateltava 2)*

Viiden kuraattorin kertomuksissa kävi ilmi erilaisen fyysisen väkivallan käyttö tai
sillä uhkailu. Yhden kuraattorin esimerkissä tuli esille hänen kohtaamansa nuo-
ren pelko ja uhka siitä, että hänet pahoinpidellään, jos perhe saa tietää nuoren
seurustelusuhteesta. Kunniaväkivaltaa on kuitenkin joidenkin kuraattoreiden
kokemusten mukaan joskus vaikea erottaa kasvatuksellisesta kurituksesta,
jolla monet vanhemmat pyrkivät myös selittelemään väkivallan käyttöönsä. Kun-
niaväkivalta pyritään siis naamioimaan kasvatuksellisten keinojen taakse. Van-
hemmat pyrkivät selittämään myös kulttuurilla tekemiään ratkaisuja. Kulttuuris-
ten piirteiden ja väkivallan välille on siis myös vaikea vetää rajaa, vaikei kult-
tuuriin vetoaminen kuitenkaan koskaan tee väkivallasta yhtään oikeutetumpaa.
Ruumiillisen kurituksen käyttö on Suomessa lailla kielletty ja vanhemmille jou-
dutaankin selittämään, ettei tässä yhteiskunnassa ole aina sallittua toimia hei-
dän kulttuurissaan totutuilla tavoilla.

*No aika usein selitellään, et se on kulttuurista johtuvaa et mulla on
ollu aika paljon oppilaiden vanhempia, jotka käyttää fyysistä ran-
gaistusta ja sit tulee hakattuja lapsia. (Haastateltava 6)*

*Mikä on niinku väkivallasta kasvatusta, mikä kunniaväkivaltaa niin
siinä on vielä eroa. Ja se naamioidaan tietenkin se kunniaväkivalta
hyvin pitkälle siihen kasvatukseen, perustellaan sillä, että se on
kasvatuksellisesti tärkeitä. (Haastateltava 3)*

Erilaisesta rajoittamisesta kunniaväkivallan muotona tuli esille useita esimerkkejä. Rajoittamisen katsottiin kuraattoreiden kokemuksissa ilmenevän seurustelun kieltämisenä, sosiaalisten suhteiden ja liikkumisen sekä yksilön valinnanvapauden rajoittamisena. Tytöille ja pojille myös sallitaan erilaisia asioita ja lisäksi eri sukupuolilta odotetaan tiettyä käytöstä.

Tietynmaalaiset ihmiset pitää aika tarkkaa et mitä tytöt saa tietyssä iässä tehdä, mitä pojat ja kotiintuloajat ja rangaistukset. (Haastateltava 6)

Eräs kuraattori kertoi asiakkaanaan olevasta maahanmuuttajatyöstä, jonka kanssa käydyissä keskusteluissa oli tullut esille, ettei tyttö saanut seurustella toisin kuin veljensä, ja että tyttö piti jopa mahdollisena sitä, että vanhemmat valitsevat hänelle puolison. Tällainen yksilön valinnanvapauden rajoittaminen tuli esille myös erään toisen kuraattorin kertomuksessa työstä, joka halusi lähteä opiskelemaan autoalaa, mutta perhe ei tässä asiassa antanut hänen valita haluamaansa koulutusalaan. Rajoittamisesta mainittiin esimerkkinä myös tapaus, jossa vanhemmat kielsivät tyttöä osallistumasta koulun liikuntatunneille, koska hän joutuisi siellä tekemisiin poikien kanssa. Tällöin liikuntaan osallistuminen piti tehdä vanhemmilta salassa. Tämän esimerkin mukaista toimintaa haastateltava kuraattori piti kuitenkin kulttuuriin kuuluvana piirteenä eikä varsinaisena väkivaltana, mikä osaltaan kertoo siitä, ettei rajoittamista välttämättä nähdä väkivaltaisena toimintana. Varsinaista fyysistä väkivaltaa rajoittamiseen ei sisälly, mutta rajojen rikkomisen aiheuttamilla väkivaltaisilla seurauksilla uhkailua voi kuitenkin esiintyä.

Yhden kuraattorin kertomuksessa tuli esille epäily kunniaväkivallan kohdistumisesta poikaan. Kuraattori oli jäänyt pohtimaan erään pojan tapausta, jossa pojalla oli taustalla väkivaltaista käytöstä ja rikollista toimintaa, ja vanhempien reagointi tähän oli hänen mielestään rajumpaa kuin mitä ehkä suomalaisilla vanhemmilla olisi samassa tilanteessa. Poikaan kohdistuvat kovat uhkaukset ja väkivalta isän taholta olivat kuraattorin mielestä kunniaväkivaltaan viittaavia. Tässä tapauksessa oli myös pojan äidin kertomana käynyt ilmi sekä perheen että suvun piirissä esiintyvän väkivaltaa. Näiden tietojen perusteella kuraattori epäili perheessä esiintyvän väkivallan olevan joko kunniaväkivaltaa tai väkival-

taista kasvatusasennetta. Kunniaväkivallan ymmärtäminen kulttuurisena piirteenä tai osana kulttuuriin kuuluvia perinteisiä kasvatustapoja tulikin esille kaiken kaikkiaan kolmen kuraattorin haastatteluissa.

Mutta sitten, jos sitten jotenkin katsoo niitä kulttuureita taaksepäin ja ymmärtää, että ne on tämmösiä kasvatuksellisia, kurinpidollisia keinoja, jotka menee liian pitkälle, että niissä niinkun ihmisoikeudet on jo kyseenalaistettu ja naisten asema ja niin edelleen niin sitä jotenkin ymmärtää, mutta ei sitä tietenkään voi hyväksyä. (Haastateltava 1)

Perheensisäisistä asioista puhuminen on maahanmuuttajaperheissä yleisesti kielletty eivätkä kunniaväkivaltaa kohtaavat maahanmuuttajat useinkaan kerro kokemuksistaan kenellekään ulkopuoliselle mahdollisten seuraamusten pelossa. Usein tyttöjä uhkaillaan kotimaahan lähettämällä, jos he kertovat väkivallasta tai toimivat vastoin perheen määräyksiä.

Tai uhataan sillä et lähetetään kotiin, siihen kotimaahan. Ja on epäiltykin joskus, kun on lähteny joku vaikka lomalle eikä ole tullu takasin niin on epäilty, että on ehkä naitettu tai... (Haastateltava 5)

Yleensä lähdetäänkin liikkeelle oireista. Kaksi kuraattoria mainitsi epäilysten heräävän esimerkiksi silloin, kun oppilas on pelokas, ahdistunut, ylivarovainen ja vetäytyvä. Oireiden tunnistaminen ja niiden taustalla olevien syiden tutkiminen onkin hyvin tärkeää.

Pitkäjänteisen työn ja näiden oireiden hoitamisen kautta voi sit jossain parin vuoden päästä tulla ilmi et joku on, veli vaikka, lyöny tai pitäny ranteista kiinni vaikka ja tämmöstä näin, rajoittaa liikkumista. (Haastateltava 5)

Kuraattorit olivat kokeneet kohtaamansa kunniaväkivaltatilanteet ahdistaviksi, haastaviksi sekä epäoikeudenmukaisiksi ja kohtuuttomiksi niitä lapsia ja nuoria kohtaan, jotka joutuvat kunniaväkivallan uhreiksi. Ahdistaviksi nämä tilanteet teki muun muassa se, kun huomaa, ettei voi auttaa tai ei tiedä, miten auttaa. Kaksi kuraattoreista ilmaisi myös pelkonsa siitä, mitä tilanteisiin puuttumisesta seuraa ja miten lasta tai nuorta voidaan suojella puuttumisen jälkeen, ettei tilanne muuttuisi heidän kannaltaan enää huonompaan suuntaan.

Jotenkin se pelko et meneeks tää vaan niinkun pahempaan nyt siten jotenkin vaikka tätä tyttöä kohtaan et jos mä tähän nyt niinkun puutun niin mitä siitä sit niinkun seuraa, että onks tälle tytölle vaan sit niinkun vielä hirveempää. (Haastateltava 2)

Yksi haastattelemistamme kuraattoreista arvioi kunniaväkivallan olevan ehkä näkyvämpää vasta yläkoulun jälkeen. Kuitenkin myös yläkouluiässä alkava murrosikä voi kuraattorin näkemyksen mukaan aiheuttaa ongelmatilanteita maahanmuuttajaperheissä, kun nuorilla herää kiinnostus vastakkaista sukupuolta kohtaan sekä mahdollisesti halu pukeutua ja käyttäytyä muiden nuorten tavoin. Erityisesti tyttöjen murrosiän onkin katsottu käynnistävän kunniaväkivallan, sillä naiseksi kasvamisen myötä tytön siveyden vartiointi tulee perheissä entistä tärkeämmäksi (van Dijken 2009a, 153). Omasta kulttuurista poikkeavan länsimaalaisen käytöksen voidaan perheen silmissä katsoa loukkaavan kulttuurisia perinteitä ja perheen kunniaa, jolloin väkivaltaisen puuttumisen katsotaan monesti olevan ainoa riittävä keino perheen ja koko yhteisön maineen ylläpitämiseksi.

Kuraattoreiden vastauksien perusteella kunniaväkivaltaa harjoittavat perheen miespuoliset jäsenet, lähinnä isät ja veljet. Vastauksissa tuli esille vanhempien ja erityisesti perheen isän ehdoton auktoriteetti. Kuraattoreiden kertomista esimerkkitapauksista voi päätellä kunniaväkivaltaa esiintyvän niin kutsutuista suuren valtaetäisyyden kulttuureista lähtöisin olevien maahanmuuttajien keskuudessa. Vanhempien kunnioittaminen onkin Hofsteden (1993, 54-55) kulttuureja erottavan teorian mukaan keskeinen osa suuren valtaetäisyyden kulttuureja, joissa lasten odotetaan tottelevan vanhempiaan kaikessa. Suomalainen kulttuuri taas perustuu tasa-arvoisuudelle, jolloin valtaetäisyys on pieni. Näin ajateltuna suuren valtaetäisyyden kulttuureissa vallitsevat kasvatus- ja toimintatavat saattavat meidän näkökulmastamme vaikuttaa kyseenalaisilta.

8.2.3 Maahanmuuttajaoppilaiden suhtautuminen kunniaväkivaltaan

Kunniaväkivallassa on kyse uhrin oman perheen ja yhteisön hyväksymästä toiminnasta, jolloin myös väkivaltaa kokeva uhri saattaa hyväksyä sen osana yhteisön perinteisiä toimintatapoja. Kolmessa haastattelussa tulikin esille kunniaväkivaltaa kokevien tyttöjen alistuminen väkivallalle ja jopa sen hyväksyminen. Yhden kuraattorin kokemusten mukaan tytöt ovat kulttuurissa niin sisällä, ettei

kunniaväkivaltaa vastaan taistelemisen tai väkivaltaisista oloista pakoon lähteminen ole aina tyttöjen mielestä edes mahdollista. Väkivalta voi myös pahentua tilanteesta pakenemisen jälkeen. Eräs toinen kuraattori kertoi esimerkin kohtaamastaan työstä, joka joutui perheensä hylkäämäksi päätettyään irtaantua perheestään. Tyttö ohjattiin lastensuojelun piiriin, josta hän sitten sai apua. Hylkäämisen seurauksena nuori menettää yhteyden sekä perheeseensä että omaan kulttuuriinsa ja etniseen yhteisöönsä. Yhteisöstä irtaantuminen voi synnyttää myös pelon siitä, että omien perinteiden hylkääminen johtaa kustotoinenpiteisiin yhteisön taholta eikä omasta yhteisöstä sallita irtaantua ilman seuraamuksia.

Että tää, että perheet hylkää on se perheen rangaistus ja tekee tietysti paljon muutakin ja paljon pahempaakin, mutta että se hylkääminen on näille todella paha asia, että he menettää siteet sitten omiin juuriinsa. (Haastateltava 1)

Et se on iso asia et lähtee pois. Ja voi tulla koko suvun hylkimäksen jälkeen tai voi pelätä jopa sitä, että ne tulee perässä ja lynkkaa, veljet ja isä ja suku. (Haastateltava 5)

Kollektiivisuuteen perustuvien kulttuurien parissa kasvaneet ovat sisäistäneet perheen ja yhteisön kiinteäksi osaksi omaa identiteettiään. Perhe on turva, johon luodaan elinikäinen riippuvuussuhde (Hofstede 1993, 78). Muuttaessaan yksilöllisyyttä korostavaan kulttuuripiiriin nuori saattaa omaksua uudenlaisia, yksilöllisyyttä korostavia ajattelu- ja toimintatapoja. Hän joutuu tekemään ratkaisuja uuden ja vanhan kulttuuritietämyksen ristitulesa. Joskus nuo ratkaisut voivat johtaa eroon omasta perheestä ja aiheuttaa nuorelle psyykkistä ja fyysistä uhkaa.

Yhden kuraattorin kokemuksen mukaan kunniaväkivaltaa kokevat tytöt nöyrytyvät tilanteeseensa, koska eivät koe suomalaisen yhteiskunnan voivan auttaa heitä. Tytöt kokevat, etteivät yhteiskunnan auttamiskeinot ole riittäviä tai heille mieluisia. Perhe ja oma yhteisö tarjoaa myös yhteisöllistä tukea ja taloudellista turvaa, josta ei välttämättä uskalleta luopua. Kahden kuraattorin kokemusten mukaan tytöt mieluummin jäävät omiin perheisiinsä, kun vaihtoehtoina on tulla huostaan otetuksi tai joutua selviytymään yksin niukalla toimeentulolla. Aina apua ei siis myöskään haluta ottaa vastaan.

Että se nöyryminen jotenkin sen alle on heille mieluisampaa kuin saada tukea ja apua meidän yhteiskunnasta. Meidän keinot ei sitten ole ikään kuin niin hyviä, että he pärjää...Näiden kulttuurien naisilla saattaa monta kertaa olla se ajatus, että en halua...Et ne nöyryy ikään kuin sen kulttuurin orjiksi. (Haastateltava 1)

Hofsteden teoria määrittelee yhdeksi kulttuureja erottavaksi tekijäksi vastaparin yhteisöllisyys-yksilöllisyys. Yhteisöllisyyteen perustuvissa kollektiivisissa kulttuureissa yhteisön valta yksilöön on suuri (Hofstede 1993, 77). Suomalainen yhteiskunta perustuu puolestaan individualismille, jolloin yksilöt ovat vapaita tekemään itsenäisesti omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä. Maahanmuuttajista suuri osa on lähtöisin kollektiivisuuteen perustuvista yhteiskunnista, jolloin he ovat kasvaneet tiiviiksi osaksi ympäröivää yhteisöä. Koska kunniaajatteluun perustuvat kulttuurit ovat myös usein yhteisöllisyyttä korostavia, kunniaväkivaltaa harjoittavat yksilöt ovat lähtöisin lähinnä näiden kulttuurien piiristä. Kuraattoreiden kokemuksissa yhteisöllisten kulttuurien ja kunniaväkivallan yhteys tuleekin esille. Edeltävien esimerkkitapausten perusteella oman yhteisön tarjoama tuki ja turva vieraan kulttuurin keskellä voi olla monelle liian tärkeä asia menetettäväksi, jolloin omasta yhteisöstä ei helposti päästetä irti, vaikka yhteisö kohdistaisikin yksilöön väkivaltaisia toimenpiteitä. Yhteisöllisyyteen kasvaneet maahanmuuttajatytöt eivät välttämättä näe yksilöllisyyteen perustuvan uuden yhteiskunnan tarjoavan heille samanlaista turvaa kuin mitä oma yhteisö pystyy tarjoamaan. Kunniaväkivallasta huolimatta omaa yhteisöä ei hylätä, vaan tilanteeseen alistumisen katsotaan monesti olevan pakenemista ja vastaan taistelemista helpompi vaihtoehto.

Kunniaväkivaltaan nöyrytyksen ja alistumisen lisäksi kokemusta löytyi myös toiseen suuntaan, sillä aina suomalainen auttamisjärjestelmä ei ole löytänyt keinoja vastata kunniaväkivaltatilanteisiin. Eräällä kuraattorilla oli paljon kokemusta siitä, että väkivallan harjoittaminen perheissä on jatkunut olemassa olevista tukijärjestelmistä huolimatta. Kunniaväkivallasta on kuraattorin mukaan käyty viime vuosina paljon keskustelua muun muassa siitä, ettei ilmiötä haluta löytää eikä sitä kohtaan ole kiinnostusta. Ehkä ilmiöön ei myöskään uskalleta puuttua, koska kunniaväkivaltatilanteisiin ei usein ole olemassa helppoja ratkaisuja, eivätkä jo olemassa olevat auttamiskeinot aina vastaa riittävästi avuntarpeeseen ja ti-

lanteiden vaatimuksiin. Tässä asiassa yhteiskunnalla on siis vielä paljon kehittämisen varaa.

8.2.4 Kuraattoreiden ehdotuksia kunniaväkivallan ehkäisemiseksi

Teemahaastattelurungon ulkopuolelta kysyimme vielä kuraattoreilta heidän näkemyksiään parhaiksi keinoiksi ehkäistä kunniaväkivaltaa. Kaikkien kuraattoreiden vastauksissa tuli esille ilmiöstä puhuminen ja tiedon jakaminen. Myös yhteistyö maahanmuuttajaoppilaiden perheiden kanssa sekä yhteistyö koulujen henkilökunnan kesken koettiin tärkeiksi kunniaväkivallan ehkäisyn keinoiksi. Käsittelemme tässäkin erikseen kunkin kuraattorin vastauksen, jotta heidän yksilölliset mielipiteensä pääsisivät paremmin esille.

Yksi kuraattori koki tärkeäksi kunniaväkivallasta puhumisen ja siihen puuttumisen. Myös maahanmuuttajien on hänen mielestään tärkeä tietää, että suomalaiset viranomaiset ovat tietoisia kunniaväkivallasta. Toinen kuraattori piti myös tärkeänä väkivallasta puhumista sekä ihmisten keskinäistä huolenpitoa.

Väkivallan estämiseen on hirveen paljon keinoja ja se, että ihmiset puhuu asioista ja pitää toisistaan huolen ja ymmärtää sen, että väkivalta on väärin ja tekee siitä, ilmoittaa siitä eteenpäin. Ei siihen oikein niinkun muuta keinoja oo. (Haastateltava 6)

Yhden kuraattorin mukaan valistavan informaation jakaminen niin maahanmuuttajatyöille kuin heidän vanhemmilleenkin on tärkeää kunniaväkivallan ehkäisemiseksi. Hän myös koki työntekijöillä jo olevan paljon tietoa kunniaväkivallan ymmärtämiseen, kohtaamiseen ja tunnistamiseen liittyen ja pitikin työntekijöiden tietojen lisäämistä tärkeämpänä maahanmuuttajien tietämyksen lisäämistä.

Pitäs jollain tavalla yleisemmin tuoda esille tätä näille maahanmuuttajille niin, että he olisivat liikkeellä näiden asioiden kanssa itse paremmin. (Haastateltava 1)

Tärkeiksi tiedon jakamisen kanaviksi kyseinen kuraattori koki esimerkiksi vanhempainillat ja erilaiset maahanmuuttajille kohdistetut foorumit. Muutoksen on lähdettävä kulttuurin sisältä, jolloin oman kulttuurin kautta maahanmuuttajat rakentaisivat ymmärrystä ja lisäisivät tietämystään. Suomalaisten tarjoama tieto

maahanmuuttajien omaan kulttuuriin liittyvistä asioista ei kuraattorin mielestä useinkaan saa tukea ja kuulijoita maahanmuuttajien keskuudessa.

Et jos me suomalaiset tarjotaan et nyt me puhutaan teille tärkeitä asioita niin ei sinne paljon kuulijoita tule mut jos me saadaan joku heidän omasta kulttuuristaan kiinnostumaan näistä asioista ja järjestämään heille sellaisia foorumeita ja tilaisuuksia, niin se menee jo hiukan paremmin perille. (Haastateltava 1)

Eija Susanne Benouaret tutki maaliskuussa 2011 ilmestyneessä pro-gradu - tutkielmassaan kunnian ja häpeän käsitteiden lisäksi kunniaväkivaltaa sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta. Hän haastatteli tutkielmaansa varten kymmentä sosiaalialan ammattilaista. Tutkielmassaan Benouaret (2011, 83) toteaa kunniaväkivallan ehkäisytyn keskeiseksi kysymykseksi maahanmuuttajien kyvyn luoda uudenlaisia, väkivallattomia keinoja ylläpitää vallitsevia rooliodotuksia sekä ymmärtää roolinsa ja moraalikäsitteensä uudesta näkökulmasta. Tämä pätee varsinkin käsityksiin miehisestä kunniaista. Benouaret jakaa kuraattorin esittämän käsityksen siitä, että muutoksen ajattelussa ja sitä kautta toiminnassa on lähdettävä maahanmuuttajayhteisöjen sisältä asioiden syvällisen uudelleen ymmärtämisen kautta.

Erään kuraattorin mukaan on tärkeää kertoa sekä nuorille että heidän vanhemmilleen nuorten oikeuksista, muun muassa oikeudesta koskemattomuuteen. Nuoria tulisi myös tiedottaa siitä, miten toimia uhkaavissa tilanteissa ja mistä pyytää apua. Ilmiönä perheen kunnian suojeleminen on kuitenkin tuhansia vuosia vanha, joten kuraattori koki asenteiden muuttumisen ja ilmiön pysäyttämisen erittäin haasteelliseksi. Myös kotoutumisvaiheessa olisi hänen mielestään jo hyvä ottaa kunniaväkivalta teemana esille maahanmuuttajaperheiden kanssa.

Et se on tärkeää, että näistä puhutaan ja näille nuorille kerrotaan ja vanhemmille kerrotaan...Mut se, että niinkun vanhemmille kerrotaan, että miten täällä toimii niin se on varmaan hyvin tärkeää. Ja että se on Suomen lain vastaista. (Haastateltava 4)

Kaksi kuraattoria mainitsi ennaltaehkäisevän tiedottamisen keinoina erityisesti maahanmuuttajille suunnatut vanhempainillat, joissa käsitellään muun muassa Suomen lakia ja yhteiskunnan toimintatapoja sekä suomalaista koulujärjestel-

mää ja palveluja. Tämänkaltaista maahanmuuttajaoppilaiden vanhemmille suunnattua toimintaa tulisikin yhden kuraattorin mukaan järjestää enemmän.

Vanhempainilloissa on puhuttu Suomen laista, siitä, miten se (kunniaväkivalta) on kokonaan kielletty. Et kyllä sen tyylinen ennaltaehkäisevä tiedottaminen on tärkeää...et jos tuodaan selkeesti esille et ruumiillinen kuritus on kokonaan kielletty Suomessa ja koskee myös maahanmuuttajaoppilaita, niin sehän tarkoittaa ihan ehdottomasti, että kaikki kunniaväkivaltaakin on ihan mahdoton asia, ettei oo millään lailla sallittua. (Haastateltava 3)

Esimerkkinä eräs kuraattori mainitsi olleensa mukana somalialaisille vanhemmille suunnatussa ryhmässä, jonka kokoontumisten aikana heille oli muun muassa esitelty suomalainen koulujärjestelmä. Toisena esimerkkinä samainen kuraattori mainitsi lisäksi koululla vuosittain maahanmuuttajavanhemmille järjestettävän illan, jossa tulkit ovat myös mukana. Tapahtuman tarkoituksena on esitellä kyseisen koulun toimintaa sekä myös laajemmin suomalaista koulujärjestelmää ja palveluja. Tämänkaltaisen maahanmuuttajavanhempien kouluttamisen kuraattori koki tärkeäksi toiminnaksi.

Samainen kuraattori painotti myös koulun roolin tärkeyttä tiedon välittämisessä ja maahanmuuttajien kotoutumisen tukemisessa. Oppivelvollisuuden myötä kaikki lapset ovat koulumaailman vaikutuspiirissä, jolloin yhteistyö oppilaiden vanhempien kanssa muodostuu hyvin tärkeäksi. Myös koulun sisällä tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä.

Jos ajattelee koulumaailmaa, missä me työskennellään, tää ei oo yhen ihmisen asia, tää ei oo opettajan asia pelkästään. Just nimenomaan tarvii semmosta yhteistyötä. Terkkari, psykologi, kuraattori voi olla kaikki tai yks kerrallaan tai sopivasti. Rehtori on tosi tärkeä henkilö esimerkiksi jossain perhetapaamisessa et vaikka käväsis ja sanois omalla auktoriteetillaan, miten meillä Suomessa toimintaan. (Haastateltava 5)

Benouaretin haastattelemat sosiaalialan ammattilaiset kokivat luottamuksellisen suhteen luomisen asiakkaaseen ja erityisesti kunniaväkivallan uhriin yhtenä tärkeimmistä edellytyksistä pyrittäessä vaikuttamaan kunniaväkivaltaan. Yhteisöön kuulumattomana ja yhteisön tai perheen tavoista tietämättömänä työntekijän voi olla vaikea ottaa kunniaväkivaltaa esille keskusteluissa tai puuttua siihen. Asioi-

den esille ottaminen ja niistä puhuminen nähtiin kuitenkin tärkeänä velvollisuutena, jolla edistetään tasa-arvoa, ihmisoikeuksia ja itsemääräämisoikeutta. Myös maahanmuuttajille suunnatun kouluttamisen ja tiedottamisen sekä keskustelutuen haastateltavat katsoivat olevan keskeinen työväline kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisemisessä. Lisäksi muun väestön ja työntekijöiden tietoisuuden lisääminen nähtiin tärkeänä kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisykeino-
na. (Benouaret 2011, 86-87.) Haastattelemamme koulukuraattoreiden näkemykset vaikuttamisen keinoista olivat siis hyvin yhteneväisiä Benouaretin haastatteleminen sosiaalialan ammattilaisten kanssa.

8.3 Omat valmiudet

8.3.1 Kuraattoreiden arviot omista valmiuksista

Omat valmiudet-osuudessa kysyimme koulukuraattoreilta heidän valmiuksiaan kohdata ja tunnistaa kunniaväkivaltaan liittyviä tilanteita. Viisi kuraattoria kuudesta koki valmiuksiensa olevan hyvät tai riittävät. Vain yksi haastateltava myönsi suoralta kädeltä valmiuksiensa olevan puutteelliset. Yhteenvetona voidaan sanoa, että kuraattorit kokivat pitkän työuran synnyttäneen valmiudet kohdata apua tarvitsevan ihmisen.

Kyl mul on sellanen niinku iän mukana syntyyny tieto sellasesta asiasta millonka tarvitaan apua tai joku tulee niin sellaset tietyt jutut vaan kehittyy ja kun on itte kehittäny sitä tässä työaikana. (Haastateltava 6)

Tunnistamisessa yksi kuraattori sanoi lähtevänsä liikkeelle oireista eli hänen mukaansa oireet ovat samantyyppisiä, vaikka taustalla olisivatkin eri syyt.

Samoja oireita on, mitä tulee muustakin, jos lapsi elää huonoissa oloissa tai vahingollisissa oloissa, niin ihan samoja, jos kotona käytetään alkoholia tai jos on tällasta kunniaväkivaltaa. (Haastateltava 5)

Yksi kuraattori painotti riittävien valmiuksien olevan sitä, että ymmärtää yhteistyön merkityksen ja pyrkii saamaan myös nuoren vanhemmat mukaan työsken-

telyyn. Hän koki, ettei olisi ehkä yksin osannut hoitaa erästä maahanmuuttajanuoren tapausta, mutta saatuaan mukaan kolmannen sektorin työntekijän, joka puhui nuoren kanssa samaa kieltä ja tunsu hänen kulttuuriaan kuraattori koki pärjänneensä tilanteessa.

Riittävää valmius on sitä, että ymmärtää sen, että niinkun yhteistyöllä niinkun parhaiten niinkun autetaan näitä nuorii, et kannattaa ottaa muita mukaan.(Haastateltava 4)

Kuraattori, joka arvioi omat valmiutensa puutteellisiksi, koki omien valmiuksiensa kyllä kasvaneen viime aikoina, kun kunniaväkivallasta on alettu puhua enemmän ja Vantaalla on järjestetty koulutusta asian tiimoilta. Hän myös toivoi, ettei koulutusta olisi vain kerran, vaan vaikka vuosittain luotaisiin mahdollisuus päivittää tietoja kunniaväkivallasta ja siten pysyä ajan tasalla. Kaikki kuraattorit kuitenkin ajattelivat, ettei tietoa koskaan ole liikaa ja että kunniaväkivaltaan liittyvistä asioista on aina hyvä käydä keskustelua.

Sisäasiainministeriö asetti 20.1.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus kunniaväkivaltaan liittyvän viranomaiskoulutuksen kehittämiseksi. Ehdotus julkaistiin 12.4.2011. Sen mukaan viranomaisille suunnattu koulutus tullaan järjestämään perus- ja jatkokoulutuksena. Peruskoulutukseen pyritään saamaan mukaan kaikki ilmiön kanssa suoraan tai epäsuorasti työskentelevät viranomaiset. Toisessa vaiheessa tarjottava syventävä ja työalakohtainen jatkokoulutus on suunnattu pienemmälle kohderyhmälle ja siinä syvennetään jo saatutuja tietoja. Molemmat koulutukset korostavat viranomaisyhteistyötä. Koulutus tulee aloittaa mahdollisimman pian. Jatkossa on tarpeen miettiä kunniaväkivalta-teeman huomioiminen myös tutkintoon johtavassa peruskoulutuksessa. (Sisäasiainministeriö 2011b.) Sisäasiainministeriön asettaman työryhmän ehdotus osoittaa niin perus- kuin lisäkoulutuksen ajankohtaisuuden ja tarpeellisuuden. Haastattelemamme kuraattorin esittämä toive jatkokoulutuksesta tukeekin ministeriön näkemystä jatkokoulutuksen tarpeellisuudesta.

8.3.2 Toiminta kunniaväkivaltilanteissa

Kysyttäessä, miten kuraattorit toimivat tilanteissa, joihin epäillään liittyvän kunniaväkivaltaa, oli havaittavissa kahden suuntaista ajattelua. Kaksi haastateltavaa kuudesta painotti heti yhteistyötahojen tärkeyttä. Yhteyttä otettaisiin ensimmäiseksi esimerkiksi Vantaan alueellisiin maahanmuuttajakoordinaattoreihin, poliisiin, turvataloon tai lastensuojeluun. Vastauksista päätellen he ajattelivat avun tarpeen olevan jo selkeän ja vaaran todellisen. Kahdessa vastauksessa painotettiin luottamuksellisen asiakassuhteen muodostavan perustan sille, että nuori uskaltaa kertoa tilanteestaan. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen vie aina aikaa. Toinen näistä kuraattoreista kertoi periaatteenaan olevan tuoda ennen keskustelua esille sen, ettei hän puhu kerrottuja asioita kenellekään, ellei keskusteluissa tule esille jotakin sellaista, joka vaarantaa kertojan terveyden ja kasvun. Tällöin hänen velvollisuutenaan on tehdä lastensuojeluilmoitus.

Siinähan se jo menee se suu tukkoon. Niin se vaan on. Sitten sitä rakennetaan sitä suhdetta niinku ajan kans...Se voi olla, et vasta aikuisena se hyötyy siitä, mitä me ollaan keskusteltu aikasemmin. Sitähän se on, luottamuksen rakentamista siihen, et on muunkinlaisia ihmisiä, muunkinlaista kulttuuria kuin heidän maansa...kaikki tähtää siihen, et se lapsi voi joskus elää vähän paremmin kun nyt...et se tähtää jonnekin kauas.(Haastateltava 5)

Toinen näistä kuraattoreista sanoi mahdollisesti konsultoivansa lastensuojelua jo epäillessään kunniaväkivaltaa. Tilanne on toinen, jos kunniaväkivaltaa on, mutta nuori on jo täysi-ikäinen. Silloin hän informoi nuorta tämän oikeudesta koskemattomuuteen ja neuvoo, mitä vaihtoehtoja nuorella tilanteessa on. Jos nuori pelkää, hänen ei tarvitse mennä kotiin. Mahdollisuutena on mennä nuorten turvataloon sekä pyytää muitakin tahoja mukaan työskentelemään nuoren asiassa.

Et tässä maassa ei niinku, ei tarvii lähtee kotiin, jos on sellasta pelkoa, et se on niinku ainakin yks varma asia. (Haastateltava 4)

Taustatietona lienee syytä selvittää, että haastattelemiemme kuraattoreiden maahanmuuttaja-asiakkaiden ikäjakauma saattaa poiketa suomalaisten oppilai-

den ikäjakaumasta. Peruskoulu on pakollinen kaikille oppivelvollisuusikäisille nuorille, siis myös maahanmuuttajille. Niin kutsuttu valmistava opetus on tarkoitettu sellaisille oppivelvollisuusikäisille maahanmuuttajille, joilla ei ole perusopetukseen tarvittavaa kielitaitoa. Opetus kestää vuoden tai kunnes riittävä kielitaito on saavutettu. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas siirtyy perusopetuksen piiriin. Perusopetuksen lisäksi hänelle opetetaan suomea toisena kielenä sekä omaa äidinkieltä, jos kyseistä kieltä on mahdollisuus opiskella. Perusopetuksen piirissä eli ylä- ja yhtenäiskoulujen kuraattoreiden asiakkaina voi olla siis 7-19-vuotiaita nuoria. (Vantaan kaupunki 1.a.d.) Luonnollisestikaan nuoresta, joka on jo täysi-ikäinen kertoessaan kuraattorille kohtaamastaan kunniaväkivallasta, ei enää voi tehdä lastensuojeluilmoitusta. Silloin kuraattoreiden tuen muodot ovat erilaiset kuin alaikäisten kanssa, joiden kohdalla lastensuojelulaki velvoittaa esimerkiksi opetustoimessa työskentelevät ilmoittamaan lapsesta, jonka hoidossa ja huolenpidossa on puutteita tai kehitystä vaarantavia tekijöitä tai jos lapsen oma käytös on hänelle itselleen vaaraksi. Silloin ilmoitusvelvollisuus syrjäyttää salassapitovelvollisuuden. (Sosiaaliportti 2011.)

Yksi kuraattori painotti jokaisen tilanteen olevan yksilöllinen, eikä osannut antaa mitään yleistä sapluunaa siihen, miten lähtee tilanteessa toimimaan. Hänen mukaansa jokaisessa tapauksessa on aina tunnistettava toiminnan mahdollisuudet kulloisestakin tilanteesta, siitä kulttuurista ja ihmisestä sekä vallitsevista olosuhteista käsin. Helpointa hänen mukaansa on toimia tilanteissa, joissa on jokin uhka ja vaaditaan nopeaa toimintaa. Silloin toimintamallit ovat yleensä selkeät ja viranomaistuki tulee nopeasti. Yksi haastateltava uskoi nöyrän asenteen ja suoran puheen toimivan parhaiten. Jos nuori itse tuo esille väkivaltaa, hän ottaa yhteyttä vanhempiin ja pyytää heidät tapaamiseen. Jos nuori kertoo kokeneensa väkivaltaa, lähtee heti ilmoitus lastensuojeluun ja poliisille, koska väkivallasta kuraattorien on velvollisuus aina tehdä ilmoitus.

Sekin on sitten tavallaan syy tehdä jotain töitä, että ylipäättään ei noita kukaan turhaan kerro. (Haastateltava 6)

8.3.3 Koulukuraattorit maahanmuuttajaoppilaiden tukena

Kysyttäessä, millaista tukea koulukuraattorit voivat tarjota maahanmuuttajaoppilaille yleisesti ja erityisesti kunniaväkivaltilanteissa, toivat kaikki kuraattorit esille tarjoamansa keskusteluavun. Yksi kuraattori totesikin heidän perustyönsä muodostuvan keskustelun ja ohjauksen tarjoamisesta sekä tilanteen niin vaatiessa yhteydenottamisesta muihin viranomaistahoihin. Täysi-ikäisten nuorten kohdalla korostui kolmen kuraattorin puheissa toive luottamuksellisen suhteen säilymisestä nuoren ja kuraattorin välillä, jolloin jossain vaiheessa olisi mahdollista saada nuori näkemään lisäävun tarve. Tärkeänä nähtiin myös tiedon jakaminen nuorten oikeuksista esimerkiksi koskemattomuuteen sekä tarvittaessa rikosilmoituksen tekemiseen.

Kysyttäessä, miten kuraattorit voisivat vielä paremmin vastata maahanmuuttajaoppilaiden erityistarpeisiin, saimme mielenkiintoisia ja erilaisia vastauksia. Erään kuraattorin mielipide kuului näin:

...enemmän pitäis painopistettä siirtää siihen itse nuorten kanssa tehtävään työhön...kohta tuntuu, että kaupungilla tai missään virastossa ei enää tehdä töitä oppilaiden kanssa, vaan niinku toisten viranomasten kanssa. Se kuulostaa aika huolestuttavalta. (Haastateltava 6)

Toinen kuraattori nosti kulttuurien ja kunniaväkivallan paremman tuntemuksen tärkeäksi tekijäksi, jolla maahanmuuttajien erityistarpeisiin voitaisiin vastata. Kolmas kuraattori toivoi kuraattoreiden kehittävän yhdessä työskentelyä kunniaväkivalta-temaan liittyen. Koulutusta asian tiimoilta on Vantaan kaupunki järjestänyt hyvin, mikä tuli esille useimpien kuraattoreiden haastatteluista. Neljäs kuraattori korosti yksilöllisen kohtaamisen merkitystä, sillä monissa maahanmuuttajaperheissä voi olla jopa kymmenen lasta, jolloin lapsen tai nuoren kohtaaminen yksilönä on tärkeää. Viides kuraattori koki tärkeänä kertoa niin maahanmuuttajaäideille kuin heidän tyttärilleenkin, että on olemassa pakkoja, joissa voi kertoa omista kokemuksistaan asiantuntijoille ja muille samanlaisia kokemuksia jakaville. Kuudes kuraattori koki, että maahanmuuttajien erityistarpeita korostetaan liikaa, sillä hän koki heidän tarpeidensa olevan samat kuin

muillakin. Hänen mukaansa on hyvä tietää eri kulttuureista, mutta se ei kuitenkaan ole ratkaisu.

Mystiikkaa maahanmuuttajien kohdalla pitäisi jotenkin hälventää. Konkreettinen erityistarve on uuden kielen oppiminen ja siihen pitäisikin saada paljon tukea. Lisäksi tukea tarvitaan siihen, että myös maahanmuuttajatyöt pääsisivät pois kotoa ja harrastusten pariin ja sitä kautta oppisivat suomen kieltä. Erään kuraattorin mukaan tyttöjen liikkumisen rajoittaminen onkin hyvin yleistä. Tytöt kertovat, että koulun jälkeen heidän on mentävä suoraan kotiin, kun taas pojat voivat lähteä harrastuksiin ja viettää vapaa-aikaa haluamallaan tavalla.

...siinä tulee sellanen niinku surullinen olo, että siinä se tyttö ei kyllä nyt opi tätä kieltä, ei pääse mukaan tähän. Miten jatkossa, kun pitäis lähteä opiskelemaan, niin pääseekö opiskelemaan sillä kielitaidolla. (Haastateltava 4)

Astrid Schlytterin ja Hanna Linellin kirjoittamassa artikkelissa vuodelta 2010 kerrottiin Tukholmassa tehdystä tutkimuksesta, jonka tarkoituksena oli oppia havaitsemaan kunniaan liittyvien ongelmien osatekijöitä tyttöjen jokapäiväisessä elämässä. Tutkimus vahvistaa saman tekijän, josta haastattelemamme kuraattorikin oli huolissaan. Tutkimuksen mukaan pojille annetaan mahdollisuuksia muokata perheen perinteitä, mutta tytöille ei. Artikkelin mukaan Ruotsissa ja muissa Pohjoismaissa tehdyt tutkimukset osoittavat, että elämän jatkaminen kunnialttuurien arvojen mukaan vielä maahanmuuton jälkeenkin estää naisten ja heidän lastensa sopeutumista uuteen yhteiskuntaan. Tämän selkeänä seurauksena nuorten tyttöjen osallistumista koulun ja vapaa-ajan toimintoihin rajoitetaan. (Schlytter & Linell 2010, 152-161.)

Uhkana erityisesti maahanmuuttajatyttöjen kohdalla onkin eristäytyminen omiin etnisiin yhteisöihinsä, jolloin he jäävät uuden yhteiskunnan ulkopuolelle. Tyttöjen liikkumisen rajoittamisella yhteisöt pyrkivät omalta osaltaan tietoisesti myös eristämään tytöt vain omien yhteisöjensä piiriin. Tämä eristäminen voi tapahtua myös väkivalloin, jos maahanmuuttajayhteisön piirissä koetaan uuden, yleensä länsimaisen, yhteiskunnan vaikuttavan omiin traditionaalisiin ja yhteisöllisyyteen perustuviin ajattelu- ja toimintatapoihin uhkaavasti. Tämän lisäksi maahanmuuttajatyttöjen uhkana on myös John Berryn nelikenttäteorian yhden osa-alueen

muodostava marginalisaatio eli syrjäytyminen erityisesti tilanteissa, joissa maahan muuttanut lapsi tai nuori yrittää tasapainoilla sekä oman yhteisönsä että uuden yhteiskunnan perinteiden ja odotusten välillä. Tällöin nuori voi jäädä kahden kulttuurin väliin tuntematta olevansa osa kumpaakaan. (Räty 2002, 125-127.) Oman yhteisön tuki maahanmuuttotilanteessa on sopeutumisen kannalta tärkeää, joten tämän tuen puuttuessa varsinkin maahanmuuttajatytöiltä on yhteiskunnan tarjottava heille erityisiä tukitoimia kotoutumisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

8.4 Yhteistyöverkostot

8.4.1 Olemassa olevat verkostot ja toiveet yhteistyötahoista

Kysyimme, millaisia yhteistyöverkostoja kuraattoreilla on olemassa, kun he alkavat käsitellä eteen nousseita kunniaväkivaltaan liittyviä tilanteita.

Kirjo on laaja ja meillä on ihan valtavasti työntekijöitä ja projekteja, et ainakaan niinku työntekijöiden määrästä ei jää kiinni. Ainoastaan ehkä virka-ajan ulkopuolella olevista työntekijöiden määrästä saattaa jäädä kiinni. (Haastateltava 6)

Haastateltavat toistivat jo olemassa olevia yhteistyötahoja, kuten Vantaan alueelliset maahanmuuttajakoordinaattorit, Maahanmuuttajien yhteispalvelutoimisto, Ihmisoikeusliitto, paikallisseurakunnat, Vantaan kaupungin aikuissosiaalityö, kaupungin vuokra-asuntoja välittävät tahot, turvatalot, aluepoliisi ja Pakolaisneuvonta. Myös koulun sisäiset verkostot, kuten kuraattorit, koulupsykologit, opettajat, kouluterveydenhuolto ja muu oppilashuolto olivat käytettävissä. Lisäksi eräs kuraattori oli kokenut nuorisopalveluissa työskentelevän maahanmuuttajataustaisen työntekijän tärkeänä yhteistyökumppanina, koska hänellä oli laajat kontaktit alueen maahanmuuttajajärjestöihin.

Tiedustelimme myös, millaista tukea tai millaisia yhteistyömekanismeja kuraattorit toivoisivat kunniaväkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Yksi kuraattoreista toivoi työskentelyn painopisteen siirtyvän viranomaisten keskinäisestä yhteistyöstä lähemmäs nuoria ja heidän perheitään. Eräs haastateltava

toivoi puolestaan tiiviimpää yhteistyötä kunniaväkivaltaan liittyvien ilmiöiden parissa työskentelevien kesken. Hän toivoi yhteisiä seminaareja ja koulutuksia, ja koki ongelmana sen, että varteenotettavia yhteistyötahoja oli kyllä olemassa, mutta niiden kokoon saamisessa oli hankalaa.

Kolme ehtii, neljä ei ehdi, eli ne jää aika torsoiks käytännössä tän nykyisen kuormituksen ympärillä. (Haastateltava 1)

Yksi haastateltava toivoi kovasti työparia, jonka kanssa selvitellä ja käsitellä oppilaiden kanssa eteen tulleita asioita. Eräs kuraattori toivoi, että olisi joku paikka, jonne voisi ohjata asiakkaan tietäen siellä olevan riittävää asiantunte-
musta asiakkaan auttamiseksi.

En voi ajatella, että olisin itse niinkun kaikkien alojen asiantuntija, et kyl sit on muut, jotka tietää paremmin et sit pystyis ohjaamaan. (Haastateltava 2)

Eräs haastateltava kertoi, että kouluista tulee löytyä toimintamalli esimerkiksi tilanteisiin, joissa oppilas tulee päihtyneenä kouluun. Hänen mielestään olisi hyvä saada samanlaiset toimintaohjeet myös kunniaväkivaltatilanteiden varalle. Haastateltava jäi miettimään, onko jossain sellainen toimintamalli jo olemassa tai mahdollisesti suunnitteilla. Myös Benouaretin haastattelemat sosiaalialan ammattilaiset toivat esille toiveen moniammatillisesta yhteistyöstä, toiminta- ja yhteistyömallien kehittämisestä sekä selkeämmästä vastuualueiden jakamisesta kunniaväkivaltaan liittyvissä tilanteissa (Benouaret 2011, 94-95).

Vantaalla on vuosien 2006-2008 aikana toteutettu Passi-hanke, jonka tarkoituksena on ollut maahanmuuttajataustaisten nuorten palveluiden parantaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Hankkeella tavoiteltiin toimivien keskusteluyhteyksien luomista maahanmuuttajien omien yhteisöjen ja viranomaisten välille. Keskeistä oli myös luoda malli, jossa moniammatillisella yhteistyöllä voidaan ennaltaehkäistä konflikteja ja ratkaista niitä. Osana Passi-projektia on kehitetty Vantaan malli etnisten ryhmien välisten konfliktien ennaltaehkäisemiseen ja niihin puuttumiseen. Mallin keskeisiä tekijöitä ovat niin sanottu tuntosarviverkosto, yhteistyö maahanmuuttajayhteisöjen kanssa, verkostokokoukset sekä kaupunkitasoinen yhteistyöryhmä. Tuntosarviverkosto on ryhmä, joka tunnistaa ongel-

man ja pyrkii selvittämään sen ongelmien syntysijoilla, ottaa turvallisuuteen liittyvissä asioissa yhteyden poliisiin sekä tuottaa tietoa muille tahoille. Verkostoon kuuluvat esimerkiksi vanhemmat, maahanmuuttajajärjestöt, sosiaalityöntekijät, opetushenkilöstö, lähipoliisi, isännöitsijät, kirjaston työntekijät ja nuorisotyöntekijät. (Vantaan kaupunki i.a.e.) Tällainen toimintamalli on siis kehitetty ja sen puitteissa on Vantaan kaupunki tarjonnut materiaalia kunniaväkivallasta esimerkiksi sosiaalityöntekijöille, ja tämä toimintamalli on Amoral-hankkeen haastatteluselvityksen mukaan myös otettu käyttöön. Haastattelututkimuksen mukaan toimintamalli ei kuitenkaan tuntunut olevan vielä selvä, vaikka virallinen malli oli olemassa. (Vänttinen i.a.) Tutkimuksemme tukee tältä osin Amoral-hankkeen haastatteluselvityksen tuloksia. Emme kysyneet haastatteluissamme, olivatko kuraattorit kuulleet toimintamallista, mutta kukaan kuraattoreista ei myöskään tuonut mallia ilmi haastattelujen yhteydessä.

8.4.2 Yhteistyö evankelis-luterilaisten seurakuntien kanssa

Tiedustelimme myös mahdollisesta yhteistyöstä paikallisten evankelis-luterilaisten seurakuntien kanssa. Oikeus elämään -hankkeen parissa työskennelleet Vantaan seurakuntayhtymän työntekijät olivat kokeneet yhteistyön syntymisen koulukuraattoreiden kanssa haasteelliseksi, joten tarkoituksenamme olikin selvittää, koetaanko seurakunta varteenotettavaksi yhteistyökumppaniksi ja onko seurakuntayhtymän kunniaväkivaltahankkeen nihkeän vastaanoton taustalla mahdollisesti haluttomuus tehdä yhteistyötä kirkollisten tahojen kanssa. Kaikilla haastattelemissamme kuraattoreilla oli ollut jonkinasteista yhteistyötä seurakunnan kanssa. Neljä kuraattoria kertoi olevansa tai olleensa joskus mukana jossain alueellisessa yhteistyöverkostossa, jossa oli mukana myös seurakunnan työntekijöitä. Kolme kuraattoria mainitsi, että oman koulun alueella oli tehty pitkään yhteistyötä seurakunnan eri työmuotojen kanssa esimerkiksi seitsemäsluokkalaisten ryhmäyttämiseen, rippikouluun, vapaa-ajan toimintoihin ja tukioppilaskoulutukseen liittyen.

Kaksi kuraattoria mainitsi nimeltä yhteistyökumppaneikseen Vantaan seurakuntayhtymästä Oikeus elämään -hankkeen työntekijät. Yhteistyöhön heidän kanssaan oltiin oikein tyytyväisiä ja yhteistyön toivottiin jatkuvan. Oikeus elämään -

hanke oli suunnattu 15–25-vuotiaille maahanmuuttajatyöille ja sen tarkoituksena oli jakaa tietoa naisten oikeuksista Suomessa sekä lisätä maahanmuuttajatyttöjen valmiuksia hakea apua perhe- ja kunniaväkivaltatilanteissa (Evangelical Lutheran Church in Metropolitan Area 2009). Lisäksi kaksi kuraattoria mainitsi ohjanneensa taloudellista apua tarvinneet asiakkaansa diakonin luo, joka oli pystynyt järjestämään tarvittavaa apua.

Kysyttäessä mahdollisesta muusta yhteistyöstä alueella toimivien muiden uskonnollisten yhdyskuntien tai järjestöjen kanssa, vastauksena tuli kaikilta, ettei heillä ainakaan henkilökohtaisesti ole juurikaan ollut yhteyttä muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Järjestöjen kanssa oli enemmänkin yhteistyötä. Järjestöistä yksi kuraattori mainitsi yhteistyökumppaneiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton sekä Suomen Punaisen Ristin, jotka hän näki tärkeinä resursseina auttamistyössä. Kaksi kuraattoreista mainitsi luontevina yhteistyötahoina erilaiset liikunnalliset järjestöt sekä nuoriso- ja urheiluseurat. Yksi kuraattori mainitsi yhteistyötä joskus olleen myös eri somaliyhteisöjen kanssa. Eräs haastateltavistamme kertoi ottavansa yhteyttä maahanmuuttaja-aluekoordinaattoriin tai nuorisopalvelun maahanmuuttajatyöntekijään, joilla on valmiit yhteydet niin erilaisiin järjestöihin kuin myös uskonnollisiin yhdyskuntiin. Vantaan monikulttuurisuusohjelmassa (2009, 17) kuitenkin korostetaan uskonnollisten yhteisöjen merkitystä kotoutumisen tukemisessa, joten verkostojen luominen näihin yhteisöihin voisi olla myös kuraattoreille avuksi kunniaväkivaltatilanteisiin puututtaessa ja niihin ratkaisuja etsittäessä.

Se on ehkä ollu luontevaa, että sitten semmonen ihminen on ollu yhteydessä, jolla on niinkun jo sinne verkostot, mut et tokihan niinkun itsekin varmaan jotenkin vois luoda niitä...sitä yhteistyötä sinne. (Haastateltava 2)

Tiedustelimme myös, kokivatko kuraattorit evankelis-luterilaisen seurakunnan vartenotettavana yhteistyökumppanina sekä yleisesti että erityisesti käsitellessä kunniaväkivaltaan liittyviä kysymyksiä. Kaikki kuraattorit kokivat seurakunnan roolin ja yhteistyön seurakunnan kanssa positiivisena. Paljon yhteistyötä muiden kuin kunniaväkivaltaan liittyvien asioiden ympärillä oli ollut viidellä kuraattorilla. Kahdella kuraattorilla oli myös kokemusta kunniaväkivalta teeman käsitte-

lystä Vantaan seurakuntayhtymän hanketyöntekijöiden kanssa. Kaksi kuraattoria toi ilmi tyytyväisyytensä alueella toimiviin seurakunnan työntekijöihin ja heidän ammattitaitoonsa.

...tällä alueella on ainakin ollu ihan loistavia työntekijöitä nuoriso ja seurakunnan puolella. Niin kauan kuin se aihe on sellanen niinku oikee elikkä on yhteinen teema, lapsen hyvinvoinnista välittäminen eikä oo sellasia itsekkäitä tarkoituksia, että tarvii jotakin käännyttää, niin kaikki on hyvin. (Haastateltava 6)

Kaksi kuraattoria toi ilmi kiitollisuutensa onnistuneesta yhteistyöstä. Toinen heistä koki seurakunnan tarjoavan ison tuen työlleen poistaen yksin tekemisen aluetta. Myös seurakunnan perustehtävän koettiin liittyvän kuraattoreidenkin työnkuvaan.

Mun mielestä se on niinku heidän perustehtävä. ...sitä vartenhan ne on niinku, että tavalla tai toisella niinku auttaa ihmisiä. (Haastateltava 4)

Lopuksi tiedustelimme kuraattoreiden tietoutta Vantaan seurakuntayhtymän ja Vantaan paikallisseurakuntien tekemästä monikulttuurisesta työstä. Kukaan kuraattoreista ei mielestään tiennyt aiheesta kovinkaan paljon. Ylipäättään koettiin, että tietoa tarjolla olevista toiminnoista voisi itse yrittää etsiä aktiivisemmin. Yhtenä seurakunnan järjestämänä työmuotona eräs kuraattori mainitsi avoimen maahanmuuttajanuorille suunnatun kerhon, joka oli hyvin suosittu oppilaiden parissa. Pari kuraattoria mainitsi myös maahanmuuttajaperheille suunnatun leiritöiminnan. Myös seitsemäsluokkalaisten ryhmäytys tapahtuu seurakunnan tiloissa, eikä kukaan eri uskontokuntiin kuuluva ole kieltäytynyt sinne tulemasta.

...meillä on esimerkiksi koulun puolelta järjestetty erilaisia juttuja seurakunnan kanssa yhteistyössä, niin että ne tilanteet ja tapahtumat on ollu kirkolla ja meidän maahanmuuttajataustaset on sinne menneet eli meidän evankelis-luterilaisesta kirkosta on muodostunut semmonen paikka, jonne on voitu mennä niinku yhdessä suomalaisten kanssa, vaikka heillä on eri uskonto. (Haastateltava 1)

9 LOPPUPÄÄTELMÄT JA POHDINTAA

Kaikki haastattelemamme kuraattorit olivat kohdanneet työssään kunniaväkivalaksi luokittelemiaan tilanteita. Kuraattoreiden kokemusten perusteella kunniaväkivalta ilmenee koulumaailmassa lähinnä erilaisena rajoittamisena ja uhkailuna. Myös Amoral-hankkeen loppuraportissa rajoittaminen mainittiin yleisimpänä kunniaväkivallan muotona, joten tältä osin tutkimuksemme on yhteneväinen Amoral-hankkeessa saatujen tulosten kanssa. Varsinaista fyysistä väkivaltaa sen sijaan oli kuraattoreiden kokemuksissa tullut esille vähän. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat kuitenkin kertovat kokemastaan väkivallasta hyvin harvoin, joten usein on tärkeää lähteä liikkeelle oireista ja niitä hoitamalla päästä käsiksi taustalla mahdollisesti olevaan kunniaväkivaltaan. Kunniaväkivalta liitettiin kulttuuriin kuuluvaksi piirteeksi ja nähtiin monesti osana kulttuurin perinteisiä kasvatuksellisia keinoja. Kunniaväkivallan ymmärtäminen monesti kasvatukseen vetäytyä herätti kysymyksen siitä, katsotaanko kasvatukseen vetoaminen jotenkin lieventäväksi tekijäksi ja uskalletaanko näihin tilanteisiin siksi aina puuttua. Suomessa ruumiillinen kuritus on kuitenkin lailla kielletty, joten näissä kysymyksissä täytyy siis aina pitää päällimmäisenä mielessä lapsen etu ja hyvinvointi.

Kuraattoreiden kokemusten mukaan puutteellinen kielitaito ja kulttuurintuntemus ovat tärkeitä huomioonotettavia erityispiirteitä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja heidän vanhempien kanssa työskentelyssä. Kulttuuristen erityispiirteiden tiedostaminen ja tunnistaminen lisää ymmärrystä työskenneltäessä eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa. Maahanmuuttajaoppilaiden kielitaidon kehittymisen tukeminen on tärkeää, sillä valtaväestön kielen hallinta on avain yhteiskuntaan. Yhteinen kieli helpottaa sosiaalisten suhteiden luomista ja kommunikointia muiden suomalaisnuorten kanssa ja edistää siten maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista. Oppivelvollisuuden myötä koulujen henkilökunnalla on myös tärkeä rooli maahanmuuttajien integraation tukemisessa sekä maahanmuuttajien elämään liittyvien ongelmatilanteiden, kuten kunniaväkivaltatapauksen, tunnistamisessa.

Syrjäytymisvaarassa ovat erityisesti ne maahanmuuttajanuoret, jotka eivät ole oppineet hallitsemaan suomen kieltä riittävän hyvin ja elävät vanhempiensa kulttuurin ja suomalaisen kulttuurin synnyttämän ristiriidan keskellä. Koulun tulisi voida tarvittaessa tarjota yksilöllistä kielen tukiopetusta sekä tukea maahanmuuttajaoppilaita jatkokoulutukseen ja koulun ulkopuolisiin aktiviteetteihin haikutumisessa. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja tiedon jakaminen suomalaisesta koulujärjestelmästä ja yhteiskunnasta on tärkeä maahanmuuttajien integroitumista tukeva keino. Kouluilla on tässäkin tiedottamisessa keskeinen rooli, sillä kaikkien oppivelvollisuusikäisten lisäksi koulut tavoittavat myös näiden oppilaiden vanhemmat.

Kuudesta kuraattorista viisi arvioi valmiutensa kunniaväkivallan tunnistamiseen riittäviksi. Kaikkien kuraattoreiden vastauksissa tuli kuitenkin esille, että tietoa ja koulutusta ilmiöstä on ollut hyvin saatavilla. Yhteistyön tekeminen eri tahojen kanssa koettiin myös keskeiseksi, sillä monimuotoisten ja hyvin arkojen tilanteiden ollessa kysymyksessä yhden ihmisen työpanos ei useinkaan riitä onnistuneen ratkaisun aikaansaamiseksi. Yhteistyö kunniaväkivaltatapauksiin puuttumiseksi ja niiden ratkaisemiseksi onkin tärkeää ja erilaisia yhteistyötahoja tilanteiden selvittämiseksi kuraattoreilla oli myös olemassa hyvin paljon.

Tutkimuksemme tuloksia arvioitaessa tulee ottaa huomioon havaintomme siitä, että kaikilla tutkimukseemme mukaan lähteneillä kuudella kuraattorilla oli jo ennestään omakohtaisia kokemuksia kunniaväkivallasta. Aikaisemmat kokemukset kunniaväkivallasta ja aiheen kokeminen tärkeäksi olivat varmasti myös monien kohdalla syy tutkimukseemme osallistumiselle. Kunniaväkivaltaa työssään kohdanneet kuraattorit saattavat siis saada kaikki kohderyhmämme koulukuraattorit näyttämään valmiuksiltaan vahvemmilta kuin mitä tilanne todellisuudessa onkaan. Haastateltavien saamisen vaikeus kertoi myös osaltaan siitä, ettei suurin osa kohderyhmämme kuraattoreista kokenut aiheita itselleen läheiseksi tai ylipäättään tärkeäksi. Tieto siitä, että monet kuraattorit kokivat omakohtaisten kokemusten puutteen esteeksi tutkimukseemme osallistumiselle, ei loppujen lopuksi kerro mitään tutkimukseemme ulkopuolelle jättäytyneiden kuraattoreiden valmiuksista tunnistaa ja puuttua kunniaväkivaltatilanteisiin. Siksi tutkimuksemme perusteella ei voi esittää yleistyksiä kaikkien Vantaan ylä- ja yhte-

näiskoulujen kuraattoreiden valmiuksien riittävydestä. Tutkimuksemme tulokset kuraattoreiden valmiuksista tunnistaa kunniaväkivaltaa poikkeavat myös Eija Benouaretin haastatteleminen kymmenen sosiaalialan ammattilaisen vastauksista. Hänen haastateltavistaan lähes kaikki kokivat, ettei heillä ollut riittävästi tietoa kunniaväkivallasta tai että he tarvitsisivat lisätietoa aiheesta. Haastatelluista kukaan ei tuntenut omia keinojaan riittäviksi voidakseen arvioida kunniaväkivallan riskitekijöitä tai yleisyyttä. (Benouaret 2011, 90.)

Kuraattoreiden vastauksissa oli myös paljon hajontaa, jolloin selkeiden yhteyksien löytäminen ei aina ollut mahdollista. Jokaisella kuraattorilla oli kuitenkin omanlaisensa käsitykset ja mielipiteet tutkittavasta ilmiöstä, joten yhteyksien etsiminen tulkintojen tekemisen helpottamiseksi ei tästä syystä ollut aina tarpeellista. Joillakin kuraattoreilla oli myös enemmän ja toisilla puolestaan vähemmän kokemuksia kunniaväkivallasta ja nämä kokemukset saattoivat lisäksi olla hyvinkin erilaisia. Jokainen kokemus on kuitenkin kokijalleen ainutlaatuinen, joten yhteyksiä oli mahdollista löytyä vain samantyylisten ja samoihin kunniaväkivallan muotoihin liittyvien tilanteiden osalta. Työuran pituus ja sitä kautta saatu kokemus vaikuttivat myös siihen, miten paljon omakohtaisia kokemuksia kunniaväkivaltaan liittyvistä tilanteista kullakin kuraattorilla oli.

Uskonnon rooli kunniaväkivallan taustatekijänä ei haastatteluaineistossamme tullut oikeastaan lainkaan esille eikä kukaan kuraattoreista ilmaissut kunniaväkivaltaa harjoitettavan vain jonkin tietyn uskonnon piirissä. Maahanmuuttajaoppilasta puhuttaessa vain muutamassa vastauksessa tuli esille oppilaiden kansallisuus, joten kunniaväkivallan ja tiettyjen kansallisuuksien yhteys ei myöskään käynyt ilmi aineistostamme. Kulttuurin merkitys sen sijaan korostui ja kunniaväkivalta ymmärrettiinkin kulttuurin sisällä olevaksi piirteeksi. Uskonto on kuitenkin aina keskeinen osa kulttuuria, sillä se vaikuttaa ihmisten ajatteluun ja toimintaan. Ihmisten mielikuvissa kunniaväkivalta liitetään usein osaksi islamin uskoa ja maantieteellisesti maailman muslimivaltioihin. Tällaisia yhteyksiä ei kuitenkaan tullut esille kuraattoreiden haastatteluissa, mikä voi osaltaan kertoa siitä, että haastatteleminen kuraattorit tiedostavat kunniaväkivallan olevan jotain tiettyä uskontoa laajempi kulttuurinen ilmiö. Mahdollista on myös, että muutenkin yh-

teiskunnassamme vallitseva islaminvastainen ilmapiiri esti leimautumisen pelossa haastateltaviamme esittämästä uskontoon liittyviä kannanottoja.

Kunniaväkivallasta puhuttaessa on hyvä tietää, että perheen kunnian puolustaminen on tuhansia vuosia vanha ilmiö ja kulttuureihin juurtunut perinne, jonka kitkeminen on erittäin haasteellinen tehtävä. Ihminen kantaa mukanaan koko elämänsä ajan yleensä varhaislapsuudessa opittuja ajattelun ja käyttäytymisen malleja. Tiettyjen mallien vakiinnuttua ihmisen mieleen vaatii niistä poikkeavien asioiden sisäistäminen vanhoista malleista poisoppimista, mikä puolestaan on alkuperäistä oppimista huomattavasti vaikeampi tehtävä. (Hofstede 1993, 19.) Kulttuurit muuttuvat hitaasti, mutta muutos on kuitenkin aina väistämätöntä. Yhteiskuntien modernisaation myötä länsimaalaiset ajattelutavat leviävät myös kaikkein traditionaalisimpiin yhteiskuntiin, ja myös maahanmuuton myötä modernit ajattelumallit tulevat perinteitä vaalivista kulttuureista lähtöisin olevien tietoisuuteen.

Kulttuurin ja siihen kuuluvien ajattelutapojen lähteenä on se sosiaalinen ympäristö, jossa ihminen on kasvanut. Kulttuuristen mallien oppiminen alkaa perheessä ja siinä yhteisössä, jonka ympärillä yksilö elää. (Hofstede 1993, 20.) Maahanmuuton yhteydessä tämä perinteinen sekä samalla tavoin ajatteleva ja toimiva yhteisö kuitenkin hajoaa, eikä uudessa yhteiskunnassa vanhojen opittujen mallien mukaan toimiminen ole välttämättä enää mahdollista. Muutoksen vaatiminen jonkun ulkopuolisen ja itselle vieraan taholta ei kuitenkaan saa usein kovin hyvää vastaanottoa. Oleellista haitallisten perinteiden jatkumisen ehkäisyssä onkin maahanmuuttajien itse omissa yhteisöissään tekemä muutostyö. Asenteisiin vaikuttaminen ja tiedon jakaminen on kuitenkin tärkeää, mutta kulttuuristen perinteiden, kuten kunniaväkivallan, muutos on tehokkainta, jos tämä muutos lähtee yhteisön sisältä.

Nykyaikana ihmisten on lähes mahdotonta olla joutumatta jollakin tavalla tekemisiin vieraiden kulttuurien kanssa. Kulttuurierot koskettavat siis meitä jokaista ja erityisesti niitä henkilöitä, jotka työnsä puolesta joutuvat tekemisiin eri kulttuureista lähtöisin olevien ihmisten kanssa. Kulttuurin merkitys osana kunniaväkivaltailmiötä tulikin haastattelemiemme kuraattoreiden vastauksissa selkeästi

esille. Kulttuurintuntemuksen merkitys onkin siksi tärkeää erityisesti maahanmuuttajien parissa työskenteleville viranomaisille. Myös kuraattorit kokivat kulttuurintuntemuksen ymmärrystä ja omaa työskentelyä helpottavana välineenä. Siksi eri viranomaisten kulttuuritietouden lisääminen olisikin varmasti kunniaväkivaltatilanteiden kohtaamista ja ratkaisemista helpottava tekijä.

Viranomaisten tiedottaminen ja kouluttaminen on koettu tärkeäksi ja Sisäasiainministeriölle laadittu ehdotus onkin luomassa koko maatamme kattavaa viranomaiskoulutuksen järjestelmää. Paikallistasolla tärkeää on viranomaisten yhteistyö, sillä kukaan ei yksin voi olla kunniaväkivallan asiantuntija ja ratkaista konfliktien liittyviä moniulotteisia kysymyksiä ilman muiden auttamistahojen tukea. Benouaretin (2011, 94-95) haastatteluissa tuli esille myös toive viranomaisyhteistyöstä sekä työskentelyn mallintamisesta kunniaan liittyvien konfliktien ratkaisemisessa. Ongelmana nähtiin kunniaväkivallan moninaisuus ja erilaiset ilmenemismuodot, mikä vaikeuttaa yleispätevien toimintaohjeiden laatimista. Se ei silti poista tarvetta laajemmalle, kuntatason tai sitäkin laajemman tason ohjeistukselle. Vantaan kaupunki ja Vantaan seurakuntayhtymä ovatkin tunnistaneeet tämän tarpeen ja lähteneet avoimin mielin mukaan yhteistyöhön ja toimintamallien kehittämiseen.

Vantaan malli on luonut paikallistason yhteistyöverkostoja ja toimintamalleja konfliktien ennaltaehkäisyyn ja niihin puuttumiseen. Vantaan malli on hyvä pohja, jolle yhteistyöverkostot voivat rakentua ja jossa luotuja yhteyksiä voidaan kehittää. Olisikin tärkeää jatkossa pitää verkostoja toimivina ja kehittää luotuja malleja vastaamaan muuttuvia haasteita. Tärkeänä jatkotutkimuksen kohteena näkisimme Vantaan mallin seurantatutkimuksen, jossa selvitetään, onko mallia todella käytetty, onko se toimiva ja miten sitä voitaisiin jatkossa kehittää. Ideana toimintamallin luominen konfliktitilanteita varten on erinomainen, eikä hyvää toimintamallia kannata päästää kuihtumaan. Jatkossa toivottavasti kaikilla kaupungeilla olisi omat selkeät toimintamallinsa kunniaväkivaltatilanteisiin liittyen sekä ajan tasalla olevat yhteistyöverkostot.

LÄHTEET

- Ala-Lipasti, Raija & Bauters, Anneli (toim.) 2009. Kunniaväkivalta. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajien kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura. Sairaanhoidtajien koulutusäätiö.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2003. Monikulttuurinen perhe ja välisukupolvi. Esitelmä Nuorisotutkimuspäivillä 6.11.2003 Säätytalolla. Viitattu 22.10.2011. <http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/287271/ESITELM%C3%84+NUORISOTUTKIMUSP%C3%84IVILL%C3%84.pdf>
- Benouaret, Eija Susanne 2011. Sosiaalialan ammattilaiset kunnian, häpeän ja kunniaväkivallan jäljillä. Helsinki: Helsingin yliopisto. Pro gradu – työ. Viitattu 24.11.2011. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26097/GRADU.valmis.pdf?sequence=2>
- Eskola, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raina Valli (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raina Valli (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24-42.
- Evangelical Lutheran Church in Metropolitan Area 2009. Oikeus elämään-hanke. Viitattu 26.10.2011. <http://migrantchurch.fi/ajankohtaista/oikeus-elamaan-hanke-tulee-maahanmuuttajatyttoja-vantaalla>

- Giray, Gazale & Romppanen, Hanni-Mari 2009. Minun kunniani ei ole sinun kunniasi. Kunniakäsitteen monet merkitykset. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 50-67.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hofstede, Geert 1993. Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Helsinki: WSOY.
- Holm, Pia 2009. Kunniaväkivallasta oikeudellisesta näkökulmasta. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 134-149.
- Holm, Hanna & van Dijken, Marjo 2009a. Kunniaan liittyvä väkivalta ja sen ilmenemismuodot. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 157-158.
- Holm, Hanna & van Dijken, Marjo 2009b. Kunniakonfliktien yhteisöllinen pohja. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 161-162.

- Hurskainen, Eeva 1998. Kokemuksia maahanmuuttajaopiskelijoiden tukemisesta. Teoksessa Eeva Hurskainen & Arja Puukki 1998. Maahanmuuttajien opintojen ohjaus ja kuratiivinen toiminta. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B RAPORTTEJA 1. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 21-39.
- Ihmisoikeusliitto 2011a. Taustatietoa, kunniaan liittyvät konfliktit. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. Viitattu 30.9.2011. http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/Taustamuistio_Kitke.pdf
- Ihmisoikeusliitto 2011b. Kitke! ehkäisee kunniaväkivaltaa. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. Viitattu 27.11.2011 <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/index.php/toiminta/kitke>
- Ihmisoikeusliitto 2011c. KokoNainen ehkäisee tyttöjen ympärileikkauksia. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. Viitattu 27.11.2011 <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/index.php/toiminta/kokonainen>
- Karimi, Rebwar 2009. Määrittely ja tunnistaminen. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. 159-160.
- Karimi, Rebwar 2011. Asiantuntija. Ihmisoikeusliitto. Helsinki. Henkilökohtainen tiedonanto 21.6.2011.
- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68-84.
- Kvinnoforum 2005. Honour Related Violence. European Resource Book and Good Practice. Stockholm: Kvinnoforum. Viitattu 30.10.2011. <http://www.iiav.nl/epublications/2005/hrv2005.pdf>

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Viitattu 9.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>.

Lairio, Marjatta & Leino, Leila 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus. Näkökulmia opinto-ohjaajan työhön ja koulutukseen. Teoksessa Matti Taajamo & Sauli Puukari (toim.) 2007. Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus - ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 49-62.

Lappalainen, Eeva-Maija 2006. Kulttuurisesti sensitiivinen opettajuus. Käden, kielen ja kulttuurin oppimisen yhdistäminen maahanmuuttajien koulutuksessa ja opettajan kasvupolulla. Oulu: Oulun yliopisto.

Lidman, Satu 2009. Kunnia ja siveys. Yhteisöllisten konfliktien ja häpeän pelon historiallisuudesta. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 116-133.

Liebkind, Karmela 1994. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 21-49.

Luopajarvi, Katja 2004. Kunniamurhat – kulttuuria vai uskontoa? Teoksessa Kristiina Kouros & Susan Villa (toim.) 2004. Ihmisoikeudet ja islam. Helsinki: Like, 189-195.

Maahanmuuttovirasto i.a. Viitattu 9.10.2011.

<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=2761#6>

Mandalios, Mikaela & Nummela, Sari & Roininen, Elina & Sipilä, Jyrki 2011. Matkalla Suomessa. Maahanmuuttaja ohjauksella kotoutumaan. Helsinki: Helsingin aikuisopisto.

- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri i.a. Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Viitattu 30.10.2011
<http://www.ahaa-avaimia.fi/neliapila/attach/kunniav.pdf>
- Pentikäinen, Marja 2005.Loputon matka.Vietnamilaisten ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki:Työministeriö. Viitattu 30.10.2011
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt274.pdf
- Puukari, Sauli & Taajamo, Matti 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa Matti Taajamo & Sauli Puukari (toim.) 2007.Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus - ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 9-22.
- Räty, Minna 2002.Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.
- Saurama, Erja 2010. Esipuhe. Teoksessa Riitta Lampelto & Elina Taimi & Riitta Hyytinen (toim) 2010. Tietoa, taitoa ja luottamuksen rakentamista. Pääkaupunkiseudun kotouttamistyön kehittämishankkeen loppuraportti. Helsinki: Socca-Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, 5. Viitattu 30.10.2010. http://www.socca.fi/files/19/Paa-kaupunkiseudun_kotouttamistyon_kehittamishankkeen_loppuraportti_2010.pdf
- Schlytter, Astrid & Linell, Hanna 2010. Girls with honour-related problems in a comparative perspective. International Journal of Social Welfare 2010: 19: 152-161. Viitattu 27.10.2011. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier-aineisto.

Sisäasiainministeriö 2011a. Usein kysyttyä: termit. Viitattu 22.10.2011.
<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/BA6950DF31596C26C225770D0028CDE2>

Sisäasiainministeriö 2011b. Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Ehdotus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2011. Viitattu 30.10.2011.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E190CB7682985B81C225786F002B588D/\\$file/142011.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/E190CB7682985B81C225786F002B588D/$file/142011.pdf)

Släen, Anne 2009. Lupa tappaa? Katsaus shari'an ja kunniamurhien väliseen yhteyteen. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 100-115.

Sosiaaliportti 2011. Lastensuojeluilmoitus. Viitattu 26.10.2011
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluntarve/lastensuojeluilmoitus/>

Suomenaro, Eeva 2009. Pakkoavioliitot. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 168-170.

Suomen Islamilaisen Neuvoston näkemys kunniaan liittyvän väkivallan ja islamin sidoksisuudesta 2009. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.). Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 175-177.

Sundström, Jessica 2009. Kunnia suomalaisten miesten väkivallassa. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina.

Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 68-81.

Tammisalo-Savolainen, Tuula 2009. Suojattu yhteisö: Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 30-49.

Tiilikainen, Marja 2007. Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Tiilikainen, Marja 2004. Ongelmallinen ympärileikkaus. Teoksessa Kristiina Kouros & Susan Villa 2004. Ihmisoikeudet ja islam. Helsinki: Like, 257-264.

Tilastokeskus 30.9.2011. Katsaus Suomen väestöön 2010. Viitattu 16.10.2011. http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/vaerak_2010_01_2011-09-30_kat_001_fi.html

Turtiainen, Kati 2007. Katsaus monikulttuurisuuden opettelemisen lyhyeen historiaan Jyväskylässä. Teoksessa Matti Taajamo & Sauli Puukari (toim.) 2007. Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus - ja neuvontatyössä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 79-84.

van Dijken, Marjo 2009a. Johdanto. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 152-155.

van Dijken, Marjo 2009b. Kunniakonflikti ja sukupuoli. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppura-

portti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri, 163-165.

van Dijken, Marjo 2009c. Amoral-hankkeen konsultaatiotapauksen tyypillisimmillään. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo van Dijken (toim.) 2009. Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Amoral-hankkeen loppuraportti. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. 171-172.

Vantaan kaupunki 2009. Vantaa - kokonainen maailma. Vantaan monikulttuurisuusohjelma 2009-2012. Viitattu 16.10.2011. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/69754_6284_1_.pdf

Vantaan kaupunki i.a. Väestö. Viitattu 16.10.2011. http://www.vantaa.fi/fi/tietoa_vantaasta/tilastot_ja_tutkimukset/tilastot/asuminen

Vantaan kaupunki i.a.a. Tervetuloa Vantaalle. Viitattu 16.10.2011. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/33632_2010_Vantaa_yleisesittely_suom_ppt_paivitetty19072010.pdf

Vantaan kaupunki i.a.b. Hyödyllisiä yhteystietoja maahanmuuttaja-asioissa. Viitattu 16.10.2011. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/71214_111013Hyodyllisia_yhteystietoja_maa_hanmuuttajien_kanssa_ty_.pdf

Vantaan kaupunki i.a.c. Koulun sosiaalityö. Viitattu 22.10.2011. http://www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki/koulukuraattorit

Vantaan kaupunki i.a.d. Valmistava opetus. Viitattu 26.10.2011. http://www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/aikuiskoulutus/aikuisopisto/maahanmuuttaja_koulutus/valmistava_opetus

Vantaan kaupunki i.a.e. Vantaan malli etnisten ryhmien välisten konfliktien ennaltaehkäisemiseen ja niihin puuttumiseen. Viitattu 26.10.2011.
[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/REIMAN_monikulttuurinen%20ja%20turvallinen%20kaupunki%20040609/\\$file/REIMAN_monikulttuurinen%20ja%20turvallinen%20kaupunki%20040609.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/REIMAN_monikulttuurinen%20ja%20turvallinen%20kaupunki%20040609/$file/REIMAN_monikulttuurinen%20ja%20turvallinen%20kaupunki%20040609.pdf)

Vantaan seurakunnat i.a. Seurakuntayhtymän organisaatio. Viitattu 29.10.2011.
<http://www.vantaanseurakunnat.fi/vsrky/hallinto/organisaatio>

Vantaan seurakunnat i.a.a. Maahanmuuttajille. Viitattu 16.10.2011.
<http://www.vantaanseurakunnat.fi/vsrky/yhteinenseurakuntatyo/maahanmuuttajille>

Vartia, Maarit & Bergbom, Barbara & Giorgiani, Terhi & Rintala-Rasmus, Anita & Riala, Riitta & Salminen, Simo 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

Väestöliitto 2011. Maahanmuuttajien määrä. Viitattu 25.10.2011.
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/tietoa_ja_linkkeja/tilastotieto/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/

Vänttinen, Laura i.a. Kunniaan liittyvä väkivalta viranomaisten silmin. Kokemuksia ja käsityksiä asiakkaiden kohtaamasta kunniaväkivallasta. Haastatteluselvitys. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. Amoral-hanke. Viitattu 29.10.2011 http://uudenmaanpiiri.mll.fi/@Bin/134177/KUNNIAAN+LIITTYVÄ+VÄKIVALTA+VIRANOMAISTEN+SILMIN_Amoral_selvitys2008.pdf

LIITTEET

Liite 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

Koulutus

Miten pitkään olet työskennellyt koulukuraattorina?

Miten pitkään olet työskennellyt Vantaalla?

MAAHANMUUTTAJAT KOULUSSA

Kuinka suuri osa työssäsi kohtaamista oppilaista on maahanmuuttajataustaisia?

Onko maahanmuuttajaoppilailla mielestäsi joitain erityistarpeita? Millaisia?

Onko maahanmuuttajaoppilaiden kanssa työskentelyssä joitain erityispiirteitä?

Millaisissa tilanteissa kohtaat maahanmuuttajaoppilaita?

Millaisena koet kohtaamiset maahanmuuttajaoppilaiden kanssa?

Onko asiakkainasi enemmän tyttöjä vai poikia?

Eroavatko kohtaamiset maahanmuuttajatyttöjen- ja poikien kanssa? Millä tavalla?

Koetko työskentelyn maahanmuuttajaoppilaiden kanssa haasteelliseksi? Millä tavalla?

Millaiseksi koet yhteistyön maahanmuuttajaoppilaiden vanhempien kanssa?

OMAT KOKEMUKSET KUNNIAVÄKIVALLASTA

Mitä kunniaväkivalta mielestäsi tarkoittaa?

Oletko kohdannut kunniaväkivallaksi luokittelemiasi tilanteita?

Millaisia nämä tilanteet ovat olleet?

Millaisiksi olet kokenut nämä tilanteet?

Kerro jokin tilanne, jossa on herännyt epäily kunniaan liittyvästä väkivallasta?

OMAT VALMIUDET

Onko sinulla mielestäsi riittävät valmiudet kohdata ja tunnistaa kunniaväkivallan liittyviä tilanteita?

Miten toimit tilanteissa, joihin epäillään liittyvän kunniaväkivaltaa?

Koetko tarvitsevasi lisää tietoa kunniaväkivallan tunnistamiseen ja kohtaamiseen liittyen?

Millaista tukea koulukuraattorit voivat tarjota maahanmuuttajaoppilaille (sekä yleensä että erityisesti kunniaväkivaltilanteissa)?

Miten koulukuraattorit voisivat mielestäsi paremmin vastata maahanmuuttajaoppilaiden erityistarpeisiin?

YHTEISTYÖVERKOSTOT

Millaisia verkostoja on olemassa? Keiden otat yhteyttä, kun alat käsitellä eteen nousseita ongelmatilanteita?

Keiden kanssa teet yhteistyötä?

Millaista tukea ja yhteistyömekanismeja toivot kunniaväkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?

Mitä tahoja toivot mukaan yhteistyöverkostoihin?

Teetkö yhteistyötä paikallisen evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa? Millaista?

Teetkö yhteistyötä muiden alueella toimivien uskonnollisten yhdyskuntien tai järjestöjen kanssa? Millaista?

Onko seurakunta mielestäsi varteenotettava yhteistyökumppani?

Mitä tiedät Vantaan seurakuntayhtymän ja Vantaan paikallisseurakuntien tekemästä monikulttuurisesta työstä?